TÜRKÇEMİZ

İlkokul 5. Sınıf

İsmet TUNÇ Ali TUNÇ

İsmet TUNÇ Ali TUNÇ

. 2310131333

TÜRKÇEMİZ

İLKOKUL 5. SINIF

1975 PD 1234

Resimleyen
Erkan KIRTUNÇ

372.6

ÜÇÜNCÜ BASILIŞ

M.E.B.

DEVLET KİTAPLARI

MİLLİ EĞİTİM BASIMEVİ — İSTANBUL 1975

93-75

"Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, sorun ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayınlanamaz.

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 22/XI/1973 tarih ve 40 sayılı kararıyle ders kitabı olarak kabulü uygun görülmüş, Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğünün 13/XI/1974 tarih ve 11344 sayılı emriyle üçüncü defa olarak 1.150.000 adet basılmıştır.

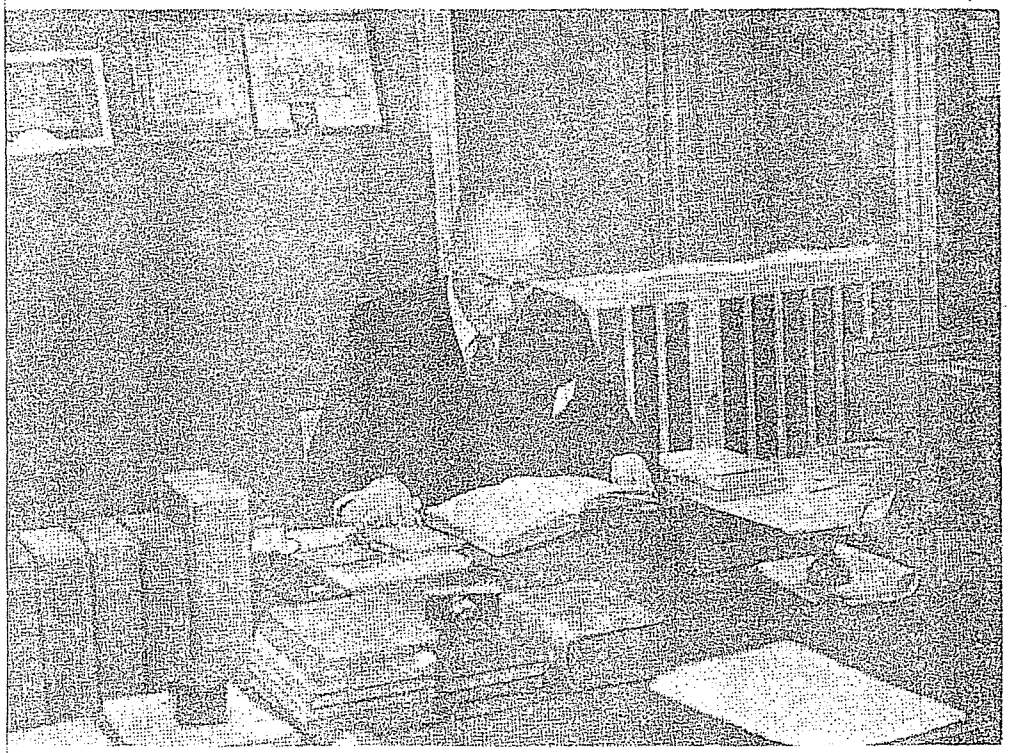

"... Beni görmek
Görmek değildir yüzümü.
Beni görmek, her sözümü
Okumak, öğrenmek, tutmak.
Böyle görebilir ancak
Beni, seven çocuklarım.
Okuyan gözde ben varım."

Ş. G. BERKER

ARAŞTIRALIM

Okul hayatınıza ait hiç unutamadığınız bir hatıranız var mı? Anlatınız.

ZEYNİLER KÖYÜ OKULUNDA

Zeyniler Köyü İlkokulu Öğretmeni olmuştum. Geldiğimin galiba beşinci sabahı idi. Sıralara göz gezdirirken birdenbire kalbim heyecan ile doldu. Arka sıranın ucunda, beyaz denecek kadar uçuk sarı saçlı, duru beyaz tenli, melek gibi güzel bir kız çocuğu, inci gibi beyaz dişleriyle bana gülüyordu. Bu çocuk kimdi, nereden çıkmıştı?

Elimle işaret ettim:

— Yanıma gel bakayım küçük, dedim.

Bu güzel, küçük kız, çok fakir bir şeye benziyordu. Ayakları, çıplak, sarı saçları perişan idi. Minimini ellerini tuttum. Hafifçe çenesini okşadım, ismini sordum:

— Benim adım Munise, dedi.

— Sen, bu okulda mı okuyorsun, kızım?

— Evet, öğretmenim.

— Niçin kaç gündür gelmedin?

— Abam göndermedi, öğretmenim... İşimiz vardı. Artık gelirim, bundan sonra.

— Senin annen yok mu?

— Abam var öğretmenim.

— Annen ne oldu?

Küçük, gözlerini önüne indirerek sustu.

Günler geçtikçe Munise'nin yavaş yavaş güvenini kazanıyordum.

.....

Birkaç günden beri kar gittikçe arttı, yollar kapandı. O kadar ki, çocuklardan bir kısmı okula gelemiyor.

Bugün hayatımın en acı, en dertli günü oldu. Sabahleyin öğrencilerim bana acıklı bir haber getirdiler. Dün gece, Munise bir kabahat yapmış. Abası, odunla döğmek için üstüne yürümüş... Çocuk, odanın alçak penceresinden kendini bahçeye atmış... Fakat saatler geçtiği halde, çocuk görünmemiş. Köy delikanlıları, ellerinde yanar çıralarla sokaklara dökülmüşler. Bir türlü nereye gittiğini anlamak mümkün olmamış.

Akşama kadar her yeri aradılar. Munise bulunamamıştı.

Nefesim tıkanmış, başım ateşler içinde, gece, erken yatağıma girdim. Dışarda fırtına gittikçe artıyordu.

Ne kadar bir zaman geçti bilmiyorum. Kapıya vuruyorlar gibi bir ses işitmeye başladım. Yatağımdan doğrularak kulak verdim. Gecenin içinde boğuk bir insan iniltisi işitir gibi oldum. Hemen yatağımdan fırladım.

Hatice Hanım da bu sesi işitmiş, elinde bir mum parçası ile taşlığa çıkmıştı.

Kapının önüne vardığımız zaman birdenbire açmağa cesaret edemedik. Hatice Hanım:

— Kimdir o! diye bağırdı.

Cevap yok...

İhtiyar kadın bir kere daha seslendi. O zaman, rüzgârın gürültüsü içinde, ince bir sesin anlaşılmaz bir şeyler söyleyerek inlediğini işittik...

Bu sesi tanımış, "Munise" diye kol demirine sarılmıştım.

Kapı açılır açılmaz içeriye karlı bir rüzgâr hücum etti. İhtiyar kadının elindeki mumu söndürdü. Karanlıkta, kollarımın içine buz gibi donmuş küçük bir vücut düştü.

Çocuğu kendi yatağıma yatırarak elbiselerini değiştirdim. Fanila parçaları ile vücudunu oğuşturmaya başladım.

Hatice Hanımla beraber hemen süt ısıttık.

Munise, kaşık kaşık sıcak sütü içtikçe canlanıyor, yüzü kızarmağa, gözlerine fer gelmeğe başlıyordu.

Reşat Nuri GÜNTEKİN

(Çalıkuşu adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Abam: Ablam, yerine kullanılmıştır.

Taşlık: Eski evlerde, sokak kapısı ile odalar arasındaki taş döşeli boşluk, avlu.

Gözlerine fer gelmesi: Gözlerinin parlaması, canlanması.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Öğretmen, arka sırada oturan kızla niçin ilgilendi?

2 — Munise, o güne kadar niçin okula gelmemiş?

3 — Bir sabah öğretmene hangi acıklı haberi getirdiler?

4 — Geceleyin Munise, kimin yanına geldi? Öğretmeni ne yaptı?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Okuduğunuz parçanın birinci paragrafını defterinize yazınız. Bu paragraftaki tam anlamlı söz dizilerini araştırınız. Tam anlamlı her söz dizisini, birbirinden dikey bir çizgiyle ayırınız.

Örnek:

Zeyniler Köyü İlkokulu Öğretmeni olmuştum. Geldiğimin galiba beşinci sabahı idi.

2 — Üzerinde çalıştığımız paragrafta, tam anlamlı kaç söz dizisi buldunuz? Buna göre bu paragrafta kaç cümle vardır?

3 — Üzerinde çalıştığınız paragraftaki cümlelerin kelimelerini sayınız. Her cümlenin kaç kelimeden meydana geldiğini söyleyiniz.

Örnek:

Zeyniler Köyü İlkokulu Öğretmeni olmuştum.
1 2 3 4 5

4 — Dördüncü sınıftaki dilbilgisi çalışmalarında, varlıkları bildiren kelimelerin isim olarak adlandırıldıklarını öğrenmiştiniz. Üzerinde çalıştığınız cümlelerde geçen isimlerin altını renkli kalemle çiziniz.

Örnek:

Zeyniler Köyü İlkokulu Öğretmeni olmuştum.

5 — Dördüncü alıştırmada bulduğunuz isimlerden hangileri sözlükte rastladığınız şekliyle kullanılmış? Bulduğunuz isimlerden hangileri sonlarına bazı ekler eklenerek kullanılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — "Araştıralım" bölümündeki sorulara sınıfta yüksek sesle cevaplar verdiğiniz zaman bir anlatım çalışması yapmış olursunuz.

Okuduğunuz parçanın yazarı, Reşat Nuri Güntekin de düşündüklerini, tasarladıklarını yazarak anlatmıştır. O halde, yazar da okuduğunuz parçayı yazmakla bir anlatımda bulunmuştur.

Bu örnekleri çoğaltırsak birbirinden farklı iki anlatım türü olduğunu görürüz. Bunlar;

a) Sözlü anlatım,
b) Yazılı anlatımdır.

2 — Sınıftaki tartışmalarınız, sözlü açıklama ve cevaplarınız nasıl bir anlatım türü örnekleridir?

Türkçe kitabınızda yer alan parçalar, yazılı olarak hazırladığınız ödevler, hangi anlatım türü örnekleridir?

3 — Anlatım çalışmaları ister sözlü olsun, ister yazılı olsun, rastgele, gelişigüzel mi yapılır? Yoksa bir sıraya, bir düzene göre mi yapılır? Tartışınız.

Tartışmaya başlarken, tartışacağınız konuyu açıklıkla biliyor musunuz? Çünkü bir anlatım çalışmasının başında, ilk yapılacak şey, konuyu çok iyi öğrenmek ve anlamak olmalıdır.

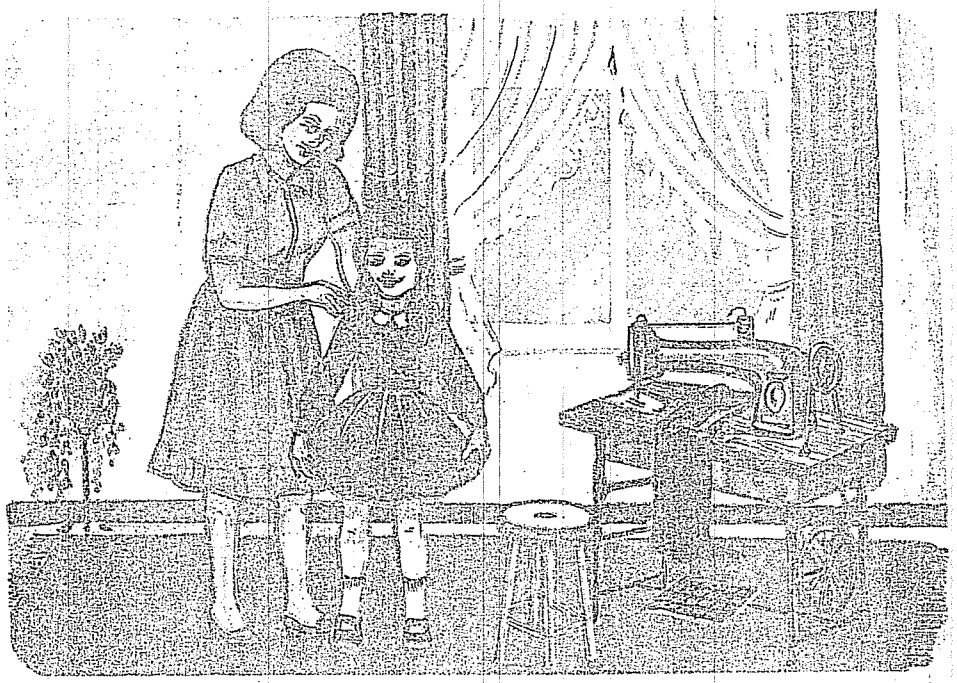

ARAŞTIRALIM

Bu hafta, gazete ve dergilerde, ilköğretimle ilgili yazı ve resimlere rastlıyor musunuz? Bunları kesiniz ve dosyanızda biriktiriniz.

İLKÖĞRETİM HAFTASI

(Her yıl, eylül ayının üçüncü haftasını "İlköğretim Haftası" olarak kutlarız. Her yıl, Millî Eğitim Bakanı, radyo ve televizyonda yaptığı bir konuşmayla, bu haftayı açar. Aşağıda, Millî Eğitim Bakanlarımızdan birisinin, İlköğretim Haftasını açış konuşmasını sadeleştirerek veriyoruz.)

Sayın Yurttaşlarım,

Değerli Meslektaşlarım,

Sevgili Çocuklarım,

1961 yılından bu yana, her yıl İlköğretim Haftasını kutluyoruz. Bu haftayı en iyi dileklerimle açıyorum.

İçinde bulunduğumuz günlerde, köylerimizin, kasabalarımızın, şehirlerimizin görünüşü ansızın değişecek, sokaklarımız, okullarımız, yaz mevsiminin başlarına kadar, küçüklerimizle dolup taşacaktır.

Sevgili Yurttaşlarım,

Yaşlı olanlarımız, bundan yarım yüzyıl önce, ilkokul seviyesinde öğrenim görmüş olanlarla, bugün aynı okulları bitirenler arasında nasıl bir fark bulunduğunu iyi bilirler. Elli yıl önce, ilkokulu bitirenler, toplumun içinde, güç bir öğrenim basamağını aşmış, seçkin insanlar durumunda idiler. Fakat bugün, ilköğretim, dünyanın her yerinde, insan hayatının bir gereği sayılmaktadır. Bunun için her yerde, ilköğretim zorunlu hale getirilmektedir. Millî eğitim çabalarımızın başında, ilköğretim konusunun yer alması bu sebeptendir.

Aziz anneler, aziz babalar,

Okulun eşiğine ayaklarını bastıkları andan itibaren, çocuklarınızın sorumluluğunu, millî eğitimimizin değerli öğretmenleri paylaşacaklardır. Evlâtlarınız, bundan sonra sadece sizin değil, aynı zamanda bizimdir. Milletimizin geleceği olan çocuklarımızı yetiştirme konusunda elele vermemiz şarttır.

Şurasını unutmayalım ki çocuğunuzun ruhunu öğretmen işleyecektir, geleceğini öğretmen belirleyecektir. Bu yolda yapacağımız yardımlar, öğretmenin çetin görevini kolaylaştırmakla kalmayacak, ayrıca milletimizin yarınını daha büyük bir güven altına alacaktır.

Aziz meslektaşlarım,

Nesillerin belleğinde, ne kadar ileri öğrenim görürlerse görsünler, ilkokul öğretmeni olarak, senin kutsal hatıran, en başta yer almaktadır.

Yurttaşlarım,

Sayıca altı milyonu aşan ilköğretim ordumuz, başında yüz elli bin öğretmeniyle bu hafta içinde yeni hamlesine başlıyor.

Kendilerine başarılar, mutluluklar dilerim.

BUNLARI BİLELİM :

Çetin görev: Zor, güç olan görev.

Aziz: Sevgide üstün tutulan.

İlköğretim ordumuz: İlkokul öğrencilerimiz, ilkokul öğretmenlerimiz ve yöneticileri.

Evlât: Bir kimsenin oğlu veya kızı.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — İlköğretim Haftasını, ne zaman kutlarız?

2 — Millî Eğitim Bakanı, konuşmasının başında kimlere sesleniyor? Niçin?

3 — Bakan, ilköğretimin önemini nasıl anlatıyor?

4 — Bakan, öğretmenlerimizin önemini hangi sözleriyle anlatıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz yazının başlığı nedir? Bu başlık kaç kelimeden meydana gelmiş? "İlköğretim" kelimesi hangi kelimelerin birleşmesiyle meydana gelmiştir?

2 — Bu yazıda, iki ayrı kelimenin birleşip kaynaşmasıyle meydana gelen bir başka kelimeyi de siz bulunuz.

3 — İki ayrı kelimenin birleşip kaynaşmasıyle meydana gelen il adlarından üç tanesini araştırınız. Bu illerin adları hangi kelimelerin birleşip kaynaşmasıyle meydana gelmişler? Bu kelimeler bitişik olarak mı, ayrı olarak mı, yazılırlar?

4 — Yukardaki örneklere benzer şekilde iki veya daha çok sayıdaki kelimenin birleşip kaynaşmasıyle meydana gelen kelimelere **"bileşik kelimeler"** denir.

5 — Aşağıdaki kelimelerden yazılışları bakımından yanlış olanlar var mı? Kelimelerin doğru yazılışlarını öğrenmek için neye baş vururuz?

aslan ağzı Çanakkale balık adam

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — İlköğretim Haftası dolayısıyle radyodan yapılan konuşmalar, toplantılarda yapılan konuşmalar hangi anlatım türü örneği sayılırlar?

2 — Murat, anlatım çalışmalarıyle ilgili olarak bazı düşüncelerini şöylece sıralamış. Siz, Murat'ın bu düşüncelerine katılıyor musunuz?

- Bana bir soru sorulunca, bir konuşma konusu verilince, hemen ağzımı açıp konuşmaya başlamam.
- Sorumu veya konuşma konumu bir iki defa sessizce tekrarlar, onu iyice öğrenir ve anlarım.
- Vereceğim cevapları, anlatacağım şeyleri sıraya koyarım.
- Daha sonra anlaşılır bir şekilde konuşmağa başlarım.

ARAŞTIRALIM

Oğuz Han Destanı, Türk destanlarından birisidir. Dördüncü sınıfta Türk destanlarından hangilerini okumuştunuz? Adlarını ve konularını hatırlayınız.

OĞUZ HAN DESTANI

(Oğuz Han Destanı'nda, Mete, Türklerin en büyük kahramanı olarak sunulmuş, bir masal ve destan havası içinde, Çin'e, Hind'e ve Avrupa kapılarına kadar uzanan savaşları anlatılmıştır. Destanın bazı bölümleri şöyledir:)

Günlerden bir gün Ay Han, bir erkek çocuğu doğurdu. Çocuk kara saçlı, kara kaşlı, ala gözlü, kızıl ağızlı idi. Perilerden bile güzeldi. Çocuk anasından bir defa süt emdi. Konuşmaya başladı. Kırk günden sonra büyüdü, yürüdü, oynadı, ata bindi. Tam bir yiğit oldu.

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA 1946

Günlerden bir gün, Oğuz Han bir kız gördü. Onunla evlendi. Kız, Oğuz Han'a üç erkek çocuk doğurdu. Birincisine "Gün", ikincisine "Ay", üçüncüsüne "Yıldız" adını koydular.

Bir başka güzel, Oğuz Han'a üç erkek çocuk doğurdu. Birincisine 'Gök", ikincisine "Dağ", üçüncüsüne "Deniz" adını verdiler.

Oğuz Han'ın yanında, ak sakallı, boz saçlı çok bilge bir kişi vardı. Anlayışlı ve doğru bir adamdı. Oğuz Han'ın danışmanıydı. Adı "Uluğ Türk" idi.

Uluğ Türk, günlerden bir gün düşünde, bir altın yay ve üç gümüş ok gördü. Altın yay gün doğusundan, gün batısına kadar uzanıyordu. Üç gümüş ok da kuzeye doğru gidiyordu. Uluğ Türk, uykudan uyandı. Düşte gördüklerini Oğuz Han'a anlattı: "Ey Hakanım, dedi. Gök Tanrı'nın sana verdikleri, hayırlı olsun! Gök Tanrı, düşümde gördüklerimi yerine getirsin! Dilediği yeri sana versin!"

Oğuz Han, Uluğ Türk'ün sözlerini çok beğendi. Oğullarını topladı. Dedi ki: "Ey Oğullarım! Gönlüm av diliyor. Kocadım. Gücümü yitirdim. Gün, Ay ve Yıldız siz doğuya varın. Gök, Dağ ve Deniz siz batıya gidin!"

Bunun üzerine Oğuz Han'ın üç oğlu doğuya, üç oğlu batıya gittiler. Gün Han, Ay Han ve Yıldız Han, bol bol avlandıktan sonra yolda bir altın yay buldular. Yayı aldılar. Babaları Oğuz Han'a verdiler. Oğuz Han sevindi. Yayı üç parça etti ve "Ey büyük kardeşler, dedi, yay sizin olsun!"

Gök Han, Dağ Han ve Deniz Han, bol bol avlandıktan sonra, yolda üç gümüş ok buldular. Okları aldılar. Babaları Oğuz Han'a verdiler. Oğuz Han sevindi. Okları onlara pay edip "Ey küçük kardeşler, dedi. Bu oklar sizin olsun!"

Oğuz Han bundan sonra Ulu Kurultay'ı topladı. Halkı da çağırdı. Büyük danışma yapıldı. Oğuz Han yurdunu oğullarına pay etti. Dedi ki:

— Ey oğullarım, çok yaşadım. Çok savaşlar gördüm. Çok ok attım. Kılıç salladım. Ata bindim. Düşmanlarımı ağlattım. Dostlarımı güldürdüm. Gök Tanrı'ya borcumu ödedim. Sizlere de yurdumu veriyorum. Yurdumuzun üzerinde bilgelik ve mutlulukla yaşayın. Gök Tanrı'nın buyruğundan çıkmayın. Esen kalın.

Yılmaz ÖZTUNA

(Türk Tarihinden Yapraklar
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Danışman: Bilgi ve düşüncesi alınmak üzere kendisine danışılan görevli kimse. (Oğuz Han'ın danışmanının adı nedir?)

Yiğit: Güçlü ve yürekli olan, kahraman.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Destana göre Oğuz'un çocukluğu nasılmış?

2 — Oğuz Han, büyük çocuklarına, küçük çocuklarına hangi adları veriyor?

3 — Uluğ Türk, düşünde ne gördü? Bunun üzerine Oğuz Han ne yaptı?

4 — Oğuz Han, ülkesini oğullarına paylaştırırken onlara neler dedi?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerdeki boşlukları, parçaya göre tamamlayınız.

● Çocuk kara . . . . . ., kara . . . . . ., ala . . . . . ,
kızıl . . . . . idi.

● Oğuz Han, yanındaki ak . . . . . boz . . . . . çok bilge bir kişi vardı

2 — Tamamladığınız kelimelerden, "saçlı" kelimesi "saç" kelimesinin sonuna "-li" eki getirilerek elde edilmiştir.

Bunu:

saç + lı ⟶ saçlı şeklinde gösterebiliriz.

Bu örneğe benzer şekilde, birinci alıştırmada tamamladığınız diğer kelimeleri de siz çözümleyiniz.

3 — Saçlı kelimesinin saç kelimesinin sonuna -lı eki getirilerek elde edildiğini gördünüz. Şimdi bu iki kelimenin anlamlarını araştıralım:

Saç: Kafanın ense, alın ve iki kulak arasını kaplayan kıllar.

Saçlı: Saçı olan.

İkinci alıştırmada bulduğunuz kelimelerin anlamlarını, bu örneğe benzer şekilde ikişer ikişer araştırınız.

4 — Aşağıdaki kelimelerin sonlarına uygun gelecek şekilde "-li" ekini ekleyiniz. Elde edeceğiniz yeni kelimelerin anlamlarını sözlüğünüzden araştırınız.

- at
- ağaç
- su
- neşe
- kum
- ses

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Kitabınızı kapatarak Oğuz Han Destanı'nın konusunu arkadaşlarınıza yeniden anlatınız.

2 — Oğuz Han Destanı'nın aslında, Oğuz'un kahramanlıkları sayılırken: "Oğuz canavarı kargısıyla öldürdü ve kılıcıyla başını kesti." diye bir bölüm bulunmaktadır. Baştaki resimde, bu olay canlandırılmak istenmiş. Resmi yeniden inceleyerek Oğuz'un giyinişini, silahlarını ve canavarı nasıl öldürmek üzere olduğunu anlatmağa çalışınız.

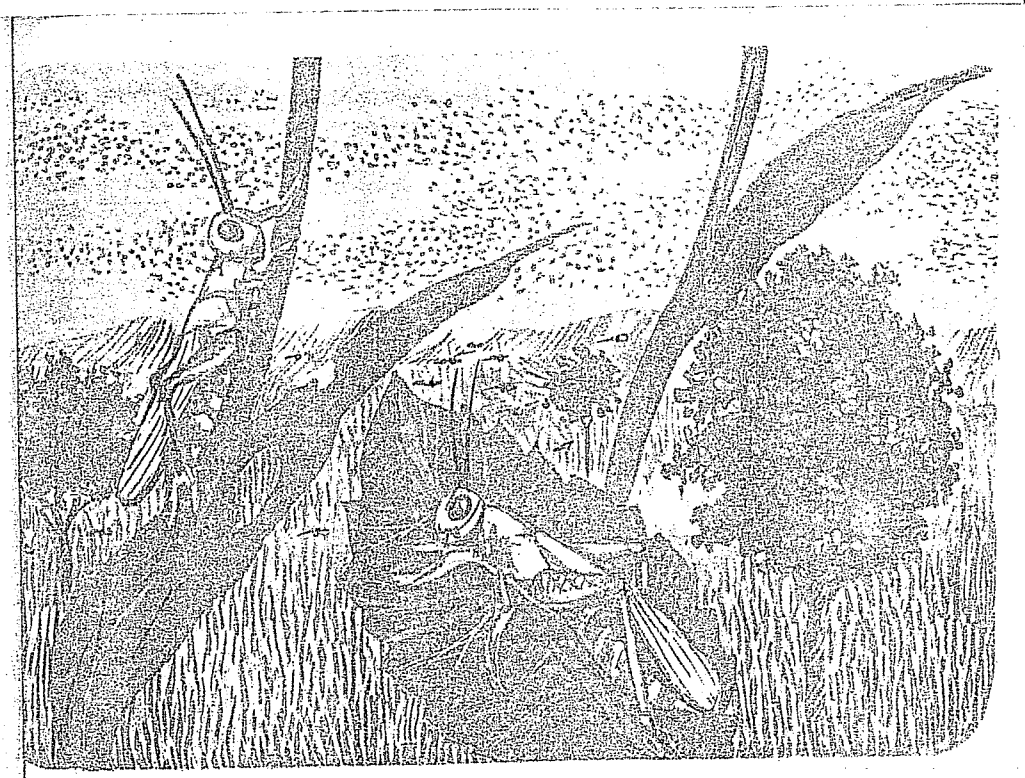

ARAŞTIRALIM

Çevrenizde tarıma zarar veren böceklerle kimler savaşıyor? Nasıl?

ÇEKİRGELER

Sonbaharda kırlangıç Afrika'ya doğru yola çıkmıştı. Kuzey ülkelerindeki işi bitmişti. Kırlangıç yolunu pek iyi bilirdi. Artık epey yaşlanmış, bu yolu defalarca gidip gelmişti. Yolda belli mola yerleri vardı. Oraya gelince birkaç gün kalır, yorgun kanatlarını dinlendirirdi.

Akdeniz'de cennet gibi güzel, küçük bir adacık vardı. Kırlangıç güneye dönerken o adaya iner, dinlenirdi. Orada çok güzel ağaçlar, tarlalar, insanlar ve hayvanlar vardı. Kırlangıç orada küçük, yeşil bir ka-

naryayla dost olmuştu. Bu defa da adada kanaryanın oturduğu ağacın üzerine konduğu zaman çok şaşırdı. Ada tanınmayacak durumdaydı. Ormanda tek bir kuş ötmüyor, kırlarda tek bir hayvan görünmüyordu. Ortalıkta hiç bir insan da yoktu. Evlerin bacalarından duman çıkmıyor; kapılar, pencereler ardına kadar açık duruyordu. Ne ot, ne ekin kalmıştı. Ağaçların da yaprakları kalmamış, bazıları yere devrilmiş, bazılarının da dalları kırılmıştı. Görünüş çok acıklıydı. Kırlangıç yolunu şaşırıp yanlış bir yere geldiğini sandı. Fakat tam o sırada dostu kanarya gelip yanına oturdu. O da zayıflamış, üzgün ve acınacak durumdaydı.

Kırlangıç: "Kuzum, buraya ne oldu böyle?" diye sordu.

Kanarya: "Hiç sorma, dedi. Bütün adada tek canlı yaratık ben kaldım. Fakat gelecek haftaya kalmadan ben de öleceğim. Çünkü seninle beraber uçacak kadar güçlü değilim."

Kırlangıç: "Peki, ne oldu?" diye sordu.

"Çekirgelerin saldırısına uğradık." diye kanarya anlattı: "Yaz ortasında kocaman sürüler halinde geldiler ve bütün adayı sömürüp bitirdiler."

Kırlangıç şaşırarak: "Buna aklım ermedi, dedi. Bir kere Afrika'da dişi bir çekirgeye rastlamıştım. Güzel güzel keman çalarak ot yiyor, kimseye bir zararı dokunmuyordu... Ama, dur bakayım, şimdi hatırladım. Çocuklarının kuzeye göç edeceğini, milyonlarca çocuğunun dünyaya geleceğini söylemişti."

Kanarya: "Milyonlarca, milyarlarca" diye üzüntüyle başını salladı, 'Kara bir bulut gibi bütün adayı kapladılar ne var ne yoksa hepsini yiyip bitirdiler."

"Çiçekleri ve yaprakları yiyebilirler ama, ya atlara, ineklere, insanlara ne oldu?" diye kırlangıç sordu. "Çekirgeler onları da yiyemezler ya?"

Kanarya: "Anlatayım da, dinle öyleyse!" dedi.

Kırlangıç birden korku içinde titredi. Kanaryanın sözünü keserek: "Önce çekirgelerin şimdi nereye gittiklerini söyle!" dedi.

"Hepsi öldü" diye kanarya cevap verdi. "Belki pek azı kurtulabilmiştir!"

Kırlangıç geniş bir nefes alarak:

"Öyleyse anlat bakalım" dedi.

Kanarya, çekirgelerin gökten kocaman bir kara bulut halinde gelerek adaya nasıl düştüklerini anlattı. Bulut, adadan daha büyük olduğu için hayvanların bir çoğu da denize düşmüşlerdi. Bir gün içinde bütün yeşillikler yenip bitmişti.

"Ya sonra ne oldu?" diye kırlangıç sordu.

Kanarya hikâyesine devam ederek: "O gece müthiş bir fırtına çıktı, dedi. Ben ömrümde böyle fırtına görmemiştim. Evlerin damları uçuyor, ormanlarda ağaçlar devriliyor, dağ gibi dalgalar kıyıya vuruyordu. Bu fırtına çekirge ordusunu yoketti.

Fırtınadan sonra günlerce hiç rüzgâr esmedi. Sonra, yıllardan beri görülmemiş müthiş bir sıcak başladı. Ağaçların yapraksız dalları toprağa sarktı, bütün sular kurudu. İnsanlar ve hayvanlar kımıldayamıyorlar, oturdukları yerde soluyup duruyorlardı. Sonra veba başladı.

Yavaş yavaş inekler ve atlar birer birer öldüler. İnsanlar acıyla kıvranıyorlardı.

Kırlangıç, kanatlarını açarak: "Ben artık gidiyorum, dedi. Sen de beraber gelecek misin?"

Kanarya cevap veremedi. Çünkü daldan düşmüş, ölü bir halde yerde yatıyordu.

(Tabiat Ana Anlatıyor
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Mola yerleri: Yorgunluğu gidermek için duraklama yerleri.

Veba: Bulaşıcı, ateşli ve öldürücü bir hastalık.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Kırlangıç, tanıdığı adanın üzerine gelince niçin şaşırdı?

2 — Bu yaz, adada neler olmuştu?

3 — Çekirgeler, adaya nereden gelmişlerdi?

4 — Kanarya, kırlangıçla birlikte yola çıkabildi mi? Niçin?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Çok gün görmüş, yaşlanmış kimselere ne deriz?

1975 Üçüncü Basılış F. 2
Türkçemiz V

2 — O yıl, adada olup, biten olaylar **önemli** olaylar mıdır? Niçin?

3 — **Yaşlı, önemli** kelimeleri, hangi kelimelerden türetilmiştir?

4 — Şehirde, adada, köyde oturan kimselere ne deriz?

5 — Aşağıdaki kelimelere "-ci yapım eki"ni getiriniz. Elde edilen kelimelerin anlamlarını söyleyiniz.

boya + ... ⟶ .....

demir + ... ⟶ .....

posta + ... ⟶ .....

sebze + ... ⟶ .....

6 — "-ci yapım eki"yle türetilmiş beş kelime daha söyleyiniz Bu kelimeleri cümlelerde kullanınız.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okuduğunuz parçanın başlığı nedir? Bu yazıyı siz yazsaydınız, daha başka hangi başlıkları düşünebilirdiniz?

2 — Öğretmen, Muratlara bir anlatım konusu verdi:

"Bir tatil günü evinizin penceresinden sokağı gözleyiniz. Gördüklerinizi düzgün cümlelerle yazınız."

Murat o gün gelince, pencereden sokağı gözledi. Murat'ın gördükleri aşağıdaki resimde anlatılıyor.

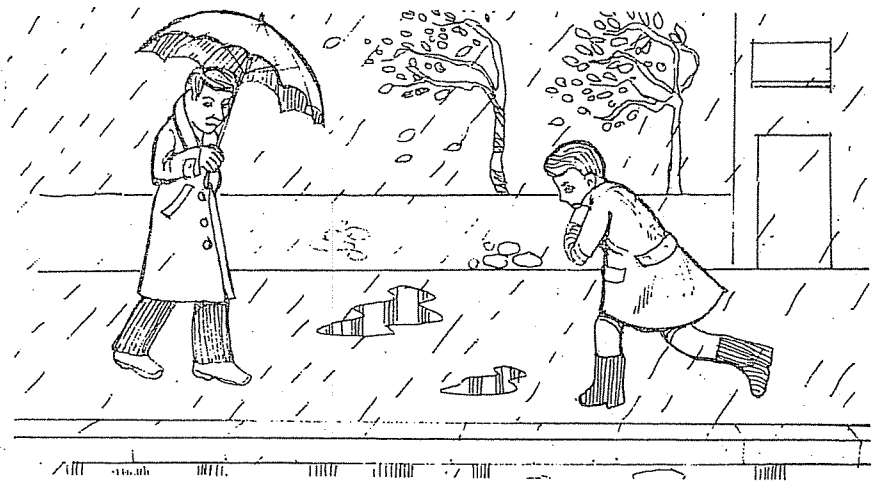

Resme bakarak, sokağın o günkü görünüşünü yazınız.

ARAŞTIRALIM

Anadolu, dokuz yüzyıldan beri Türk yurdudur. Atalarımız, güzel yurdumuzu korumak için sayısız savaşlar yapmışlardır. Bunların başlıcalarını sayınız.

BU VATAN KİMİN

Bu vatan toprağın kara bağrında
Sıradağlar gibi duranlarındır;
Bir tarih boyunca onun uğrunda
Kendini tarihe verenlerindir.

Tutuşup: Kül olan ocaklarından,
Şahlanıp: Köpüren ırmaklarından,
Hudutlarda gaza bayraklarından,
Alnına ışıklar vuranlarındır...

Ardına bakmadan yollara düşen,
Şimşek olup çakan, sel gibi coşan,
Huduttan hududa yol bulup koşan,
Cepheden cepheyi soranlarındır...

İleri atılıp sellercesine,
Göğsünden vurulup tam ercesine,
Bir gül bahçesine girercesine,
Şu kara toprağa girenlerindir...

Tarihin dilinden düşmez bu destan,
Nehirler gazidir, dağlar kahraman,
Her taşı bir yakut olan bu vatan,
Can verme sırrına erenlerindir...

Gökyay'ım ne desen ziyade değil,
Bu sevgi bir kuru ifade değil,
Sencileyin hasmı rüyada değil,
Topun namlusundan görenlerindir...

Orhan Şaik GÖKYAY

BUNLARI BİLELİM :

Gaza: Kutsal savaş.

Yakut: Parlak, kırmızı renkte, değerli bir taş. (Şair, vatanını çok seviyor, her taşını yakut gibi değerli görüyor.)

Hasım: Düşman, karşı taraf.

Namlu: Tüfek, tabanca, kılıç, bıçak gibi silâhların uzun demir kısmı.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Atalarımızdan çoğu, yurdumuzu korumak ve kurtarmak için şehit olmuşlardır. Şair, bunu nasıl anlatıyor?

2 — Şair, Türk ordularını niçin şimşeğe ve sele benzetmiş olabilir?

3 — Şair, savaşırken ölen atalarımızı nasıl tanıtıyor?

4 — Düşmanlar, hangi durumda, topun namlusundan görülür?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz şiirin adı nedir? Şair, şiirine niçin böyle bir ad vermiş olabilir?

2 — Okuduğunuz şiirde geçen iki bileşik kelimeyi bulunuz.

3 — **Tarihçi, yolcu** kelimelerinin **tarih** ve **yol** kelimeleriyle anlam ilişkisi var mıdır? Açıklayınız.

4 — Bu şiirde kaç dörtlük, kaç mısra var?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Bu yıl, Cumhuriyetimizin kaçıncı yıldönümünü kutluyoruz?

2 — Gazete ve dergilerde, Cumhuriyet Bayramı ile ilgili yazı ve resimlere rastlarsanız bu yazı ve resimleri kesiniz. Dosyanızda saklayınız.

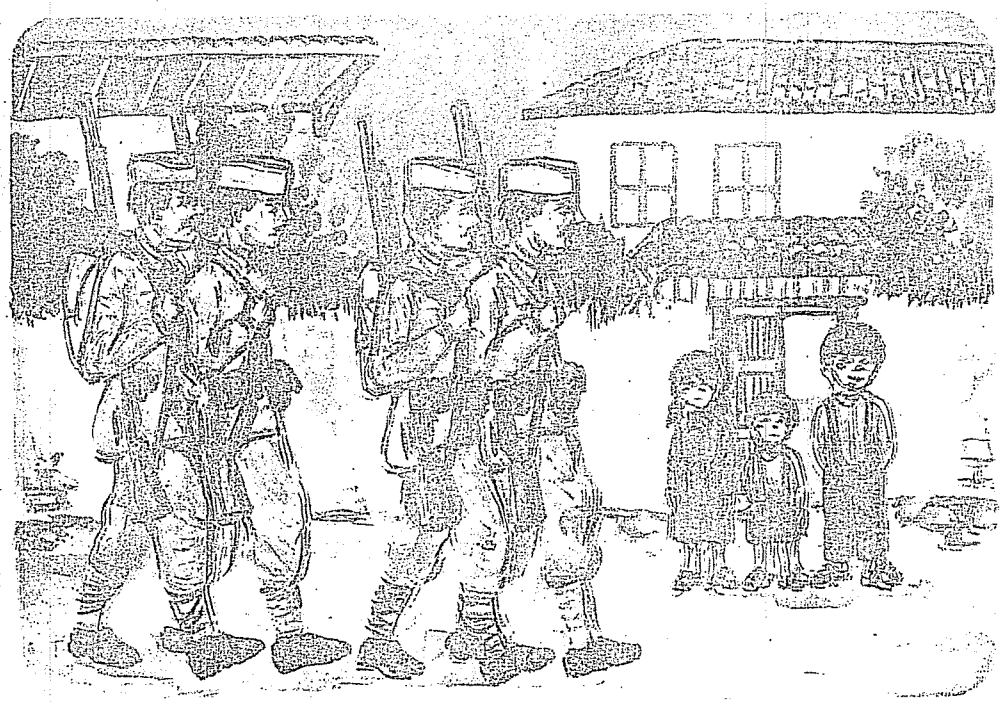

ARAŞTIRALIM

Kurtuluş Savaşı'mızda, düşmanlar çevrenize de gelmişler mi? Bunu büyüklerinizden öğreniniz.

DÜŞMAN EGE'YE YAYILIYOR

Yıl 1919: Düşman İzmir'e çıkmış üç koldan Ege'ye yayılmağa başlamıştı.

Önümüzden geçit yaparcasına geçen askerlerin düşman kuvvetleri olduğunu anlamayacak, sezemeyecek kadar küçüktük. Evimizin önünden akıp giden bu askerleri merakla seyrediyorduk.

Manisa'nın Turgutlu kasabasındaydık. Tarihimizin en acı günlerini yaşamağa başladığımızdan haberimiz bile yoktu. En küçük bir sert ba-

kıştan üzülüveren ve en olmayacak olaylardan mutluluk duyan küçük çocuklardık. Büyük şikâyetlerimiz ayakkabıdan yana idi. Çünkü babamız düşman çizmesi ve baskısı altında sürekli bir iş tutamıyor, sıkıntı içinde yaşıyorduk. Onlar, güçlükleri bize belli etmemeğe çalışıyorlardı. Bazen aralarında gizli bir şeyler konuşuyorlardı.

Arada bir, "Kemal Paşa" adının geçtiğini işitiyorduk. Bu Paşa kimdi? Adı, neden dolayı kulaktan kulağa fısıldanıyordu. Bunu bilemiyor, bu gizliliği anlamağa çalışıyorduk. Sormağa kalktığımız zaman cevap vermiyorlar, sadece dışarda bunu anlatmamamızı, sıkı sıkıya tembih ediyorlardı. Üç kardeştik. Ancak nalınla gezebiliyorduk. Haftalar, aylar birbirini kovalıyor, sıkıntı devam ediyordu. Bir gün bahçede nalınla koşarken sivri bir taş, en küçüğümüzün ayağını kanatmıştı. Babam eve gelince en küçüğümüz sordu:

— Baba, bize ne zaman papuç alacaksın?

Babam, hemen cevap vermişti:

— Kemal Paşa gelsin, alacağım oğlum!..

Demek ki, kulaktan kulağa adını işittiğimiz Kemal Paşa, ailece beklediğimiz bir kimse idi. O gelince bu nalınları fırlatıp yerine gıcır gıcır, yeni ayakkabılar giyecektik. O halde Kemal Paşa bir an önce gelmeli idi!... Aylar geçiyor, O, bir türlü gelmiyordu. Biz, biraz büyük çocuklar, gizli bir şeyler sezmeğe başladığımız için, şikâyetlerimizi azaltıyorduk. Fakat, en küçük kardeşimiz aynı şikâyeti yapıp ta babamdan aynı cevabı alınca dayanamadı:

— Yaz bir mektup, gelsin!.. demişti.

Bu hatırlatma üzerine babam, bizi çevresine topladı. Durumu ilk defa şöyle anlattı:

— Kemal Paşa, büyük bir kumandandı. Uzak illere dağıtılmış ve silâhları alınmış olan Türk askerlerini bir araya toplayıp bütün milletle birlikte düşmanlara karşı savaşmağa başlamıştı. Mektup yazmakla O, hemencecik gelemezdi. Sokaklardan geçmekte olan askerler O'nun ve bizim düşmanlarımızdı. Onlarla savaşmak, onları yenmek zordu. Zaman isteyen bir işti. Fakat Kemal Paşa bunu başaracak ve bizi kurtaracaktı. İşte o zaman babam bize, ayakkbılar, yeni elbiseler ve şekerler alacaktı...

İçimiz umutla dolmuştu. Ertesi günü kapının önünden borular ve trampetler çalarak düşman askerleri geçiyordu. Bahçede oyunumuzu durdurduk. Fakat dışarıya, onları seyre çıkmadık. Bu, bizim içimizde doğan ilk direnme duygusu idi.

Aslan Tufan YAZMAN

(Atatürk'le Beraber adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Şikâyet: Sızlanma, yakınma.

Nalın: Üstü tasmalı, dört beş parmak yüksekliğinde ağaçtan ayakkabı.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Yazar çocukken, nerede oturuyorlarmış?

2 — Çocuklar, o günlerde en çok ne istiyorlar?

3 — Baba, çocuklarına Kemal Paşa'yı nasıl tanıtıyor?

4 — Çocuklar, bu olaydan sonra, düşman askerlerine karşı nasıl direniyorlar?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümlenin kelimelerini, defterinizde, hecelerine ayırınız. Her hecedeki sesli harfin altına, renkli kalemle nokta koyunuz.

Örnek: düşman düş / man

"Düşman, İzmir'e çıkmış, üç koldan Ege'ye yayılmağa başlamıştı."

2 — Dördüncü sınıfta öğrendiklerinize göre, alfabemizde kaç sesli harf (ünlü) vardır?

Alfabemizdeki sesli harfleri (ünlüleri) incelik - kalınlık yönünden ikiye ayırınız.

a, ı, o, u, kalın sesli harf (ünlü) dür.

e, i, ö, ü, ince sesli harf (ünlü) dür.

3 — Alfabemizin öteki harflerine, sessiz harfler (ünsüzler) denir.

Alfabemizdeki 29 harfi, sırasıyle defterinize yazınız. Sesli harfleri çerçeve içine alınız. Alfabemizdeki sessiz harfleri söyleyiniz.

4 — Aşağıdaki kelimelerin son harfleri yazılmamıştır. Bunları ç, k, p, t, harflerinden birini kullanarak tamamlayınız.

— kita.	— kire.	— bile.
— sepe.	— ekme.	— dola.

5 — Alfabemizdeki sessiz harflerden ç, f, h, k, p, s, ş, t harflerine "sert sessizler" deriz.

Sonu sert sessiz harfle biten çeşitli kelimeler söyleyiniz.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Çevrenizde, Kurtuluş Savaşı'mıza katılan gazilerden sağ kalanlar var mı? Varsa, onlarla konuşunuz. O günlere ait hatıralarını dinleyiniz.

Onları dinlerken, anlattıklarını kısa kısa cümlelerle not ediniz.

2 — Mektup, günlük hayatımızda, sık sık baş vurduğumuz bir haberleşme aracıdır.

Her mektupta, o mektubun yazılmasını gerektiren bir sebep bulunur. Şimdiye kadar, siz kimlerden mektup aldınız? Bu mektuplardan birisini sınıfta arkadaşlarınıza okuyunuz.

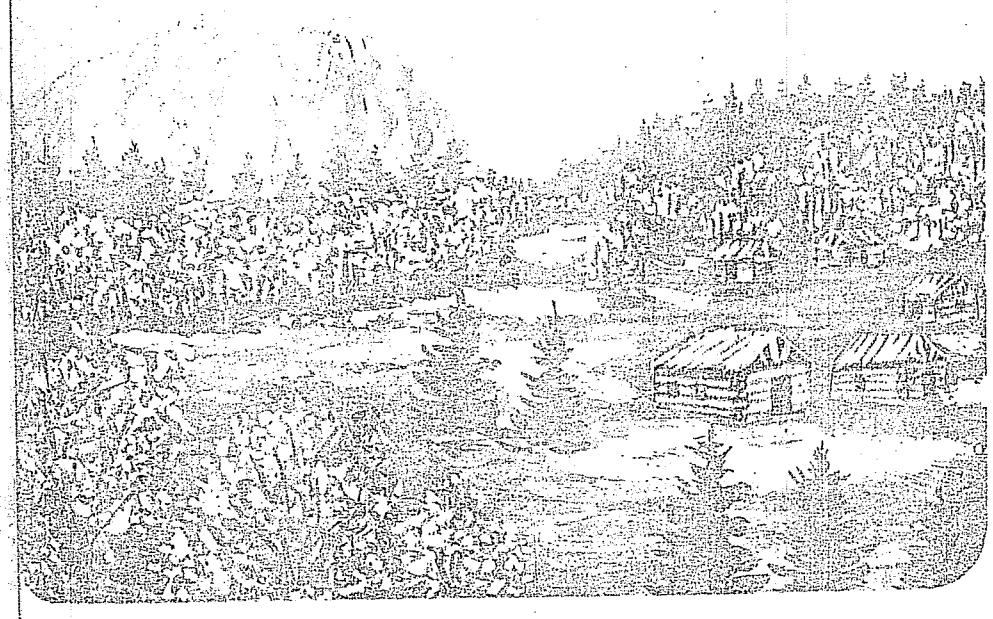

ARAŞTIRALIM

Şimdiye kadar, bir dağa, bir ormana gittiniz mi? Orada neler gördünüz?

KELTEPE ORMANLARINDA BİR GÜN

Sabahleyin erkenden hazırlandık. Otomobile atladık. Karabük'ün önünden geçtik. Keltepe yolunu tuttuk. Açmalar içinden geçiyoruz. Tarlaların kenarından ilerliyoruz, yükseliyoruz.

Gözümüzü az sağa kaydırıyoruz. Tekirdağı'nı görüyoruz. Ne güzel ad takmışlar bu dağa! Tekirdağı sarp kayalardan oluşmuş. Sol yanımızdan güneş yükseliyor. Bir yaylanın üzerindeyiz. Durduk. Çevreye bakıyoruz. Ormanları gezmek için zamanı iyi seçmişim. Tam yaprak dökümü. Karşıdan da Keltepe cakalı cakalı bakıyor.

Yolumuz üzerindeki köyleri geçiyoruz. Oldukça yükseldik. Soğuğa dayanıklı yüksek ormanlar basamağındayız. Duruyoruz. Otomobilden çıktık. Reçine kokulu bir hava, ciğerlerimizi doldurdu. Burada da çok durmayalım. Gene yolumuza devam ediyoruz. Keltepe bölgesine geldik. Artık Keltepe'ye çıkacağız. Yürüyerek tepeye çıkmak mümkün değilmiş, çok çekermiş. Çaresiz atla çıkacağız.

Atlarımız hazır. Atlara atlıyoruz. Keltepe'nin güney yamacındaki ormana dalıyoruz. Patikadan ilerliyoruz. Yükseldikçe ormanın görünüşü değişiyor. Yayvan yapraklı ağaçlar yavaş yavaş azaldı. Çamla köknar sıklaşmaya başlıyor. Dev gibi çamların arasından geçiyoruz.

Yürükalanı'na varıyoruz. Burası da ötekiler gibi bir yayla, ama yaylanın dört yanında manzara bambaşka. Yüz metre aşağıdaki dev çamlar burada cüceleşiyor. Fakat bunda şaşılacak bir şey yok. Dağda iklim, adım adım değişir.

Artık ağaç sınırına yaklaşıyoruz. Dağın ormanı yenmek, ormanın dağı fethetmek için savaştıkları sınıra geliyoruz. Yürükalanı'nda çamların boyu beş - altı metreyi aşamamış. Hepsinin kabuğu çoktan çürümüş, dökülmüş. Deli dağ yelleri, fırtınalar, buradaki ağaçların gövdelerini dallarından yakalıyor, kıvırıyor, ayırıyor.

Artık ağaç sınırının üstündeyiz. Ormanlar hep altımızda. Tepe yemyeşil çimenlerle örtülü. Dağ başlarında yaz pek kısa olur. Dağ çiçekleri sıcak yaz günleri açılır. Sonra birden kaybolur. Kuzeye bakan taşlık, kayalık bir kesimde, çukurlarda taze kar da var. Tepede güz çiğdemleri de açmış.

Keltepe çevresindeki dağlar, tepeler, ormanlar, her şey bizim olmuştu. Burada bizden yukarda, kartallardan başka bir şey yoktu. Her yer, her şey ayağımızın altındaydı. Kuzeyde koyu yeşil ormanların bittiği yerde, Karadeniz'i görür gibi oluyorduk. Doğuda Karabük'ü ve Safranbolu bağlarını çok iyi seçiyorduk. Batıda batmak üzere olan güneş, orman denizine, derelere, tepelere sonuncu ışıklarını fışkırıyordu.

Hava kararmadan Belenyayla yolundan indik. Otomobilimizin yanına geldik. Otomobilimizle ilerliyorduk. İniyor, alçalıyor, indikçe de karanlığa dalıyorduk. Bir dönemeçte durduk. Bakıyoruz: Her yer orman, her şey o yeşil sessizlik içinde. Gün ve orman yavaş yavaş erimiş, akşam olmuştu.

Hikmet BİRAND

(Anadolu Manzaraları
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Açma: Üstündeki ağaç ve bitkileri sökülerek tarıma elverişli duruma getirilmiş toprak.

Patika: Dağ ve ormanlarda dar yol, keçiyolu.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Yazar, Keltepe'ye hangi mevsimde çıkıyor?

2 — Yazar, niçin reçine kokulu havayı ciğerlerimize doldurduk, diyor?

3 — Yazar, Keltepe'ye doğru yolun son kısmını nasıl anlatıyor?

4 — Yazar, dönüşünü nasıl anlatıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümlelerde, altı çizili kelimelerin son harfleri, nasıl sessiz harftir?

- Bozkırda evler topraktan yapılır.
- Ormanda, yapraklar kızarmış, sararmış, yerlere dökülmüştü.
- Artık ağaç sınırının üstündeyiz.

2 — Aşağıdaki kelimeleri defterinize yazınız. Kelimelerin son harflerini renkli kalemle, kelimeye eklenen ekin ilk harfini, kurşunkalemle çerçeve içine alınız.

sepet	+	ci	sepet	+	de
kuş	+	cu	biç	+	gi
sabah	+	cı	sabah	+	da
kaynak	+	cı	at	+	gı

3 — İkinci alıştırmadaki sessiz harfler, nasıl sessiz harflerdir? Bu kelimelere getirilen ekler, hangi harfle başlamaktadır?

4 — İkinci alıştırmadaki kelimelerin sonunda, hangi sessiz harfler bulunmaktadır?

Bu kelimelere eklenen ekler, hangi harfle başlamaktadır?

Kelimelere, bu ekleri getirdiğimiz zaman, ekin başındaki harf değişiyor mu?

5 — Sonu "sert sessiz harfle" biten kelimelere, c, d, g harfleriyle başlayan ekler getirildiği zaman, ekin başındaki harf değişir:

c harfi ——→ ç olur.

d harfi ——→ t olur.

g harfi ——→ k olur.

Buna, sessizler benzeşmesi denir.

6 — Aşağıdaki yazılışlardan yanlış olanlar var mı?

simitçi — leblebici — kitapçı — şekerci — çiftci — resimci.

ANLATALIM, YAZALIM :

Okuduğunuz yazıda yazar, yaptığı bir geziyi, gezide gördüklerini, o andaki duygu ve düşüncelerini anlatıyor.

Siz de, yaptığınız gezilerden birisini hatırlayınız. Gezinizi ayrıntılarıyle yazınız.

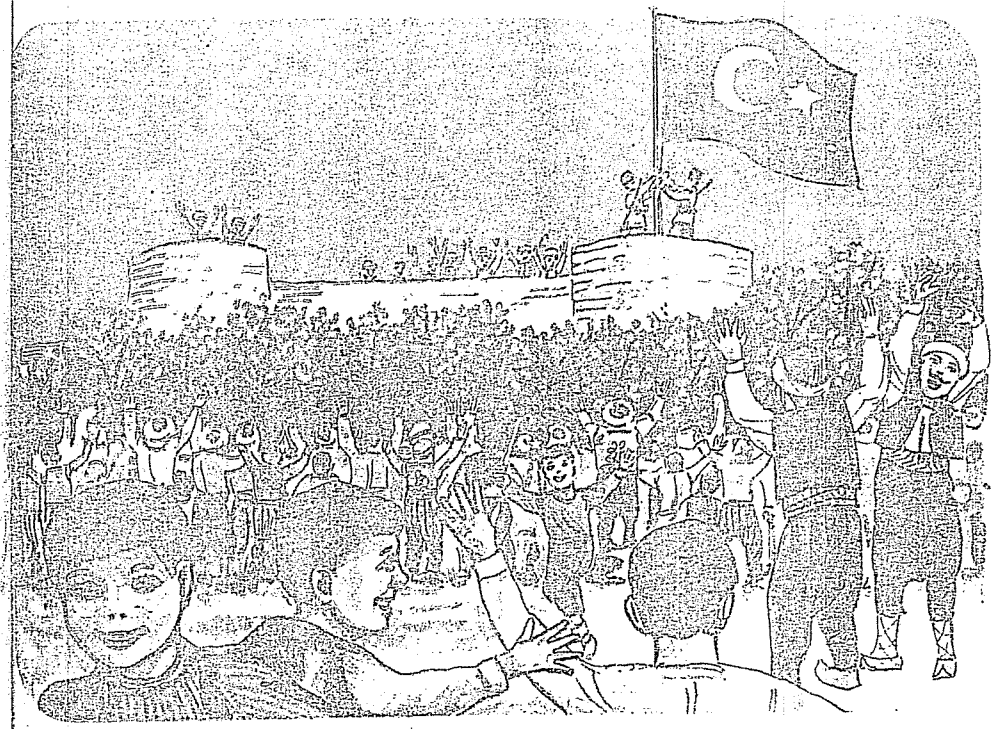

ARAŞTIRALIM

Şehir veya kasabanızın kurtuluş bayramı var mı?
Varsa, o gün niçin bayram yapıyoruz?

9 EYLÜL SABAHI

Eylül, İzmir'in en güzel ayıdır. Bu güzel ayda, Atatürk ve ordusu, İzmir'e bir bayram hediye etmiştir: 9 Eylül 1922 gününü yaşamış olan her İzmirli çocuk, bu hatırayı asla unutamaz. Ben de, dokuz yaşındaki çocuğun penceresinden, evinin önünden gördüğü kadarıyle, duygularımı anlatacağım.

Şehirde artık, düşman sesi, düşman gölgesi ve düşman korkusu kalmamıştır. Sokakta artık işgal kuvveti yoktur, fakat Türk ordusu da henüz gelmemiştir. Günün ilk saatlerinde Alsancak ve Kordon'da olan-

lar, Türk süvarilerinin doludizgin, yalın kılıç koştuklarını heyecanla, izliyorlar. Biz de Kadifekale'de başlayan birtakım hareketleri merak ve heyecanla izliyoruz.

Süvari kuvvetlerimiz bir taraftan İzmir Hükümet Konağında şanlı bayrağımızı direğe çekerken, piyadelerimiz de kaleye al sancağımızı dikiyorlardı. Bu mutlu olayı hâlâ bütün canlılığı ile hatırlarım. Hepimiz, bütün mahalle halkı, Kale'ye dikey bir sokağın ağzına toplanmıştık. Önce, birkaç öncü Kale'ye çıktı. O sırada bayrak da Kale'ye dikilmişti. Bu çok büyük bir sancaktı. Bayrak sevgisini ve heyecanını taa iliklerime kadar duymuştum. Bütün mahalle küçüğü ve büyüğüyle haykırıyorduk. "Yaşa! Varol!" sesleri ile sancağımızı selâmlıyorduk.

Bir saat kadar sonra, uzaktan uzağa marş sesleri duyulunca ana caddeye koşuştuk. Şanlı piyadelerimiz başlarında subayları olduğu halde, başka bir koldan şehre girmişlerdi. Mangaları bölükler, bölükleri taburlar, taburları alaylar izliyordu. 9 gün 9 gece düşmanın peşine düşmüş olan, dinlenmeden, uyumadan takibe devam eden sanki bu askerler değilmiş gibi, hepsi dimdik, canlı canlı aslanlar gibi yürüyorlardı.

Biz çocuklar da elimizdeki sopaları silâh omuza ederek, caddeyi geniş bulduğumuz yerlerde onlara katılıyorduk.

Kadınlar, aslan tavırlı askerlerin önünde hüngür hüngür ağlıyorlardı. Birlikler, durduğu zaman, subayların ellerini ve Mehmetçiklerin yüzlerini öpüyor, kimisi kocasını, kimisi babasını, kimisi kardeşini veya nişanlısını soruyordu. Mehmetçikler sanki bütün bu kahramanlığı yaratan kendileri değilmiş gibi alçak gönüllü halleri ile halktan taşan bu sevgiye güleç yüzleri ile cevap veriyorlardı.

Bizim en çok mızraklı süvariler hoşumuza gidiyordu. Hemen hepimiz sopalardan birer at uydurmuş, tahta kılıçları kuşanmış ve çomakları sivrilterek mızraklarla donanmıştık. Başımıza da gazete veya beyaz kâğıtlardan Mehmetçik kepi kondurmuş, mahalleleri fethe çıkmıştık. İzmir'e giren birliklerden biri de Ankara marşını söylüyordu. işgal devresinde tam üç buçuk yıl bütün gönüllerin bağlandığı Ankara... Bu marş çok hoşumuza gitmişti:

Ankara'nın taşına bak,
Gözlerimin yaşına bak,
Biz Yunan'ı esir aldık
Şu feleğin işine bak.
. . . . . .

Kıtalar geçtikçe her bölükte ayrı bir alkış kopuyordu. Biz ise hemen "hazır ol"a geçip elimizi alnımızın kenarına koyup selâm duruşunu alıyorduk. Çocukların bu askerleşmiş hali, büyüklerin ve ordunun çok hoşuna gidiyordu.

Aslan Tufan YAZMAN

(Atatürk'le Beraber
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Piyade: Yaya asker.

Feleğin işine bak: Yunanlılar yurdumuzu almağa gelmişlerdi, biz onları yendik, yurdumuzdan kovduk. Ne umdular, ne buldular!

Mızrak: Ucu sivri demirli uzun değnek. Eskiden savaşta, düşmanı öldürmek için kullanılırdı.

Hazır ol'a geçmek: Ayakta, baş ve vücut dik, gözler ileride, eller uyluklara yapışmış bir duruşa geçmek.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 - 9 Eylül 1922 günü, yazar, henüz çocuktu. O gün, Kadifekale'ye bayrağımızın çekilişini nasıl anlatıyor?

2 — İlk askerlerimiz İzmir'e nasıl girmişler?

3 — O gün, çocuklar, piyadelerimizi, mızraklı süvarilerimizi nasıl taklit ediyorlar?

4 — İzmir halkı, askerlerimizi nasıl karşılıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelimelerin sonunda, sert sessiz harfin bulunup, bulunmadığını inceleyiniz.

- Sokakta artık işgal kuvveti yoktu.
- Evleri Alsancak'ta olanlar, Türk süvarilerinin gelişlerini heyecanla seyrettiler.
- Yüzlerinde yorgunluktan eser bile yoktu.

2 — Birinci alıştırmadaki altı çizili kelimeler, ismin -de ve -den hallerinde bulunmaktadır. Hal eki olan "-de" ve "-den", kelimelere eklenince bir değişikliğe uğramış mıdır? Niçin?

3 — Aşağıdaki kelimeleri, verilen biçimleriyle çeşitli cümlelerde kullanınız.

Bu kelimelerdeki, sessizler benzeşmesini gösteriniz.

bayraktar — atkı — yurttaş —

kayakçı — uçakta — parkta.

4 — Okuduğunuz parçada geçen özel isimleri bulunuz. Bu isimlere gelen çekim eklerinin nasıl yazıldığını söyleyiniz.

5 — Okuduğunuz yazıda, hangi sözler, tırnak işareti içinde yazılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okul kitaplığında veya genel kitaplıklarda, aradığınız kitapları nasıl bulursunuz?

Kitaplıkta bulunan bir kitabı almak için, ne gibi işlemler yapılır?

2 — Çevrenizdeki tarım çalışmalarında, çeşitli makinelerden yararlanılıyor mu? Anlatınız.

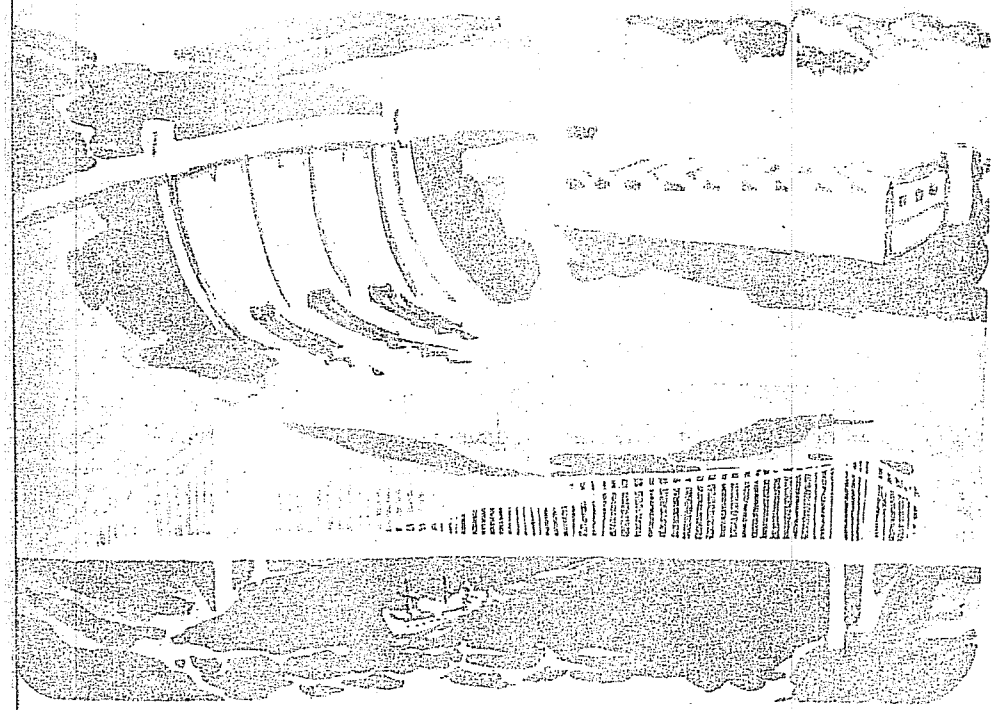

ARAŞTIRALIM

İlinizde ne fabrikaları var? Buralarda neler üretiliyor?

CUMHURİYET DEVRİNDEKİ BAŞARILARIMIZ

Cumhuriyetten önce yurdumuzda, sanat hayatı çok sönüktü. Gittikçe endüstrileşen Avrupa karşısında Türk sanatı, hemen hemen hiç bir ihtiyacı karşılamıyordu. Zeki ve yetenekli Türk çocukları da teknik alanlarda çalışmak istemiyorlardı.

Yeterli ve güçlü bir endüstrinin kurulması ve geliştirilmesi gerekiyordu. Bunun için Cumhuriyet yönetimi sanata, tekniğe büyük önem verdi. Endüstri çalışmalarını geliştirmek için özel bir kanun çıkarıldı.

1975 Üçüncü Basılış F. 3
Türkçemiz V

Sanayicilere yardım amacıyle Sanayi Bankası kuruldu. Her dereceli sanat okullarının sayısı artırıldı.

Devlet, çok para yatırımı isteyen büyük fabrikaları kurmak işini üzerine aldı. Şeker, dokuma, çimento ve demir - çelik fabrikaları işletmeye açıldı. Devlet bir yandan da çalışkan sanayicilere yardım etti. Böylece kısa zamanda fabrikaların, işyerlerinin ve tezgâhların sayıları arttı.

Bugünkü Türk endüstrisi hemen Cumhuriyetten sonra başlayan bu hızlı çalışmaların verimidir. Atatürk, sadece tarımla uğraşan bir milletin mutlu olamayacağına inanmıştı. O, yurdumuzun fabrikalarla ve işyerleriyle dolmasını istiyordu.

Bir memleketin ekonomi bakımından kalkınmasında ticaret hayatının önemi de büyüktür. Cumhuriyetten önce yurdumuzun ticaret hayatı durgundu. Ticaret merkezlerimizin sayısı da azdı. Cumhuriyetten sonra iç ve dış ticaretin gelişmesine çok önem verildi. İç ticareti canlandırmak amacıyle yeni karayolları, demiryolları, limanlar yaptırıldı.

Türklere vaktiyle kendi denizyollarında bile gemi işletmek hakkı tanınmamıştı. Lozan Andlaşmasıyle kapitülâsyonlara son verildi. Böylece kendi liman ve iskelelerimiz arasında gemi işletme hakkını elde ettik. Türk gemilerinin sayısı arttı. Git gide daha çok Türk, ticaret hayatına atılmaya başladı. Milletimiz, bu alanda da üstün kabiliyetini gösterdi.

Tarım, sanat ve ticaret alanlarındaki başarılarımız sayesinde toplum hayatımızda olumlu değişmeler ve gelişmeler görüldü.

Böylece Atatürk'ün özlediği çağdaş Türkiye'nin sağlam temelleri atılmış oldu.

Ferhan OĞUZKAN

(Devrimci Atatürk
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Endüstri: Ham maddeleri yapılmış eşya haline getirme işi ve etkinliğinin bütünü, sanayi. (Cam endüstrisi, şeker endüstrisi, deri endüstrisi gibi.)

Çağdaş: Çağımızda olan, çağımızın özelliklerine uyan.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Cumhuriyetten önce, sanat ve endüstri hayatımız nasıldı?

2 — Endüstrileşmemiz için, Cumhuriyet döneminde neler yapıldı?

3 — Cumhuriyetten önce ticaret hayatımız nasıldı?

4 — Atatürk, nasıl bir Türkiye özlüyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1.— Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız.

- Zeki ve yetenekli Türk çocukları her alanda yetişiyor.
- Güçlü bir endüstri kuracağız.
- Her dereceli sanat okullarının sayısı artırıldı.
- Toplum hayatımızda olumlu değişmeler ve gelişmeler oldu.

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelerde, hangi kelimelerin sonuna "-li" yapım eki eklenmiştir?

Bu kelimeleri çerçeve içine alınız.

3 — Çerçeve içine aldığınız kelimelerin zıt anlamlılarını araştırınız.

Bulduğunuz yeni kelimelerin sonlarına hangi yapım eki eklenmiştir?

4 — Okuduğunuz parçanın son cümlesinde **çağdaş** kelimesi geçiyor. Bu kelime, **çağ** kelimesine hangi yapım eki eklenerek elde edilmiştir?

Bu örneğe benzer biçimde iki kelime de siz bulunuz.

5 —.Bu yıl, Cumhuriyetimizin kaçıncı yıldönümünü kutluyoruz? Buna göre, Cumhuriyetimiz kaç yıl önce ilân edilmiştir?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Sözlü anlatımda söze, gelişigüzel, rastgele başlamayız. Yazılı anlatım çalışmalarında da yazıya, rastgele, gelişigüzel başlamak doğru olmaz. Bu konuda Murat, düşüncelerini şöyle belirtiyor:

- "Yazılı anlatım çalışmalarımda, hemen kalemi elime alıvereyim, çabucak yazıvereyim diye düşünmem.
- Yazılı anlatıma başlarken de ilk yapacağım çalışma, bana verilen yazma konusunu iyice öğrenmek ve anlamak olur.

◎ Bundan sonra, yazma konumla ilgili olarak düşüncelerimi, anılarımı, örneklerimi hatırlar, bir araya getirir ve toplarım.

◎ Bulabildiğim düşünceleri ve örnekleri bir sıraya, bir düzene koymaya çalışırım.

◎ Yazdığım müsveddeyi birkaç defa yüksek sesle okur ve her defasında, beğenmediğim yerlerini değiştirir veya düzeltirim. En sonunda yazılı anlatım çalışmamı, ödev kâğıdıma veya defterime özenle yazarım..'

2 — Yazılı anlatım çalışmalarınızı, Murat'ın çalışmalarıyle karşılaştırınız. Çalışmalarınızın benzeyen yönleri hangileri? Siz, yazılı anlatım çalışmalarında daha başka nelere dikkat ediyorsunuz?

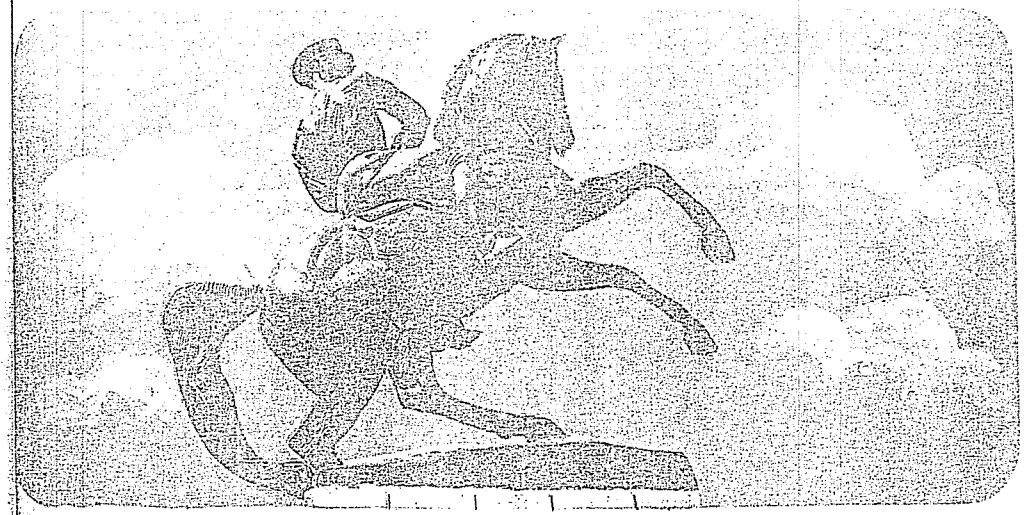

ARAŞTIRALIM

Şimdiye kadar, derslerde veya müsamerelerde koro çalışmaları yaptınız mı? Aşağıdaki parçayı, sınıfta koro halinde okuyunuz.

ÇAĞLARDA ATATÜRK

Bütün Sınıf: Adımı sormayın bana,
Yazıtlar, kitaplar konuşsun.
Çağlar tersine aksın birden,
Büyük Asya zaferlerimle tutuşsun.

Kızlar : Sen, Türk akınlarındasın her gün,
Sen, Asyalar, Avrupalarla büyük,
Sen, kahramanlar kahramanı
Atatürk!..

Erkekler : Görmedim seni Ata'm,
Biliyorum ama yüzünü,
Gözlerin, kaşların, dudakların,
Fikrin, ülkün, sevgin ve aşkın,
Bir başka can,
Bir başka vatan.

Kızlar : İlk adım, ilk söz, ilk ders
Seninle en geniş heyecan
İlk bilgi, ilk görev, ilk iş
Seninle ne kadar büyük şan.

Erkekler : Anlıyorum her gün daha da açık;
Her gün daha da büyüksün
Kalbim, inancım, ruhum
Hürriyetinle hür,
Çağlar üstü en büyük,
Ölmezler başbuğu Atatürk.

Kızlar : Bir harita çizdim gökyüzüne
Kanla renklendi sınırlar
Tam ortasında büyük haritanın
Dünyayı kulağından tutup
Dersini belleten bir rüzgâr.

Bütün Sınıf: O rüzgâr, o tufan, o çağ döndüren
Sen, sen, sen!..

Erkekler : Haritamın içi kanla aydınlık
Kanla dost seninle her kahraman
Analar, bacılar, dedeler hep sen
Bir savaş zaferleşiyor süngülerinden
Kanlı güneşlerle geçiyorsun
Zaferlerimin içinden.

Bütün Sınıf: O savaş, o zafer, o çağ döndüren
Sen, sen, sen!..

Kızlar : Sınırlarım ne kadar parlak
Daha da ak zaferler şehitlerimle
Yaşayacaktır vatan ve sancak.

Bütün Sınıf: O sancak, o vatan, o çağ döndüren
Sen, sen, sen!..

İbrahim Zeki BURDURLU

(**Türk Yurdu** dergisinden alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Başbuğ: Başkomutan.

Dersini belleten: Yurdumuza göz diken milletlere gerekli şekilde cevap veren, onlara hatalarını öğreten.

Sancak: Bayrak. Özellikle yazı işlemeli ve kenarları saçaklı bayrak.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Kızların okuduğu bölümlerde, Atatürk'ün hangi özellikleri belirtiliyor?

2 — Erkeklerin okuduğu bölümlerde, Atatürk'ün hangi özellikleri belirtiliyor?

3 — Sınıfça okunan bölümlerde ne anlatılıyor?

4 — Şair, şiirin adına, niçin **"Çağlarda Atatürk"** demiş olabilir?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıda, ikişer ikişer verilen kelimelerin anlamlarını "Türkçe Sözlük"ten araştırınız. Bu kelimelerin anlamları arasında bir ilişkinin bulunup bulunmadığını sezmeye çalışınız.

- ad — adaş
- vatan — vatandaş
- ülkü — ülküdaş
- meslek — meslektaş

2 — Birinci alıştırmada sol bölmede verilen kelimelerin sonlarına hangi ekler eklenerek sağ bölmedeki kelimeler meydana gelmiştir?

Örnek: çağ + daş ⟶ çağdaş

3 — Aşağıdaki cümlelerde sonuna "-daş" eki eklenerek türetilmiş kelimelerin bulunup bulunmadığını araştırınız.

- Arkadaş yurduma alçakları uğratma sakın!
- Kıbrıs'taki soydaşlarımızın acılarını paylaşıyoruz.

4 — Okuduğunuz şiirde ünlem işaretinin kullanıldığı yerleri bulunuz. Buralarda ünlem işaretinin kullanılış sebeplerini tartışınız. (Bu konuda daha geniş bilgi edinmek için "Yeni Yazım (İmlâ) Kılavuzu"nun 35. sayfasındaki "Ünlem İşareti" başlıklı bölümüne bakınız.)

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Velileriniz için düzenleyeceğiniz bir "sınıf gecesi"nde, "Çağlarda Atatürk" adlı şiiri de programınıza almak istiyorsunuz.

Bu şiiri, koro halinde okurken, sahnenin, nasıl düzenlenmesi gerekir? Konuyla ilgili olarak sahnenin dekoru nasıl olmalıdır? Düşüncelerinizi sınıfta tartışınız. Hepinizin birleştiği durumları tahtaya yazarak belirtiniz.

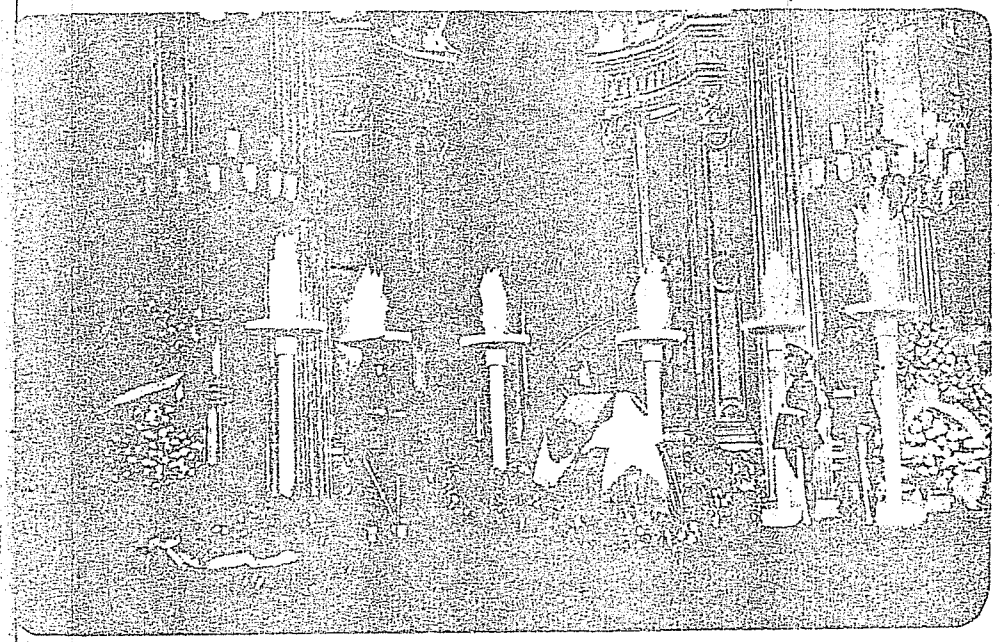

ARAŞTIRALIM

Atatürk'ün, Cumhuriyetimizin onuncu yıldönümünde söylediği nutku, radyolardan dinlediniz mi?

ÖLÜM ODASINDA

1938 yılı ekiminin on yedinci pazartesi günü. Mustafa Kemal Atatürk'ün, hastalığı hakkında ilk resmî bültenin yayımlandığı gün. Gece evime gidiyorum. Taksim alanındaki bir tütüncü dükkânının önünde duran otomobilin içinde, Nihat Reşat'ı gördüm. Nihat Reşat, Mustafa Kemal'in hastalığını ilk teşhis eden doktor. Soruyorum:

— Hiç ümit yok mu?

Doktor Nihat Reşat, sadece gözlerini göğe kaldırdı. Bir şey demedi. Acaba, "Ümit yalnız Allah'a mı kaldı!" demek istiyordu?

Bulunduğum apartmanın üst dairesi Dolmabahçe ve Boğaziçi'ne bakar. Çalıştığım odadan her zaman Dolmabahçe Sarayı'nın direğindeki Cumhurbaşkanlığı bayrağını görürdüm. Hep bayrağa bakardım. Onun yarıya indirilmesinden korkardım. Kasım'ın ilk günlerini hep böyle kuşkuyla geçiriyordum. İki gündür raporlar gene fena. Bu krizi de atlatacak mı? Bugün Kasım'ın onu. perşembe günü.. Gene odamın penceresinden Boğaz'a bakıyorum. Denizden ve manzaradan çok bayrağa takılıyım. Acaba bugünkü krizi de atlatacak mı? Fakat ne o? Bir kıpırdanma bir iniş. Ah! Beklemediğimiz, istemediğimiz gerçek: Bayrak yarıya indi... Yakut gibi parlayan Cumhurbaşkanlığı bayrağı. Şimdi neye benziyor? Al bir kefene mi, akan kana mı?

Bugün kasım'ın on beşinci gecesi. Valinin yardımıyle, Dolmabahçe Saray'ına gidiyorum. Yarın sabahtan itibaren aziz Atatürk'ün tabutu İstanbul halkının saygısına sunulacak. Büyük muayede salonunun bütün avizeleri yanmış.

Geniş bir merdiveni dolaşarak aydınlık bir salona çıktık. Sağda pembemtrak oda: Mustafa Kemal'in kütüphane olarak çalıştığı oda. Denize bakan köşede, ayak uzatacak yerleri olan yüksek ve hareketli bir koltuk duruyor. Rahatsızlığı zamanında özel olarak yaptırılmış. Yatağa düşmeden önce oturmakla yatmak arasında uzandığı koltuk.

Mavimtrak oda, ölüm odası, ortada küçük, eni dar, boyu kısa, cevizden yapılma beyaz patiskalı, tek yastıklı bir karyola. Bunu, Atatürk'ün isteğiyle Yalova'dan getirtmişler. Adı dünyaya sığmayan Adam, bu yatakcıkta öldü, öyle mi?

Kuzeydeki duvarda, ağaçlı bir dağı gösteren tablo var. Atatürk, yataktan bu tabloya bakar: "Şöyle bir yerde, bir köy evi yaptıracağım." dermiş. Son emelin bu muydu Atatürk, ağaçlı bir dağda bir köy evi yapamadan gittin, öyle mi?

Bu odanın ötesinde, büyük oda, tabut orada. Önümü ilikliyorum. İlk defa haber vermeden ve izin almadan onun yanına giriyoruz. Adam boyundan yüksek bir taban üstünde, kırmızı ve beyaz güllerle çevrili tabutunun dört köşesinde, resmî elbiseleriyle, kılıçlarını çekmiş dört subay, heykelleşmiş gibi nöbet tutuyorlar. Burada bir tabut değil, bir milletin atası, Atatürk duruyor.

Karyolanın başındayız. Karşıdaki rafta, siyah yelkovanlı, beyaz kadranlı bir duvar saati var. Yatağından ona bakıyor. Artık gözlerinde fer yok mu? Soruyor: "Saat kaç?" Mustafa Kemal'in son sözleri. Son hareket: Göz kapaklarını kaldırmış, boşluğa bakmış, kapaklar kendiliğinden iniyor: Bitti.

Son söz, son bakış...

Ayrılırken tekrar huzurunda eğiliyorum: "Atatürk'üm" diyorum. "O giderse Türkiye ne olur?" diyorlardı.

— Ne oldu Atam! Cumhuriyetimizin ellinci yıldönümüne de eriştik. Her zaman, "En Büyüğümüz Atamız"ın çevresinde ayrılmaz bir şekilde birleştik, kaynaştık.

Hem ruhunun, hem eserinin sonsuzluğu önünde eğiliyoruz, Atatürk'ümüz.

İsmail Habib SEVÜK

(**Atatürk İçin** adlı kitaptan sadeleştirilerek alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Teşhis: Hastalığın ne olduğunu bulup ortaya çıkarma.

Avize: Billurdan veya madenden yapılan, tavana asılan büyük lâmbalar.

Muayede salonu: Bayramlaşma salonu. Ulusal ve dinî bayramlarda kutlamanın yapıldığı salon.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Atatürk'ün doktoru, yazarın sorusunu niçin açıklıkla cevaplandırmıyor?

2 — Yazar, neyi gözlüyor? Neden kuşkulanıyor?

3 — Yazar, Atatürk'ün ölümünü nasıl öğreniyor?

4 — Yazar, Dolmabahçe Sarayı'nda gördüklerini nasıl anlatıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümlede, altı çizili kelimenin, hangi harfi üzerinde düzeltme işareti kullanılmıştır?

"Mustafa Kemal Atatürk'ün hastalığı hakkında ilk resmî bülten yayınlandı."

2 — Resmî kelimesinin anlamını Türkçe Sözlük'ten araştırınız.

3 — Aşağıdaki kelimeleri anlamlarına uygun şekilde, çeşitli cümlelerde kullanınız.

- millî maç
- millî toprak
- Türk askeri
- askerî okul
- alem
- âlem

4 — "Milli kelimesi ile "milli" kelimesi aynı harflerle yazıldığı halde, sondaki sesli harfin uzun veya kısa okunuşuna göre ayrı anlamlara gelmektedir.

Aynı harflerle yazıldığı halde, ayrı anlamları olan kelimelerin, uzun okunan hecelerindeki a, ı gibi sesli harfleri üzerine düzeltme işareti konur.

5 — Okuduğunuz yazıda iki nokta işareti nerede kullanılmıştır ? Bu işaret, bir açıklamanın yapılacağını bildiriyor mu?

ANLATALIM, YAZALIM :

Her yıl, ölüm yıldönümünde, Atatürk'ü törenlerle anarız. Bu yıl, Atatürk'ü okulunuzda nasıl andınız? Anma töreninde kimler konuşma yaptılar?

Konuşmacılar, Atatürk'ün hangi yönlerini anlattılar?

ARAŞTIRALIM

Devlet büyüklerimizden birisinin bulunduğunuz yere gelişini hatırlıyor musunuz?

ÇOCUKLUĞUMUN ATATÜRK'Ü

Beş buçuk - altı yaşlarında vardım, yoktum. Tarsus'ta, çok sevdiğim anneannemin yanında bulunuyordum. Bu bölgenin kendine öz sıcak, bunaltıcı bir havası vardı. Her çocuk gibi, burada üzüntü ve tasadan uzak, güzel günler geçiriyordum.

Hiç bir korku ve düşüncesi olmayan, çocukluk günlerimin havasını bir gün, bir haber dalgalandırdı: "Atatürk geliyormuş!.." Her halde bu söz, ilkönce bizim evde geçmiş olmalıydı. Daha sonra, başta yaşıtım ço-

cuklar olmak üzere, hemen her yerde ve herkesten sık sık bu sözleri duydum: "Atatürk geliyormuş!" Bütün Tarsus bununla ilgileniyordu. Bu haber bende anlaşılmaz bir istek ve heves uyandırıyordu.

Yılını, gününü günün hangi saatinde olduğunu, hatta istasyona nasıl getirildiğimi hatırlamıyorum. Sanki haberin yayılışı ile istasyona getirilişim arasındaki zamanı yaşamamıştım. Yalnızca günün güneşli olduğunu ve istasyonun biraz ilersindeki tahta parmaklıkların önüne, yaşıtım çocuklarla birlikte, birkaç sıra halinde dizildiğimizi, bugün gibi hatırlıyorum. Arkamızda toplanan büyükler de, aramızdaki düzenin bozulmasına ve itişip kakışmalarımıza engel olmak için büyük bir çaba harcıyorlardı.

Uzun süre bu şekilde bekledik. Sonra birdenbire bir kaynaşma ve uğultu oldu. Vagonlarının yarısı beyaz, yarısı koyu renk olan bir tren, büyük hızla istasyona doğru yaklaşıyordu. Tren o kadar hızlıydı ki durmadan geçip gidecek sandım. Gürültü, kaynaşma ve trenin hızı karşısında şaşırıp kaldım. Atatürk'ü görememek korku ve heyecanı içinde, gözümü dört açmış, hiç bir şeyi kaçırmamaya çalışıyordum. Bir yandan da aklımda, istasyona gelemeyen arkadaşlarıma Ata'yı nasıl anlatacağımı tasarlıyordum. Biliyorum, görmesem de "Gördüm" diyecektim.

Arkamdan bir ses, "Bakın, bakın: İşte şurada!" diyordu. O tarafa döndüğüm zaman, rüzgârla dalgalanan açık renk birkaç tel saçın altından, gülen bir çift gözle, solgun bir yüz gördüm. Atatürk, pencerenin kenarına dayanmış bizlere bakıyordu. Hepsi o kadar... Gülen, fakat solgun bir yüz... İstasyonda toplanan büyük insan kalabalığının alkışları, biz çocukların çığlıklarımıza karışıyordu.

Şimdi o günlerin, hangi yıllara ait olduğunu daha iyi anlayabiliyorum: 1938 yılı içinde olmalıydı. Sonra mahalleye dönüş, Ata'yı görmeyenlere haberi heyecanlı heyecanlı ve bire bin katarak anlatışlar. O'nu görmeyen gözlerdeki çocuksu kıskançlık belirtileri... Konularımız arasında Atatürk, belki bir hafta, belki on gün, en önemli yeri tuttu. Aynı şeyleri tekrar tekrar anlatmaktan bıkıp usanmıyorduk. Ama bir müddet sonra, çocuk dünyamızın yaramazlıklarına, oyunlarına ve engin hayallerine dalıp gittik.

Aradan pek kısa bir zaman geçti sanıyorum. Yine, bizim için birbirinden hiç bir farkı olmayan günlerden bir gün. Öğleye yakın saatlerde komşumuz yaşlı ninenin gözleri yaşlı, gizli bir şey söylercesine, annemin kulağına eğilip, "Emine'ciğim, Atatürk ölmüş!" dediğini duydum. Komşumuzun radyosu vardı, oradan işittiğini söylüyordu. Sustular, sustum. Çocuk yüreğimden bir şeyler kopar gibi oldu. Sonra gözlerimin önünde solgun, fakat gülen bir yüz duruyordu.

Ayhan GÖKSAN

(**Türk Yurdu** dergisinden alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Solgun: Rengi uçmuş, uçuk. (Parçada bu kelime hangi kelimeyi nitelendirmek için kullanılıyor?)

Yaşıt: Yaşları birbirine eşit olan.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — O günlerde, Tarsus'ta kulaktan kulağa hangi haber yayıldı?

2 — Atatürk'ün geleceği gün, istasyon nasıldı?

3 — Atatürk'ün treni gelince, istasyonda neler oldu?

4 — Sonraki günlerde, komşusu, hangi haberi getirdi?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelimeleri, daha başka türlü yazmak mümkün müdür?

Örnek: Masada kitap vardı. Masada kitap var idi.

- Bu bölgenin bunaltıcı bir havası vardı.
- 1938 yılları içindeydik.
- Komşumuzun radyosu varmış.

2 — Aşağıdaki cümlelerde, 'idi", "imiş" sözleri, kelimelerden ayrı olarak yazılmıştır. Bu sözleri, kendisinden önce gelen kelimelere bitişik olarak da yazabilir miyiz? Nasıl?

- Hasanların, bir Atatürk albümü var idi.
- Küçükken bizim de bir kedimiz var imiş.
- Bu, annemin çocukluk fotoğrafı imiş.
- Son gördüğüm film güzel idi.
- Yazın, denize girmek çok faydalı imiş.

3 — Yazar, o gün, trenin istasyona saat kaçta geldiğini hatırlayamıyor. O gün tren onu yirmi geçe gelmiş olsa, bunu, rakamla nasıl gösteririz? Saati bildiren rakamla, dakikayı bildiren rakam arasında, noktalama işaretlerinden hangisi kullanılır? (Bu sorunun doğru cevabını bulabilmek için Yeni Yazım (İmlâ) Kılavuzu'nun 33. sayfasındaki bilgilerden yararlanınız.)

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okuduğunuz parçanın adı nedir? Yazar, yazısına niçin böyle bir ad vermiş olabilir?

2 — Sizin de, hiç unutamadığınız günler, olaylar var mıdır? Bunlardan birisini ayrıntılarıyle hatırlayınız. Yazarın bu yazıda, izlediği plandan yararlanarak, bu anınızı yazınız.

ARAŞTIRALIM

Çevrenizde yararlanılan taşıtların adlarını,
en ilkelinden gelişmişine doğru sayınız.

KAMYON

Çırçıplak bir ovanın ortasındayız. Yol kıyısında erkek, kadın, çocuk birtakım insanlar görürsünüz. Yanlarında bohçalar, sepetler, heybeler, tavuklar var.

"Bunlar Allah'ın kırında, güneşin altında ne arıyor?" diye şaşmayınız. Yol boyunca her yer, bir istasyondur. Bu insanlar, buraya şu tepelerin arasındaki ve arkasındaki kasabalardan, köylerden inmişlerdir. Eskiden kimbilir kaç gün, kaç gecede kona göçe gidecekleri bir yere şimdi üç beş saat içinde heybeleriyle sepetleriyle birlikte kuş gibi uçacak-

1975 Üçüncü Basılış F. 4
Türkçemiz V

lardır. "Acaba ne kadar bekleyecekler?" diye düşünmeyin. Her halde Boğaziçi iskelelerinden birinde köprü vapurunu bekleyenlerden çok fazla beklemeyeceklerdir.

Üç yıl önce Ayvalık'tan Balıkesir'e geliyordum. Yarı yolda bir kamyona rastladık, eski salıncaklara benziyordu. Dört tarafında peykeler, ortasında gene iki peyke. Kenarlarında çocuklar düşmesin diye tırabzan biçiminde yeşile, kırmızıya, sarıya boyanmış korkuluklar.

Yol kenarında bekleyenler için "Ya kamyonda yer bulunmazsa?" korkusu yoktur. Onlar, çok kere, zerzevat arabası gibi tepeleme dolu gelir. Fakat "Yer yok" diye müşteri çevrildiği görülmüş değildir...

Bir ses: "Az müsaade! Az sıkışalım!" diye bağırır. Arabanın içinde hafif bir çalkantı olur. Önceki jandarma erinin kucağına bir çocuk veya kuzu, delikanlı bir oğlanın dizine yaşlı anası oturur. Böylece yeni yolculara ve yüklerine de yer açılmış olur.

Biraz ötede iki üç kişi daha mı el sallıyor? Gene korkmayın onlara da Tanrı'nın izniyle yer bulunacak, hatırları hoş edilecektir. Tanrı'nın izniyle diyorum, çünkü bu kadar az yere, bu kadar çok insan aldırmak fizik kanunlarına sığmaz, ancak Tanrı'nın izniyle mümkün olur. İstanbul'un tren veya vapurlarında hele bir kimseyi biraz sıkıştırın, hemen sinirlenir. Size kızgın kızgın seslenmeye, bağırmaya başlar. Anadolu kamyon yolcusu, kamyona yeni adam almak için sıkıştırıldıkça darılmıyor, kızmıyor, "Başkasının kazancı için ben neye tedirgin olayım?" demeyi aklından geçirmiyor.

Reşat Nuri GÜNTEKİN

(Anadolu Notları adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Peyke: Eski evlerde, eski kahvelerde bulunan ve üzerinde oturulan tahta sedir.

Tedirgin olmak: Rahatı kaçmak, rahatsız olmak, yerinde rahat edememek.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Yazar, yol kıyısında kimleri görüyor?

2 — Yol boyunca bekleyenler, heybeleriyle, sepetleriyle nereye gidecekler?

3 — Yazarın bindiği kamyon nasılmış?

4 — Yazar, "kamyonda yer bulamama korkusu yoktur" diyor. Niçin?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz yazı, hangi kitaptan alınmıştır? Bu kitabın yazarı kimdir?

2 — "Güntekin" hangi kelimelerin birleşmesiyle meydana gelmiştir?

3 — Sınıf arkadaşlarınızdan adı veya soyadı bileşik kelime olanlar var mı?

Bileşik kelimelerin yazılışı ile ilgili olarak bir kural söyleyiniz.

4 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Gerekli olan yerlere virgül koyunuz.

- Yol kenarında erkek kadın çocuk birtakım insanlar görürsünüz.
- Yanlarında bohçalar sepetler heybeler tavuklar var.

5 — Dördüncü alıştırmadaki cümlelerde, birbiri ardınca sıralanan adlar hangileridir?

Bir cümlede, birbiri ardınca sıralanan adların, sıfatların veya eylemlerin arasında virgül kullanılır.

6 — Aşağıdaki cümlede, hangi kelimelerden sonra virgül konur?

"Türk çocuğu bulaşıcı hastalıklardan hastalık taşıyan hayvanlardan böceklerden mikroplardan kendisini ve çevresini korur."

ANLATALIM, YAZALIM :

Ders kitaplarınızın dışında, başka hangi kitapları okuyorsunuz?

Okuduğunuz kitaplar arasında, bir yeri, çeşitli özellikleriyle tanıtan kitaplar da var mı? Varsa, bu kitabın bazı bölümlerini, sınıfta arkadaşlarınıza okuyunuz.

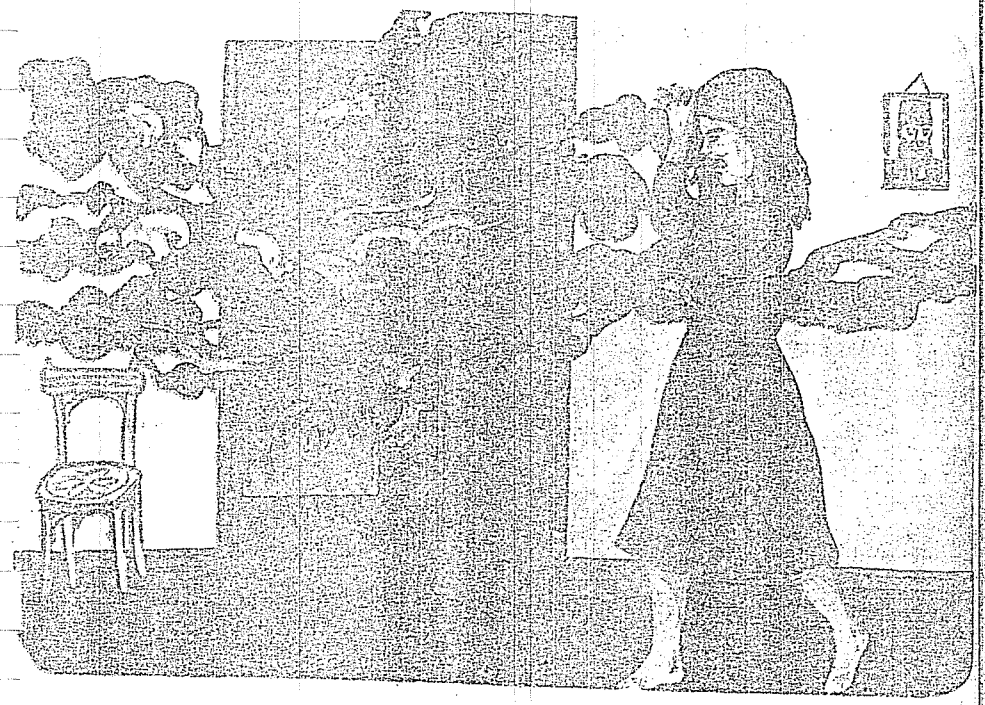

ARAŞTIRALIM

Çevrenizde hiç yangın oldu mu? Yangın neden çıkmıştı? Kimler ve nasıl yangını söndürdü?

YANGIN

Odanın içinde bir yanık kokusu. Hemen anlar kadın. "Yusuf, kalk, kalk! Yanıyoruz!" Hemen fırlar kadın. "Şamdan nerde, şamdan?" Mumu yakar. Oda kapısını açmasıyle kapaması bir olur. Dışardan içeriye öyle bir duman saldırır ki gözlerinin içi yanan kadın "Ayy!" diye bağırır ve aksırmaya başlar. "Yanıyoruz. Alt kat da tutuştu. Kalkın çocuklar!" Fakat nereye kaçacaklar? Üçüncü kat. "Yusuf, Yusuf." Adam şaşkın. Sanki direk. Odanın ortasına saplanmış duruyor. "Zehra, baba, çocuklar!"

Kadın bir daha kapıya koşuyor, fakat gene açmasıyle kapaması bir oluyor. Bu sefer, merdivende alev görülüyor ve pencereye koşup avazı çıktığı kadar bağırıyor. Komşular uyanıyorlar. Sokakta bir gürültü kopuyor. Her pencereden bir çığlık, aşağıda komşular. "Cayır cayır yanacağız, imdat!" diye bağırıyor kadın. Yalnız karşıki evde, üst kat pencerelerden ona seslenen Koltukçu İbrahim Efendi: "Eda Hanım! diyor, sık dişini şimdi itfaiye gelecek. Çarşaf tutarlar, atlarsınız. Korkma. Gelecek itfaiye." Kadın çılgına döner. Babuş ağlar, bağırır. Yusuf'la Zehra'da ses yok. Eda Hanım bir kapıya, bir pencereye koşar. Sonra kocasının yanına yürür: "Yusuf! Yusuf! Yaktın bizi! Kim bilir şamdanı nasıl tuttun? Perde mi tutuştu, ne oldu? Yanıyoruz, hep birden yanacağız şimdi cayır cayır!"

Sokakta gürültü, telâş, kıyamet. Odanın içini korkunç bir sıcaklık kaplıyor. Duman doluyor içeriye. Şimdi tutuşacaklar. Artık gözlerini açamaz oluyorlar. Babuş'un da sesi kesiliyor. Boğuldu mu oğlan? "Evlâdım, evlâdım!" Eda Hanım, gözlerinin içi yanarak, elinde şamdan, çocuğuna doğru koşarken mum sönüyor. Zifiri karanlık. Alt kattan ve merdivenlerden çatırtılar geliyor. Tutuşan tahtaların çatırtısı. Eda Hanım bayılmak üzere iken itfaiyenin çanlarını duyuyor ve pencereye koşuyor. "Çabuk, a dostlar, çabuk, yanıyoruz, kül olacağız şimdi!" Aşağıdan ona bağırıyorlar. Fakat ne söylediklerini anlamıyor. Eğilip bakıyor. Orta katın pencerelerinden alevler fışkırmakta. Gene haykırıyor, haykırıyor. Koltukçu İbrahim Efendi'nin sesi ona: "Korkma, çarşaf geriyoruz. Önce çocuklar, sonra siz!" diyor. "Kim o? Kimsin sen?" "Biz itfaiye, korkma hanım, çocuklar atlasın. Haydi çabuk!"

Eda Hanım, yanıbaşına kadar gelen Babuş'u kapıyor, pencereden aşağı fırlatıyor. Gene aynı ses: "Tamam! Kurtuldu o, şimdi öteki!" Arkasından Zehra atılıyor. Sonra Eda Hanım. Fakat çarşafın üstüne düşer düşmez bayılıyor.

Peyami SAFA

(Matmazel Noralya'nın Koltuğu adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

İtfaiye: Yangın söndürmekle görevli olan [illegible]dt. (Bulunduğunuz yerde itfaiye örgütü var mı?)

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Parçanın başında kadın neler söylüyor, neler yapıyor?

2 — Alevler içinde kalan kadını, kim teselli ediyor?

3 — Kadın, kendinden çok, kimleri kurtarmak istiyor? Niçin?

4 — İtfaiye yanan odadaki insanları nasıl kurtarıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz parçanın adı nedir? Bu adla ilgili olarak yazıda bir korku, telâş ve heyecan gibi duygu ve düşünceleri anlatan sözler var mı? Yazar bu duyguları kısa ve kurallı olmayan cümlelerle belirtmeye çalışmış mı? Yazarın, bu duyguları anlatmak için kullandığı cümlelerden bazılarını söyleyiniz.

2 — Okuduğunuz parçadan Eda Hanımın konuşmalarını bulunuz. Bu sözleri defterinize yazınız. Bu sözler, kadının telâş ve heyecanını iyi belirtiyor mu?

3 — Aşağıda ikişer ikişer verilen kelimelerin anlamlarını "Türkçe Sözlük"ten yararlanarak bulunuz.

- bağırmak — bağırma
- kaplamak — kaplama
- haykırmak — haykırma
- tartışmak — tartışma

4 — Aşağıdaki cümlelerde, altı çizili kelimelere, "-me" yapım ekini getiriniz.

- Çalış . . . . . faydalıdır.
- Yurdumuzda oku . . . . . yaz . . . . . bilmeyen kişi kalmamalıdır.
- Sula . . . . kanalları yapıldı.

5 — Okuduğunuz parçada, şaşırma, heyecan ve emir gibi duygu ve düşünceleri anlatan cümleler oldukça fazla yer alıyor. Bu cümlelerin sonlarında hangi işaret kullanılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okuduğunuz parçada yazar, bir yangını ve bu yangında sözü geçen kişilerin davranışlarını anlatıyor. Bu parçayı okuduktan sonra:

- Yangının nerede olduğunu,
- Yangının günün hangi saatında başladığını,
- Yangının içinde kalan kişilerin kimler olduklarını,
- Yangının dışında kalan kişilerin çalışmalarını,
- Bu çalışmaların sonucunu, öğrenmiş oldunuz mu?

2 — Şimdiye kadar, bir yangın gördünüz mü? Gördünüzse, o yangını anlatınız.

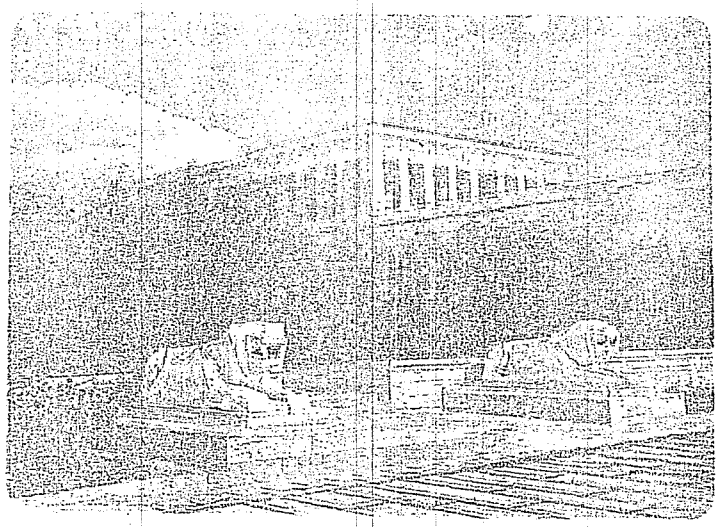

ARAŞTIRALIM

Anıtkabir'i gördünüz mü? Görmedinizse, resim veya fotoğraflarına bakarak Anıtkabir'i tanıtınız.

MEHMET ANITKABİR'İ GEZİYOR

Mehmet ilkokul beşinci sınıfta
Bir Atatürk çocuğu.
Bütün yaşıtları gibi o da
Görmemiş Atatürk'ü.
Anasından, babasından, öğretmeninden
Sınıfta asılı resminden
Görmüş gibi tanır O'nu,
Tanır ve sever O'nu.

Günlerden pazar, mevsimlerden yaz
Mehmet'in içi içine sığmaz.
Annesi, babası, kendisi
Anıtkabir'e giderler.

Mermer merdivenlerden basamak basamak
Arslanlı yoldan geçerler,
Anıtkabir'e girerler.
Eti arslanları, er arslanlar bir yanda,
Beri yanda meşaleler; sönmeyen ocak
Ve Atatürk orada yüce bir bayrak.
Mehmet tutulmaz bir heyecan içinde
Kesilir nefesi, titrer sesi
Başlar orada and içmeğe;
"Ey büyük Atam der, Ölümsüz Atam;
Sevginle dolu yüreğim, kafam.
Senin çocuğunuz, izindeyiz.
Güçlüyüz ve zindeyiz.
Büyüdük, yetiştik bak.
En büyük ödevimiz,
Cumhuriyeti, yaşatmak."

Ve her gün daha nice Mehmetler
Dolaşır Anıtkabir'i.
Yurdun dört yanından her biri,
Atatürk kıvanç duyar gördükçe onları,
Der ki: "Cumhuriyet, yaşayacak yüzyıllarca,
Mehmet'ler var oldukça.

Ahmet ALTÜMSEK

BUNLARI BİLELİM :

İçi içine sığmaz: Coşkunluğundan, heyecanından kendini tutamaz olur.

And içmek: Bir şeyi yapmaya veya yapmamaya kesinlikle söz vermek.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Mehmet, Atatürk'ü niçin görmüş gibi iyi tanır?

2 — Mehmet, Anıtkabir'de neler görüyor?

3 — Mehmet, içtiği andla neleri bildiriyor?

4 — Anıtkabir'i niçin hepimiz, her zaman ziyaret ederiz?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz şiirden, iki bileşik kelime bulunuz. Bu kelimeler, bitişik olarak mı yazılmıştır?

2 — Okuduğunuz şiirden, "-li" ekiyle türetilmiş iki kelime bulunuz.

3 — "Yaşıt" kelimesinin anlamını, Türkçe Sözlük'ten araştırınız. Yaşıt kelimesi, yaş kelimesiyle anlam bakımından ilişkili midir?

4 — Türkçe Sözlük'ten, yapıt, anıt, yakıt kelimelerinin de anlamlarını araştırınız. Bu kelimelerin yap, an, yak kelimeleriyle anlam ilişkisi var mıdır?

5 — Okuduğunuz şiirde, tırnak işareti içinde gösterilen sözler var mı? Bu sözler, kimin ağzından söylenmiştir?

ANLATALIM, YAZALIM :

Sınıftaki arkadaşlarınızdan Ankara'yı ve Anıtkabir'i görenler var mı? Varsa, onlar da Anıtkabir'i, orada gördüklerini tanıtsınlar. Yoksa, Anıtkabir'in fotoğraflarına bakarak, şairin tanıttığı yerleri, gösteriniz.

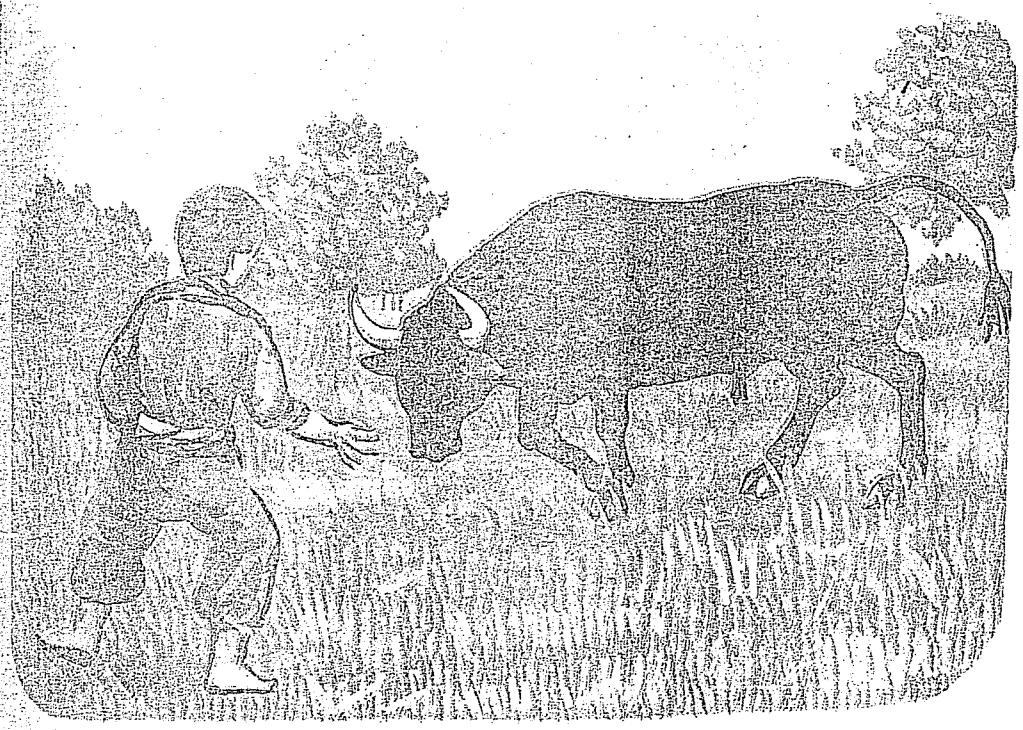

ARAŞTIRALIM

Dede Korkut hikâyelerini anlatan kitapları araştırınız.
Bu hikâyelerden bazılarını okuyunuz.

BOĞAÇ HAN

Hanlar hanı Han Bayındır, yılda bir kere ziyafet verip Oğuz Beylerini misafir ederdi.

Gene ziyafet düzenleyip attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirmişti. Bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağ kurdurmuştu. "Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun. Kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun." demiş idi.

Dirse Han derlerdi, bir beyin oğlu kızı yoktu.

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz şiirden, iki bileşik kelime bulunuz. Bu kelimeler, bitişik olarak mı yazılmıştır?

2 — Okuduğunuz şiirden, "-li" ekiyle türetilmiş iki kelime bulunuz.

3 — "Yaşıt" kelimesinin anlamını, Türkçe Sözlük'ten araştırınız. Yaşıt kelimesi, yaş kelimesiyle anlam bakımından ilişkili midir?

4 — Türkçe Sözlük'ten, yapıt, anıt, yakıt kelimelerinin de anlamlarını araştırınız. Bu kelimelerin yap, an, yak kelimeleriyle anlam ilişkisi var mıdır?

5 — Okuduğunuz şiirde, tırnak işareti içinde gösterilen sözler var mı? Bu sözler, kimin ağzından söylenmiştir?

ANLATALIM, YAZALIM :

Sınıftaki arkadaşlarınızdan Ankara'yı ve Anıtkabir'i görenler var mı? Varsa, onlar da Anıtkabir'i, orada gördüklerini tanıtsınlar. Yoksa, Anıtkabir'in fotoğraflarına bakarak, şairin tanıttığı yerleri, gösteriniz.

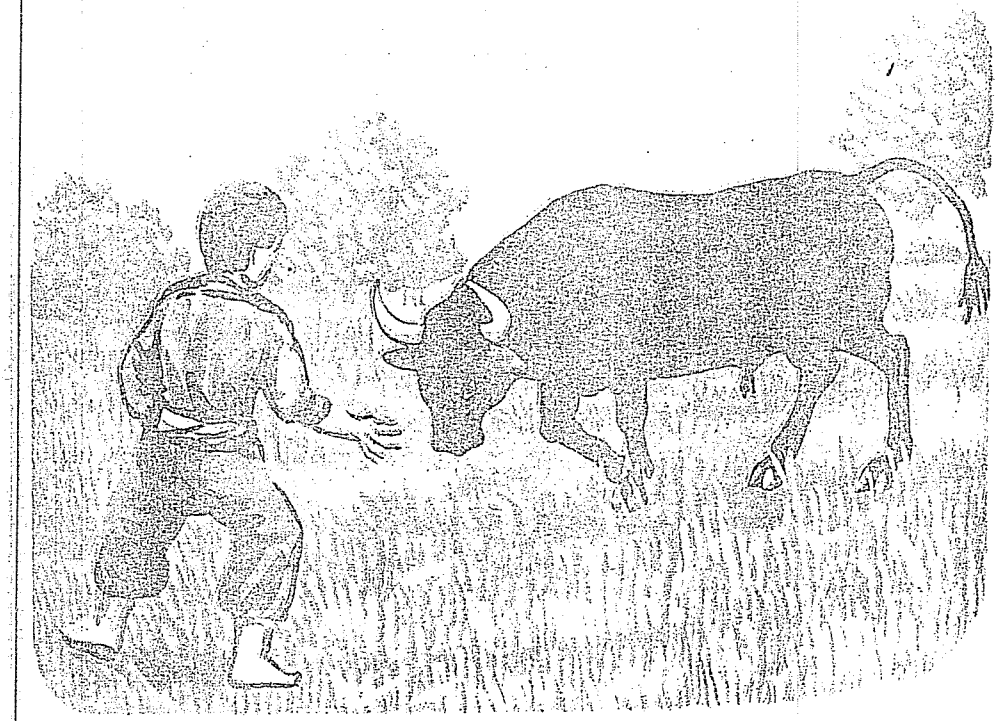

ARAŞTIRALIM

Dede Korkut hikâyelerini anlatan kitapları araştırınız.
Bu hikâyelerden bazılarını okuyunuz.

BOĞAÇ HAN

Hanlar hanı Han Bayındır, yılda bir kere ziyafet verip Oğuz Beylerini misafir ederdi.

Gene ziyafet düzenleyip attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirmişti. Bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağ kurdurmuştu. "Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun. Kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun." demiş idi.

Dirse Han derlerdi, bir beyin oğlu kızı yoktu.

Bayındır Han'ın yiğitleri Dirse Han'ı karşıladılar. Getirip kara otağa kondurdular. Ona "Bayındır Han'dan buyruk böyledir." dediler.

Dirse Han'ın canı sıkıldı hemen evine geldi. Başından geçenleri hatununa da anlattı.

Dirse Han, hatununun sözü ile büyük bir ziyafet verdi. Tepe gibi et yığdı, göl gibi kımız sağdırdı. Oğuz beylerini başına topladı. El kaldırdılar, dilek dilediler.

Bir nice müddetten sonra, Dirse Han'ın bir oğlu oldu. Oğlan büyüdü, on beş yaşına girdi. Oğlancığa, bir kahramanlık gösterinceye kadar ad koymadılar.

Dirse Han'ın bir boğası vardı. O boğa, sert taşa boynuz vursa un gibi öğütürdü.

Yazın boğayı saraydan çıkardılar. Üç kişi sağ yanından, üç kişi sol yanından demir zincir ile boğayı tutmuşlardı. Gelip meydanın ortasında boğayı koyuverdiler. Meğer Dirse Han'ın oğlancığı ile üç çocuk meydanda aşık oynuyorlardı. Boğayı koyuverenler, oğlancıklara "kaçın" dediler.

O üç oğlan kaçtı. Dirse Han'ın oğlancığı kaçmadı. Ak meydanın ortasında baktı, durdu. Boğa da oğlana sürdü, geldi. Oğlan, yumruğu ile boğanın alnına kıyasıya tutup vurdu. Boğa geri geri gitti. Boğa oğlana sürdü, tekrar geldi. Oğlan boğanın alnına yumruğunu dayadı. Ne oğlan yener, ne boğa yener. Oğlancık düşündü:

"Bir dama direk vururlar, o dama destek olur. Ben buna niye destek oluyorum?" dedi. Oğlan, boğanın alnından yumruğunu giderdi, yolundan savuldu. Boğa ayak üstünde duramadı, düştü, tepesinin üstüne yıkıldı. Oğlan bıçağına el attı, boğanın başını kesti. Oğuz beyleri gelip oğlanın başına toplandılar. Dedem Korkut gelsin, bu oğlana ad koysun dediler.

Çağırdılar, Dedem Korkut geldi. Oğlanı alıp babasına vardı. Ona:

— Bu oğlan cenk etmiş, bir boğa öldürmüştür. Adı Boğaç olsun. Adını ben verdim, yaşını Allah versin, dedi.

Muharrem ERGİN

(**Dede Korkut Kitabı** adlı kitaptan kısaltılarak alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Ziyafet: Saygı ve sevgi gösterilmek istenen kimseleri, çağırıp özenli yemek ve içeceklerle ağırlama.

Otağ: Büyük ve süslü çadır.

Boğa: Damızlık erkek sığır.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Bayındır Han, nasıl bir ziyafet hazırlamıştı?

2 — Dirse Han'ı niçin kara çadırda misafir ettiler?

3 — Dirse Han'ın çocuğu olunca, niçin ona ad vermediler?

4 — Dirse Han'ın çocuğu, niçin Boğaç adını aldı?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümlelerde "idi", "ile"nin kelimelere bitişik olarak mı, ayrı olarak mı, yazıldığını inceleyiniz.

- "Kimin ki oğlu, kızı yok, kara otağa, kondurun" demiş idi.
- Dirse Han derlerdi, bir beyin oğlu, kızı yoktu.
- Dirse Han'ın oğlancığı ile üç çocuk meydanda aşık oynuyorlardı.
- Dirse Han, hatununun sözü ile büyük bir ziyafet verdi.
- Dirse Han'ın bir boğası vardı.

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelerden hangilerinde "idi" ve "ile" sözleri, ayrı olarak yazılmıştır?

Bu kelimeleri, kendilerinden önce gelen kelimelere bitiştirerek yazmak mümkün müdür? O zaman, kelimenin yazılışında, bazı değişmeler olur mu?

3 — "İle" sözü "ve" anlamında kullanılabilir. "İle" sözü, ayrı yazıldığı zaman bir değişikliğe uğramaz.

4 — "İle" sözü, sessiz harfle biten kelimelere getirildiği zaman başındaki "i" sesisi düşer.

Örnek: Kışın, kömür ile, odun ile, ateş ile ısınırız.

Kışın, kömürle, odunla, ateşle ısınırız.

5 — "İle" sözü, sesli harfle biten kelimelere getirildiği zaman, "i" yerine "y" harfi gelir.

Örnek:

bahçe ile ⟶ bahçeyle

kapı ile ⟶ kapıyla

baba ile ⟶ babayla

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okuduğunuz parçanın baş kısmındaki resimde, bu hikâyenin hangi bölümü tanıtılıyor?

2 — Kitaplıktan "Dede Korkut Kitabı"nı bulunuz. Oradan, Deli Dumrul, Tepegöz'ün Canavarı Öldürmesi, Bamsi Beyrek hikâyelerini okuyunuz.

Bu hikâyelerin konularını sınıfta arkadaşlarınıza anlatınız.

ARAŞTIRALİM

"Türk gibi kuvvetli" sözü, Avrupa'da niçin yayılmıştır?

NİĞBOLU ZAFERİMİZ

Macar Kralı Sigismund, Türkleri Avrupa'dan çıkarmak için, her yandan yardım istedi. Böylece koskoca bir ordu meydana getirdi. Bunlar, önce Niğbolu kalesini geri almayı planlaştırdılar.

O günlerde İstanbul'u kuşatan Yıldırım Beyazıt, kuşatmayı kaldırdı, ordusuyle Edirne'ye geldi.

Haçlılar Niğbolu'ya geldiler, kaleyi kuşattılar. Hemen top atışına başladılar. Amaçları, Türk ordusu Edirne'den gelmeden kaleyi ele geçirmekti.

Kale komutanı Doğan Bey'in gözüne uyku girmiyordu. Üç dört bin kişilik bir kuvvetle, böyle yüz elli bin kişilik bir orduya karşı nasıl durulacaktı? Kale düşerse Edirne'deki Türk ordusunun da tehlikeye düşeceğini biliyordu. Hemen harekete geçmek, durumu Beyazıt'a duyurmak gerekiyordu. Doğan Bey arkadaşlarını toplantıya çağırdı. Durumu anlattıktan sonra herkesin düşüncelerini sordu:

— Kale düşmek üzere iken hep birlikte kapıdan çıkar, düşmanın üzerine saldırır, döğüşe döğüşe ölür gideriz. Böylece adımız kalır, dediler.

Doğan Bey onlara:

— Şehit olmak hepimizin dileğidir. Bundan kaçan kim? Fakat Sultan Beyazıt gelinceye kadar dayanmak gerek. Biz burada bir set görevi yapıyoruz. Eğer set yıkılırsa azgın bir nehir gibi düşman orduları, soluğu Edirne'de alırlar, Sigismund'un bütün ordusuyle buraya geldiğini haber vermeliyiz. Biz kaleyi savunurken, padişah Edirne'den yola çıkmalıdır.

Öfkeli Mustafa atıldı:

— Haber salalım Beyzadem, dedi.

Doğan Bey güldü:

— İyi, iyi ama nasıl haber salalım? Kalenin kapıları açılamaz.

Kütahyalı Elvan'ın aklına bir düşünce geldi:

— İki atın üzerine iki arkadaşı bindiririz. Atları karınlarından kalın halatlarla bağlarız. Sonra halatları surlardan aşağıya yavaş yavaş bırakırız. Atların ayakları yere basar basmaz, süvariler halatları keser, düşman askerlerinin seyrek olduğu bir yerden hızla geçer.

Bu iş çok zor ve çok tehlikeliydi.

Bir saat sonra kalenin güneye bakan tarafında hazırlıklar başladı. İyi koşan iki at karınlarından birer halatla bağlandı. Tahtadan yapılmış vinçlerle havaya kaldırıldı. Elvan ve Mustafa atlara bindiler. Vinçlere takılan makaralarla halatlar yavaş yavaş aşağıya bırakıldı. Atların ayakları yere değer değmez iki arkadaş çabucak halatları kestiler. Atlarını dört nala sürdüler. Düşman onları yakalayamadı.

Atlılar Edirne'ye geldiler. Durumu Yıldırım Beyazıt'a anlattılar.

27 Eylül günü, Türk ordusu Niğbolu yakınlarına geldi. Yıldırım çevreyi dolaştı. Kalenin son durumundan bilgisi yoktu. Gece Niğbolu'ya gitmeye karar verdi. Veziri buna engel olmak istedi. Bu davranışın tehlikelerini anlattı.

Beyazıt hava iyice kararıktan sonra atına bindi ve hızla uzaklaştı.

Az sonra kale duvarlarından yankılanan bir ses duyuldu:

— Bre Doğan! Bre Doğan!

Doğan, bu sesi tanır gibi oldu. Kulaklarına inanamıyordu. Sevinçle ayağa kalktı. Bu ses Yıldırım Beyazıt'ın sesine benziyordu. Hep birlikte surlara çıktılar. Aşağıya baktılar. Karanlıkta, beyaz bir at üzerindeki süvariyi gördüler.

— Kimsiniz?

— Sultan Yıldırım Beyazıt.

Beyazıt Doğan Bey'e gereken emirleri verdi, yıldırım hızıyle geriye döndü.

Ertesi gün Niğbolu zaferi kazanılmıştı.

Feridun Fazıl TÜLBENTÇİ

(Kahramanlar Geçiyor adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Vinç: Ağır yükleri kaldırmada kullanılan ve makaralar sistemine göre çalışan alet.

Halat: Çok kalın urgan.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Macar Kralının amacı neydi?

2 — Macarlar, önce neyi planlamışlardı?

3 — Niğbolu kalesinden Yıldırım Beyazıt'a nasıl haber gönderildi?

4 — Yıldırım Beyazıt, kaledekilerle nasıl haberleşti?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

Yıldırım Beyazıt'a haber götüren iki atlının adları nedir?

2 — Mustafa ve Elvan, arkadaşları arasında hangi adla tanınıyordu?

Kişileri tanıtan, kişilerin ünvanı olan kelimelerin ilk harfleri yazıda nasıl yazılır?

3 — Okuduğunuz yazıdan, ünvan bildiren başka kelimeler bulunuz. Bunların ilk harflerinin büyük yazılıp yazılmadıklarını araştırınız.

4 — Okuduğunuz yazıda satır sonlarına sığmayan kelimeler var mı?

Bir kelime satır sonuna sığmazsa, nasıl yazılır?

5 — Tek heceli kelimeler, satır sonlarında, bölünerek yazılabilir mi? Niçin?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Çeşitli ansiklopedilerden Niğbolu, Yıldırım Beyazıt maddelerini okuyunuz.

Bu bölümleri okurken, en önemli bilgileri, en gerekli tarihleri defterinize not ediniz.

Defterinize aldığınız notlara bakarak, bu konularda, arkadaşlarınıza da bilgi veriniz.

2 — Türk zaferlerinden hangilerini biliyorsunuz. Bunların adlarını ve yıllarını söyleyiniz.

ARAŞTIRALIM

Şimdiye kadar, bazı gerçekleri yansıtan güldürücü fıkralar dinlediniz veya okudunuz mu?

AKILLI KÖYLÜ

Yıldırım Beyazıt köyleri dolaşıyordu. Bir gün, köyün birinde, çok yaşlı bir köylüye rastladı. Bu köylü, bahçesinde küçük küçük meyve fidanları dikiyordu. Yıldırım Beyazıt yaşlı köylüyle şakalaşmak istedi:

— Baba dedi. Bu fidanlar ne zaman büyüyüp de yemiş verecek? Bu yemişlerden yemek sana nasip olacak mı dersin? Köylü:

— Hiç sanmıyorum, dedi.

— Öyleyse niye kendini yorup duruyorsun?

— Biz atalarımızın diktiği ağaçların yemişlerini yemiyor muyuz? Oğullarımız, torunlarımız da bizim diktiklerimizin yemişini yesinler

Bu cevap Yıldırım Beyazıt'ın çok hoşuna gitmişti.

— Aferin! dedi.

O zamanlar padişah kime "aferin" derse bin altın verilmesi gelenekti. Padişahın yanındakilerden biri, hemen köylüye bin altın verdi.

Köylü:

— Bak Sultanım! dedi. Gördün mü? Bizim fidanlar şimdiden meyve verdi.

Bu cevap Yıldırım Beyazıt'ın daha çok hoşuna gitti, köylünün sırtını sıvazladı:

— Aferin, baba, aferin! dedi.

Köylü bu söz üzerine bin altın daha aldı. Tanrısına dua etti.

Nahit ERGÜDER

(Seçme Fıkralar adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Sırtını sıvazlamak: Okşar gibi birisinin sırtına el sürmek. (Yıldırım Beyazıt, köylünün sırtını niçin sıvazlamış?)

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Yıldırım Beyazıt'ın karşılaştığı köylü ne yapıyormuş?

2 — Yıldırım Beyazıt, köylüye neler sormuş?

3 — Köylü yaptığı işin faydasını nasıl açıklamış? Böyle bir cevap köylüye ne kazandırmış?

4 — Köylüye ikinci defa niçin bin altın verilmiş?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Okuduğunuz yazıdan alınan aşağıdaki bölümü defterinize yazınız. Bu bölümdeki cümleleri, dikey çizgilerle birbirinden ayırınız.

"Yıldırım Beyazıt, köyleri dolaşıyordu.Bir gün köyün birinde çok yaşlı bir köylüye rastladı. Bu köylü, bahçesine küçük küçük meyve fidanları dikiyordu. Yıldırım Beyazıt, yaşlı köylüyle şakalaşmak istedi."

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelere sırayla, aşağıdaki sorulardan birisini sorunuz.

- Yıldırım Beyazıt, köyleri ne yapıyordu?
- O, köyün birinde yaşlı bir köylüye ne yaptı?
- Bu köylü, fidanları ne yapıyordu?
- Yıldırım Beyazıt, köylüyle ne yaptı?

3 — Çerçeve içine aldığınız kelimeler, bir iş, bir eylem bildiriyorlar mı?

4 — Aşağıdaki sözlerde, eylem bildiren kelime yazılmamış. Bu sözleri, eylem bildiren kelimelerle tamamlayıp defterinize yazınız.

Örnek: Babam, İstanbul'a . . . . . .

Babam, İstanbul'a gitti.

- Babam bir öğretmene . . . . . .
- Yolcu, karşıya . . . . . .
- Yolcu, karşıya . . . . . .
- Kedi, sütü . . . . . .
- Okuduğunuz yazıda, karşılıklı olarak kimler konuşuyor?

Her konuşma çizgisinin başında, bu konuşmanın kime ait olduğunu belirtiniz.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Okuduğunuz parça, hangi kitaptan alınmıştır? Okulunuzun kitaplığında, bu kitap var mı? Araştırınız.

2 — Nasrettin Hoca fıkralarından hangilerini biliyorsunuz?

Sınıfta, Nasrettin Hoca fıkralarından en çok beğendiklerinizi anlatınız.

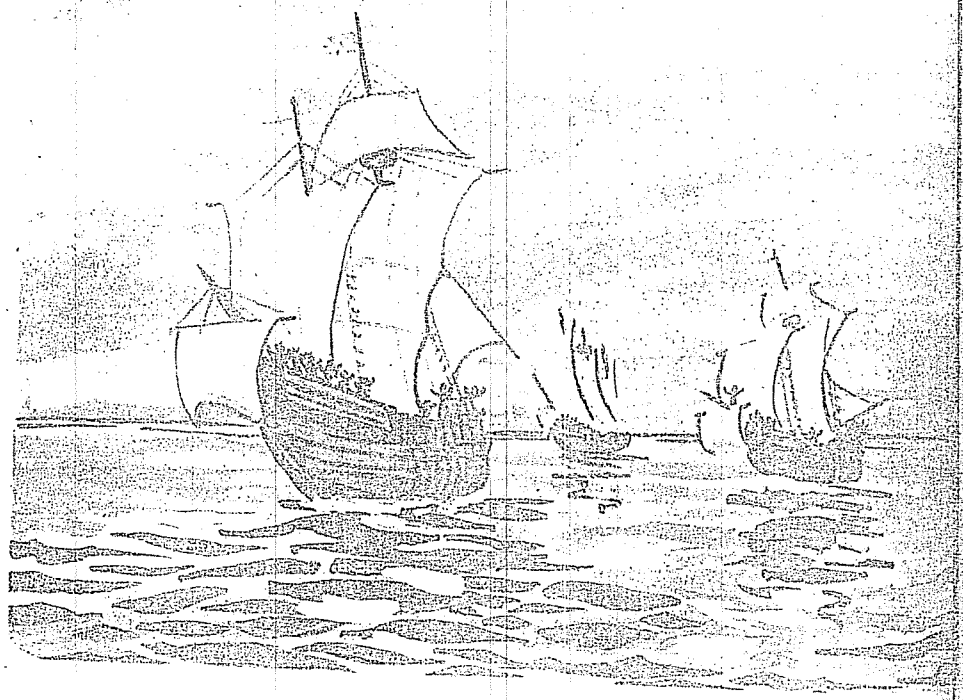

ARAŞTIRALIM

Eski dünya, yeni dünya sözleri hangi kıtaları kapsar?

YENİ BİR ÜLKENİN BULUNUŞU

Cenovalı Kolomp'un en çok sevdiği şey seyahat etmek, bilmediği, görmediği yerleri gezmekti. O, yeryüzünde gezginlerin bilmediği birçok ülkeler bulunduğuna inanıyordu.

O zamanlar, bütün gezginler Hindistan'a ve Çin'e karayolu ile giderlerdi. Halbuki Kristof kolomp, buralara deniz yoluyla da gidilebileceğini söylüyordu. Düşüncelerinin doğru olduğunu göstermek için bir gemi satın alması lâzımdı. Ama hiç parası yoktu. Bunun için arkadaşlarından para istedi. Kimse ona yardım etmedi. Nihayet İspanya Kraliçesi,

kendi elmaslarını satarak, Kolomp'a üç parça gemi satın aldı. Kolomp yanına birçok tayfa alarak, 1492 yılının ağustos ayında İspanya kıyılarından denize açıldı.

Yolculuğu önceleri iyi gitti. Fakat günler geçtikçe denizden ve gökyüzünden başka bir şey görülmez oldu. Gemiciler şikâyete başladılar.

Altı hafta sonra batık bir geminin parçalarına ve bazı deniz kuşlarına rastladılar. Kuşlar fazla uzaklara uçamıyorlardı. Bu, karanın yakın olduğuna bir işaretti. Fakat çok geçmeden ümitleri boşa çıktı. Aradan aylar geçtiği halde bir türlü karayı göremediler. Gemicileri büyük bir korku aldı. Artık Kolomp'un sözleri onlara etki göstermiyor, hiçbiri onu dinlemiyordu. Kolomp'un buna çok canı sıkıldı.

Eğer tayfalar onun sözünü dinlemezlerse çok fena olacaktı. Nihayet adamlarını topladı.

— Bana üç gün izin verin. Eğer bu zaman içinde kara görünmezse siz ne isterseniz yapacağım, dedi.

Tam iki gün geçti. Kolomp tasalanmaya başladı. Çünkü hâlâ ortada kara ile ilgili bir iz yoktu. Üçüncü gün deniz üzerinde taze bir dal parçasına, az sonra da bazı nehir döküntülerine rastladılar. Kolomp yalnız başına düşünceli düşünceli etrafa bakarken, uzakta bir ışık göründü. Hemen arkadaşlarını yanına çağırdı Hepsi dikkatle baktılar, karanlıklar içinde ufak bir karaltı farkettiler.

İlk çıktıkları yer bir ada idi. Adanın her tarafı ağaçlarla, bitkilerle örtülüydü. Burada kızıl derililer yaşıyordu.

Kolomp ilk çıktığı bu adaya, "San Salvador" adını verdi. Birkaç gün sonra bir ada daha buldular; ona da "Küba" adını verdiler.

Kolomp 1493 martında Avrupa'ya döndü. Tütün, patates, domates gibi bitkiler ve birçok kızıl derili insan getirdi.

Kristof Kolomp, hayatının sonuna kadar, üç seyahat daha yaptı. Bütün Antil adalarını, Meksiko körfezini buldu. Fakat bulduğu yerin Asya olmayıp yeni bir kıta olduğunu hiç bir zaman anlamadı.

(Doğan Kardeş

adlı dergiden alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Tayfa: Bir gemide bulunan sefer işçileri.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

2 — Kristof Kolomp'a kim yardım etti?

3 — Kristof Kolomp'un ilk yolculuğu nasıl geçti ?

4 — Kolomp, sağlığında yeni bir kıta bulduğunu anlayabildi mi?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz yazıda geçen **Cenovalı, gezgin, gemici, yolcu** kelimeleri hangi yapım ekleriyle elde edilmiştir?

2 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerdeki eylem bildiren kelimeleri çerçeve içine alınız.

- Kolomp, 1492 ağustosunda denize açıldı.
- Altı hafta sonra bir gemi enkazına rastladılar.
- Kolomp, adamlarını topladı.

3 — Okuduğunuz yazıdan üç cümle de siz seçiniz. Bu cümlelerde, eylem bildiren kelimeleri, çerçeve içine alınız.

4 — Okuduğunuz yazıdan, üzerinde, düzeltme işareti kullanılan bir kelime bulunuz.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okuduğunuz parçayı, özetlemeniz isteniyor. Parçada, söylenmesi çok gerekli olan cümleleri yazınız.

2 — Okulunuzun duvar gazetesi için, bir bilginin hayatını anlatan bir yazı hazırlayınız.

ARAŞTIRALIM

Cumhuriyet Bayramı'nda, Zafer Bayramı'nda, askerlerimiz geçerken, heyecanlanır mısınız? Niçin?

AHMET'İM

Dün ekin biçen el, bugün bayrak taşıyor...
Düşün bir: Yayla nerde, kışla nerde, Ahmet'im!
Yurt senin sabanınla, tüfeğinle yaşıyor,
İkisi de yurt için bir değerde Ahmet'im!

İster davar peşinde, ister sınır başında,
Nerde olsan işin bu: Çalışmak genç yaşında...
Barışın da tadı var, doğrusu savaşın da...
Yürü! Alın yukarda, göz ilerde Ahmet'im!

Dolaşırsın yurdunun yokuşunu, düzünü,
Uğraşırsın katarak gecene gündüzünü.
Görüyorum sevimli, güzel, yanık yüzünü,
Düşmanı gözetlerken bir siperde Ahmet'im!

Yıldırımlar minnidir, şimşekler ışık sana,
Geçilmez bir hisarsın yurda ayak basana.
Neden sana âşıktır dost, düşman, anlasana:
Senin şanlı adın var her zaferde Ahmet'im!...

Faruk Nafiz ÇAMLIBEL

BUNLARI BİLELİM:

Kışla: Askerlerin barındıkları, eğitim gördükleri, büyük yapı.

Siper: Askerlerin savaş sırasında, arkasına gizlendikleri düşmana kurşun attıkları toprak yığın. (Şiirde) Askerlerin sınırda, düşmanları gözetlediği yer veya kule.

Hisar: Eskiden, taştan yapılan ve yüksek duvarlı küçük kale.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Ahmet, şimdi askere gitmiştir. Şair, bunu nasıl anlatıyor?

2 — Şair, işimizin ne olduğunu nasıl belirtiyor?

3 — Ahmet, siperde ne yapıyor?

4 — Bütün dünya, niçin Türk askerine hayrandır?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Okuduğunuz şiirden sonu sert sessiz harfle biten üç kelime bulunuz.

2 — Bulduğunuz kelimelere, uygun gelecek şekilde, c, d, g harfleriyle başlayan eklerden birisini getiriniz. Bu eklerin başındaki c, d, g harflerinin sertleşerek ç, t, k oluşuna dikkat ediniz.

3 — Okuduğunuz şiirde, mısra başındaki kelimelerin ilk harfleri nasıl yazılmış? Niçin?

Bundan başka, büyük harflerin kullanıldığı durumların üçünü de siz söyleyiniz. (Bu konuda daha geniş bilgi edinmek için "Yeni Yazım (İmlâ) Kılavuzu"nun 27. sayfasında "Büyük Harflerin Kullanılışı" başlığıyle verilen bilgilere bakınız.)

4 — Okuduğunuz şiirde birbiri ardınca sıralanan adlar var mı? Bu kelimelerden sonra noktalama işaretlerinden hangisi kullanılmış?

5 — Okuduğunuz şiirde ünlem işareti nerelerde kullanılmış?

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Akrabalarınızdan veya tanıdıklarınızdan, askerlik görevini yapmakta olanlar var mı? Varsa, onlardan size mektup geliyor mu? Siz, onlara mektup yazıyor musunuz?

2 — Özel mektupların temiz ve düzgün kâğıda, mürekkeple ve kendi el yazınızla yazılması gerekir. Bu, mektubu yazdığımız kişiye değer verdiğimizi gösterir. Mektuplarınızda bu hususa dikkat ediyor musunuz?

3 — Mektupları postaya vermeden önce bir zarf içine koyarız. Sınıfınıza bir mektup zarfı getirerek ön yüzüne mektubu alacak olan kişinin adresini, arka yüzüne de mektubu gönderen kişinin adresini yazınız.

4 — Mektup zarflarının ön yüzüne alacak olanın adresini yazarken nelere dikkat etmeniz gerektiğini sırayla söyleyiniz.

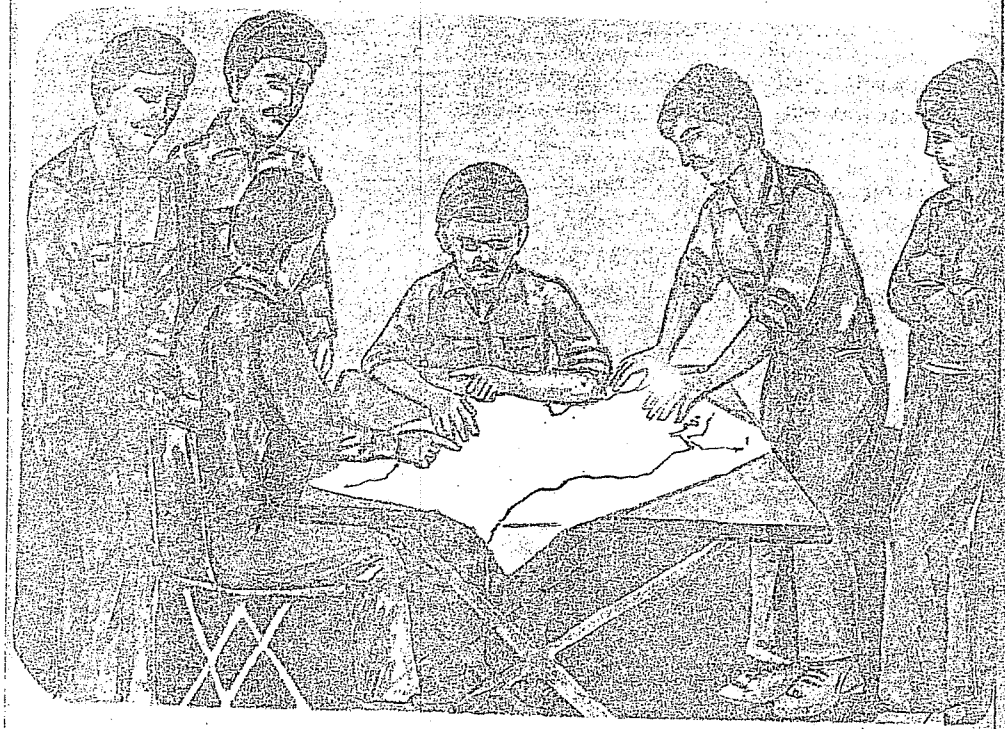

ARAŞTIRALIM

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti kimlere karşı savaşmıştı?

VATAN HARİTASI

Arkadaşlar,

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda, esir subaylarımız Mısır'dan döndükten sonra bunlardan birisi gelip beni görmüştü. Bu subay, masanın üstüne iki üç resim bıraktı. Resimlerden biri, Anadolu haritasını gösteriyordu. Merakla: "Bu resim ne?" diye sordum. Resimleri masama bırakan subay:

— Anlatayım, dedi. Bu resmin ufak bir hikâyesi vardır. Biz esir kampında bir gün İngiliz komutanından bir vatan haritası rica ettik. Hepimiz Anadolu'nun şurasından burasından gelen, yürekleri memleket özlemiyle dolu kimselerdik. İsterdik ki karargâhın duvarlarında kendinden uzak düştüğümüz vatanın bir haritası bulunsun. Komutan, ricamızı reddetti. Sekiz. on gün sonra, aramızdan seçtiğimiz bir arkadaşı, aynı ricayı tekrar için, komutana gönderdik. Döndüğü zaman aynı ret cevabını aldık. Birkaç dakika, aramızda bir sessizlik oldu. Çok üzüntülüydük. Hepimiz, üzüntüyle olduğu kadar, öfkeyle de titriyorduk. Konuştuk ve karar verdik: Vatan haritasını kendimiz yapacağız.

Bir masanın çevresinde İstanbul'un, İzmir'in, Konya'nın, Sivas'ın birçok Anadolu köy ve kasabalarının çocukları, başbaşa verdik ve çalışmaya başladık.

Dağları ve nehirleriyle, ovaları ve kıyılarıyle, yavaş yavaş vatan haritası ellerimizin altında beliriverdi. Bir gece geç vakte kadar uğraştıktan sonra, haritanın bittiğine inandık ve bunu duvara asarak üstüne bir örtü çektik. Ertesi gün, Türk subaylarının esir olduğu karargâhta bir bayrak vardı. Komutanı selâmlayacak bir tabur gibi dizildikten sonra, aramızdan biri ilerledi. Yüzü sapsarı olmuş, gözleri yaş içinde, örtüyü çekti, kaldırdı. Biz selâm durumunda kendi emeğimizin bulup ortaya çıkardığı vatan haritasını heyecanla seyrettik. Size verdiğim resim, o vatan haritasıdır.

Hamdullah Suphi TANRIÖVER

(Dağ Yolu adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Karargâh: Ordunun büyük birliklerinde komutan ve güdüm kurullarının topluca bulunduğu yer.

Özlem: Bir daha görmek veya kavuşmak arzusu. (Esir subayların özlemi neymiş?

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Yazarın yanına gelen kimmiş? O nereden geliyormuş?

2 — Yazar, masaya bırakılan resimlerden hangisiyle ilgilenmiş? Niçin?

3 — Esir subaylarımız, düşman komutanından ne istemişler?

4 — Esir subaylarımız vatan haritasını nasıl çizmişler? Sonra ne yapmışlar?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümlelerin her birinin kaçar kelimeden meydana geldiğini araştırınız.

- Komutan ricamızı reddetti.
- Vatan haritasını kendimiz çizeceğiz.
- Bir masanın çevresinde hepimiz çalışmaya başladık.

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelerin her birinde ne anlatılıyor? Bu cümlelerle bildirilen eylemi hangi kelime anlatıyor? Bu soruya cevap verirken aşağıdaki sorulardan yararlanabilirsiniz.

Örnek:

Bu subay masamın üstüne iki üç resim **bıraktı.**

Bu subay masanın üstüne iki üç resmi ne yaptı? **bıraktı.**

- Komutan ricamızı ne yaptı?
- Vatan haritasını ne yapacağız?
- Hepimiz masanın çevresinde ne yaptık?

3 — Aşağıdaki sözleri defterinize yazınız. Boş bırakılan yerleri uygun gelen bir kelimeyle tamamlayınız. Böylece bunları düzgün cümleler haline getirmiş olacaksınız.

- Dinlenme tatili . . . . . .
- Murat, dinlenme tatilinde İstanbul'a . . . . . .

4 — Okuduğunuz parçanın başında yazar kimlere sesleniyor? Bu sözden sonra, yazıda noktalama işaretlerinden hangisi kullanılmış?

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Okuduğunuz parçada yazar, bir subayımızın başından geçen bir hatırasını anlatıyor. Parçanın başında olayın geçtiği zaman ve yer belirtilmiş mi? Olayı anlatırken veya yazarken olayın geçtiği zamanı ve yeri belirtmek gerekir mi?

2 — Okuduğunuz parçada, asıl anlatılmak istenen duyguyu ve düşünceyi sınıfta tartışınız. Tartışmalarınızla yazarın bu yazısını yazmaktaki asıl amacını ortaya çıkarmaya çalışınız.

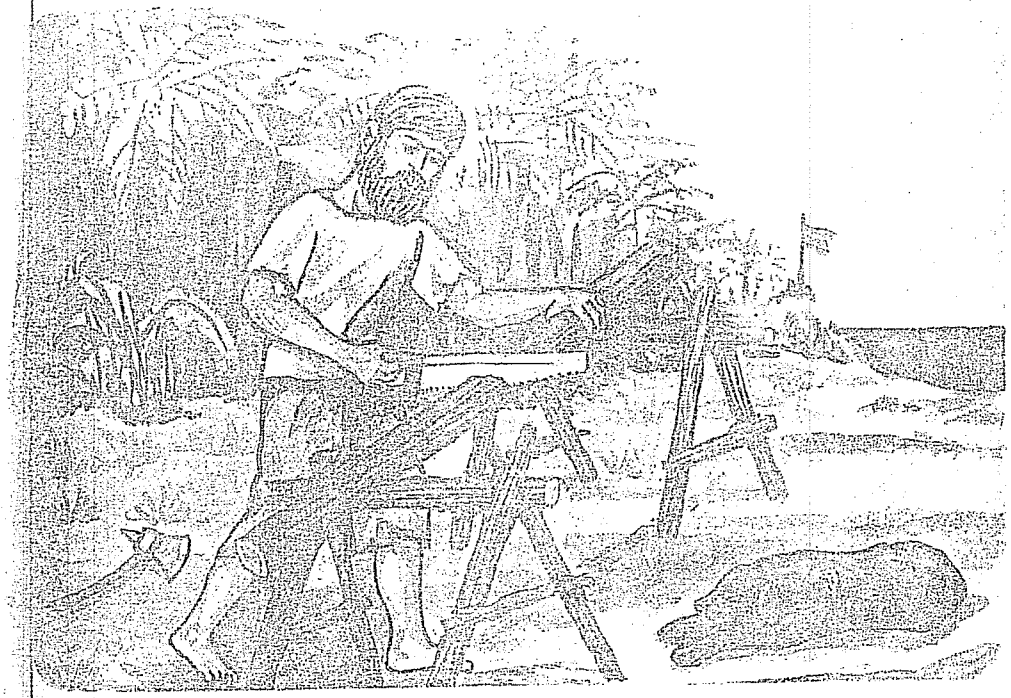

ARAŞTIRALIM

Boş zamanlarınızda, kitap okumayı sever misiniz? Şimdiye kadar okuduğunuz kitaplardan en çok hangisini beğendiniz?

ISSIZ ADADA İLK GÜNLER

Karaya çıktığım gün eylülün otuzuydu. Aradan on, on iki gün geçtikten sonra, günleri şaşıracağımı anladım. Bir çare bulmam gerekti. Kıyıda, karaya ilk çıktığım yere büyük bir direk diktim ve şu yazıyı yazdım: "Bu adaya 30 Eylül 1659'da geldim." Bu direğin yanlarına her gün bir çentik açıyordum. Böylece kendime göre bir takvim yaptım. Gemiden kurtardığım barut ve yiyecek gibi çeşitli şeyler arasında, bana çok faydası dokunan dürbünler, gemiciliğe ait kitaplar, hesap aletleri, pergeller vardı. Köpeğimiz de kazadan sonra gemiden atlayıp yüzerek

gelmiş, beni bulmuştu. Bu köpek yıllarca benim yanımda sadık bir hizmetçi ve arkadaş olarak kaldı.

Zengin depoma rağmen daha birçok eksiğim bulunduğunu sonradan anladım. Kazma, kürek, iğne, iplik gibi şeylerim yoktu. Bu gerekli şeylerden yoksun bulunmak, hep yaptığım işin çok yavaş ilerlemesine sebep oluyordu. Çadırımı tamamlayıncaya kadar tam bir yıl çalışmam gerekti. Bu iş için kullandığım kazıklar çok ağır oluyor, bunları kesmek, işlemek, çadırımın yanına kadar taşımak için uzun zaman uğraşmam gerekiyordu. Bazen bir kazığı kesmek ve getirmek için iki gün, yere kakmak için, bir gün çalışıyorum. Kazıkları kakmak için, önceleri büyük bir odun parçası kullanıyordum Sonraları demir kaldıraçlardan birini kullanmanın daha kolay olacağını düşündüm. Bu kolaylığa rağmen iş yine pek ağır ilerliyordu.

Yavaş yavaş zihnimi yeni şartlara uymaya alıştırmıştım. Artık gemilerin geçip geçmediğini anlamak için denize bakmak huyundan vaz geçmiştim. Artık faydasız işlerle zaman kaybetmiyor, bütün zamanımı, hayatımı daha rahat bir duruma getirmeğe harcıyordum.

Önceleri eşyayı çadıra ve mağaraya karmakarışık bir şekilde yığmıştım. Öyle ki, bana kımıldayacak yer kalmamıştı. Bunun için mağaramı genişletmeye devam ettim. Böylece ilkin yırtıcı hayvanlara karşı kendimi emniyete aldıktan sonra kayayı oymak işiyle uğraştım.

Kayayı karşıdan karşıya delerek arkadan bir kapı açmış oldum. Geçit yalnız evime yeni bir kapı eklemekle kalmıyor, eşyamı yerleştirmek için, bana geniş bir yer sağlıyordu.

Bundan sonra kendime gerekli olan eşyayı yapmaya koyuldum. Bir masa ve bir iskemleden işe başladım. Yerde rahat yemek ve yazmak mümkün değildi. Hayatımda hiç alet kullanmamıştım. Bununla beraber isteyince yapamayacağım hiç bir şey olmadığını anladım.

Yalnız gereken aletlere sahip olmak yeterdi. Hatta aletsiz bile birçok eşya yapmaya başladım. Fakat bu, bana çok zaman kaybettiriyordu. Bir tahtaya mı ihtiyacım vardı? Bir ağacı kesiyor, yeter derecede inceltinceye kadar her iki tarafından yontuyor, sonradan rendemle düzeltiyordum. Bu yolla bütün bir ağaçtan ancak bir tahta çıkarabiliyordum. Böylece yaşayışım bir parça düzene girmiş oluyordu.

Daniel DEFOE

(Danyel Döfo diye okuyunuz)

(**Robenson Kruzoe** adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Emniyette olmak: Güven içinde olmak.

Sadık: 1) İçten bağlı, 2) Doğru, gerçek. (Bu parçada sadık) olan kimdir? Niçin?)

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Olayın kahramanı, günlerini şaşırmamak için nasıl bir yol bulmuş?

2 — Kahramanımız, çadırını kısa sürede kurabildi mi? Niçin?

3 — Kahramanımız, adadaki şartlara uyunca daha rahat çalışabildi mi?

4 — Kahramanımız, uğraşma gücünü yitirseydi, adada uzun zaman yaşayabilir miydi? Tartışınız.

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Bir deniz kazasından sonra, ıssız bir adaya çıkan Roberson, ihtiyaçlarının hepsini kendisi karşılıyor. Onun yaptığı işlerden beşini sayınız.

2 — Robenson, tahta elde etmek için yaptığı işleri şöyle sıralıyor:

"Bir ağacı kesiyorum. Bu ağacı yontuyorum. Onu yeter derecede inceltiyorum. Daha sonra onu rendemle düzeltiyorum. Böylece bir ağaçtan bir tahta çıkarıyorum."

Bu cümlelerin her birinde hangi iş anlatılıyor?

3 — Sabahleyin okula gelinceye kadar yaptığınız işleri düzgün cümlelerle anlatınız.

4 — Köpeğiyle birlikte ormana giden bir avcı, çalılıkların arasında bir tavşanı görüyor. Bu anda avcının yapacağı işleri, düzgün cümlelerle yazınız. Bu cümlelerde eylem bildiren kelimeleri çerçeve içine alınız.

5 — Aşağıdaki cümleleri, defterinize yazınız. Bu cümlelerde, birbiri ardınca sıralanan adların veya eylemlerin arasında bir işaret kullanılmamış. Buralarda noktalama işaretlerinden uygun gelenini kullanınız.

- Kazma kürek iğne iplik gibi şeylerim yoktu.
- Çadır kazıklarını kesmek işlemek taşımak için uzun zaman uğraşmam gerekiyordu.

1975 Üçüncü Basılış F. 6
Türkçemiz V

ANLATALIM, YAZALIM :

Aşağıdaki resimlerde Robenson'un adadaki bir çalışması anlatılmak istenmiş.

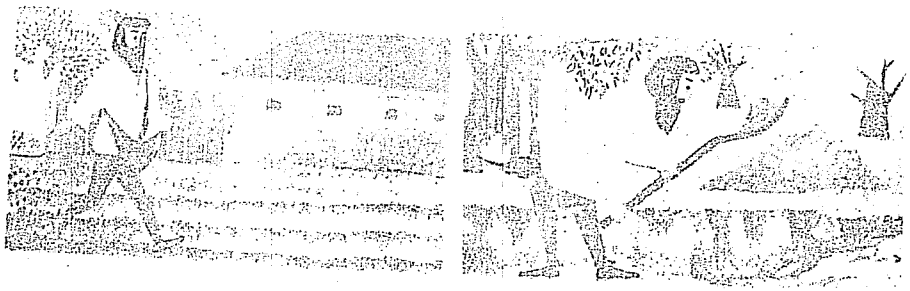

Bu resimlere göre Robenson'un neler yaptığını anlatmaya çalışınız.

Robenson'un ıssız adada yaşaması ile ilgili olarak siz bir resim yapsaydınız, Robenson'un hangi çalışmasını canlandırmak isterdiniz?

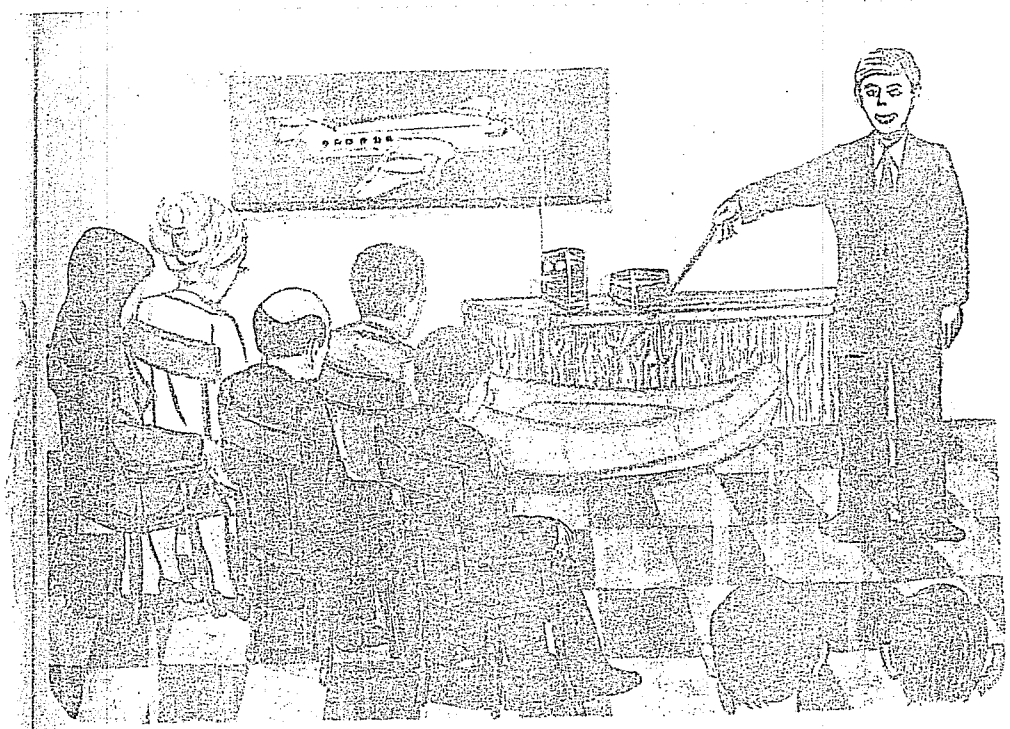

ARAŞTIRALIM

Şimdiye kadar, gezi yazıları okudunuz mu?

ATLAS OKYANUSU'NU AŞARKEN

(Yazar, Amerika'ya gitmektedir. Atlas okyanusunu uçakla geçmeden önce kendilerine gösterilenleri anlatıyor.)

Uçağa binmeden önce hepimizi bir küçük odanın içine topladılar. Atlas okyanusunu havadan aşmak henüz tehlikesiz değildir. Eğer yolda bir kazaya uğrarsak, canlarımızı kurtarabilmek için neler yapmamız gerektiğini öğretecekler.

Konferansçı, sakin ve ciddî bir genç. Elinde değneği bile var. Uçağa ait bir hayli şey ve bu arada pek küçük bir şişme kayıkla içindeki, radyoya benzer alet, odanın şurasına burasına serilmişti.

Uçak yanar veya düşerse, kurtuluş yok. Fakat motorda bir aksaklık olur da denize inmek zorunda kalırsak, pencereleri kırarak, cankurtaran kemerlerimizle dışarıya atlayacakmışız. Karşımızdaki sandal denize bırakılınca kendiliğinden şişiyor. İçinde her yolcuyu üç gün besleyebilecek kadar yiyecek kutuları var. Bir başka kutudan da üç gün su içecekmişiz. Sandalda ilk işimiz radyoyu kurmak ve boyuna imdat istemektir. Eğer imdat üç günde gelemez ve yiyeceğimiz tükenirse, oltalarımızı kullanacağız. Tabii tuttuğumuz balıkları çiğ yiyeceğiz: Çıldırıp birbirimizi yemekten daha iyi...

Engin Atlas okyanusu üstünde şu yatak kadar sandallar içinde, semizi ve zayıfı ile bütün yolcular. Bunlara siz şimdi gülersiniz, fakat bu genç ve arkadaşları başka inançtalar: Eğer her hangi bir çare, binde bir hayat kurtarırsa, devletler onun bütün masraflarına katlanmak zorundadırlar. Anlatılanları ben, dikkatle ve heyecanla dinliyorum.

Karalar üstünde kazaya uğrayan uçak düz bir yere inebilir. Bu inişlerde on binlerce kişi kurtulmuştur. Engin denizlerde iş böyle değildir. Kaldı ki biz de Atlas okyanusunu aşanlar gibi, bir kara uçağına bineceğiz. Onun şişme sandalı içinde kalabilmek için durgun su, haber verebilmek ve çabuk imdat gibi şartların birleşmesi gerek. Atlas okyanusunda bilmiyorum, fakat Büyük okyanusta bu türlü kurtarmaların olduğunu resimleriyle gördüm.

Falih Rıfkı ATAY

(**Yolcu Defteri** adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

İmdat: 1. "Yetişin", "Kurtarın" anlamına gelen bir söz. 2. Tehlike sırasında yapılan yardım. (Parçada bu kelime nerelerde birinci, nerede ikinci anlamında kullanılmış?)

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Uçağa binmeden önce yolcuları nerede toplamışlar? Niçin?

2 — Atlas okyanusunu uçakla geçerken hangi durumlarda kurtuluş yokmuş?

3 — Uçak, denize düşerse yolcular sırayla neler yapacaklar?

4 — Yolcular anlatılanları nasıl dinliyorlar? Niçin?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız.

- Önce, yolcular küçük bir odada toplandılar.
- Konferansçı hemen söze başladı.
- Bir kaza sırasında, biz cankurtaran kemerlerimizle dışarıya atlayacağız.

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelerin her birine sırayla aşağıdaki sorulardan birisini sorunuz. Cevap olan kelimeleri çerçeve içine alınız.

Örnek: Yolcu az sonra uçağa binecek.

- Az sonra uçağa binecek olan kim? | Yolcu |
- Küçük bir odada toplananlar kimler?
- Hemen söze başlayan kim?
- Cankurtaran kemerleriyle dışarıya çıkacak olanlar kim?

3 — Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelimeleri kaldırabilir miyiz? O zaman, bu cümlelerde eylemi yapan kişi belirtilmiş olur mu?

- Avcı tüfeğini alıyor.
- Kedi, fareyi yakalayacak.
- Her gün, Murat, okuluna zamanında gelir.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Yazar, Amerika'ya giderken hangi taşıttan yararlanıyor? Yazar, bu yolculuğunu başka hangi taşıtla yapabilirdi? Siz de böyle bir yolculuk yapmak fırsatını bulsanız, hangi taşıttan yararlanırsınız? Niçin?

2 — Defterinizin bir sayfasını önce yukarıdan aşağıya doğru ikiye ayırınız. Sol bölmeye "uçak", sağ bölmeye de 'gemi" diye yazınız. Sonra her bölmeyi yeniden ikiye ayırınız. Her bölmeye "faydaları", "sakıncaları" diye yazınız.

Uçak ve gemi için tasarlayabileceğiniz faydaları ve sakıncaları ilgili bölmelere yazınız.

UÇAK		GEMİ	
faydaları	sakıncaları	faydaları	sakıncaları

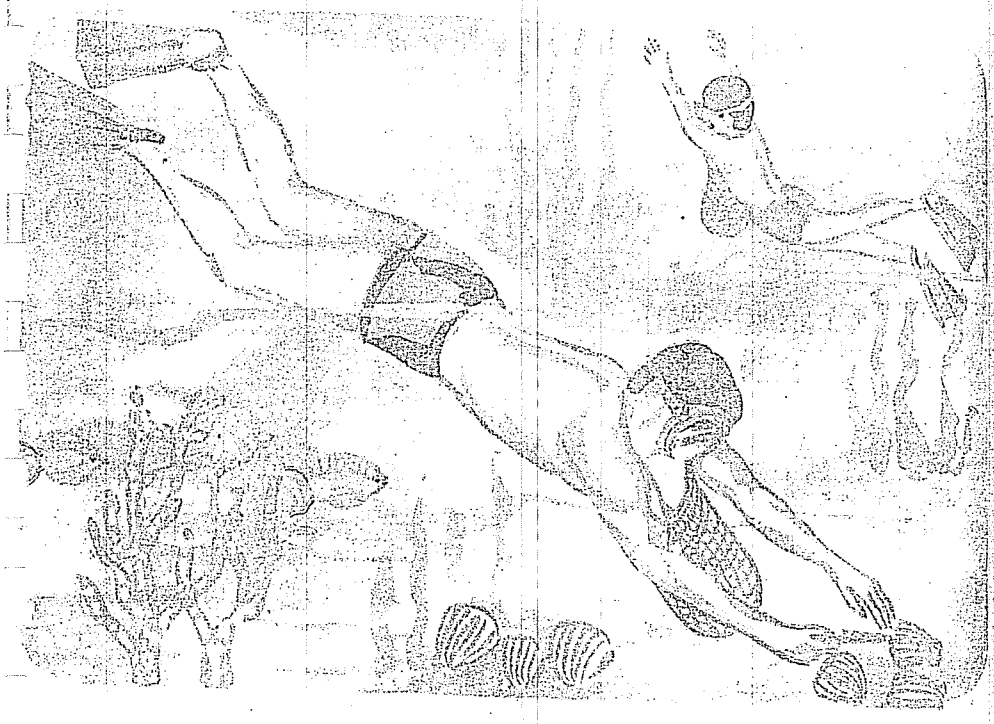

ARAŞTIRALIM

Coğrafya atlasınızdan Tahiti'nin yerini bulunuz.

TAHİTİ'DE İNCİ DALGIÇLARI

Akşam olunca, köyün bütün halkı Kısmet'i ziyarete geldi. Güverteyi çocuklar doldurmuştu. Adım atacak yer kalmamıştı. Buraya gelen her konuğa, kabuklardan yapılmış bir kolye takmak eski bir gelenekmiş. Tekneye gelen her aile, deniz böcekleri kabuklarından, her biri ayrı ayrı desenlerle ve zevkle işlenmiş bir kolyeyi, yanaklarımızdan öperek boynumuza takıyor. Benim başıma, kabuklardan yapılmış bir de taç koydular. Sonunda, boynumuzdaki kolyeler bir düzineyi buldu. Gezindiğimiz zaman, koynumuzdaki bu kolyeler birbirine çarparak gürültü yapıyordu.

Hepsinin ilgisi ilk defa duydukları Türkiye'nin nasıl bir memleket olduğunu öğrenmekti. Yanımızdaki resim ve kartpostallarla dilimizin döndüğü kadar anlatmaya, meraklarını gidermeye çalışıyoruz.

Bir ara, üç dört yaşlarında bir çocuğu seviyordum. Ona "Haydi, seni de beraber götürelim!" diye şaka yaptım. Annesi hemen "Peki", oğlumu size verdim, götürün. Hem dünyayı gezip bir şeyler öğrenir." demez mi? Şaka yaptığımı anlatmak için uzun bir konuşma yapmak gereğini duydum.

Konuklarımızdan birisi adanın en iyi dalgıcı imiş. Bu adaların en büyük gelir kaynağı inci ve istiridyesinin kabuğudur. Burada, hükümet, inci soyunun tükenmemesi için bazı yasaklar koymuş. Gelişigüzel inci çıkartılmasını yasaklamış. Her yıl, belirli bir sürede çıkartılıyor.

İnci avına çıkan dalgıçlar, yalnız bir gözlükle otuz metre derinlere iniyorlar. Üç dakika su altında kalıyorlar. Çıkarken de dipte topladıkları istiridyeleri beraberlerinde getiriyorlar. Köpekbalığı ve deniz dibi sarhoşluğu, bu dalgıçların en büyük iki düşmanıdır. Her yıl bu yüzden çok ölen olurmuş. Bir dalgıç, üç dakikadan sonra su üstüne çıkamayınca sandaldaki elbiselerini daldığı yere atarlar. O gün, yas günü ilân edilir ve diğer dalgıçlar da dalış yapmazlar.

İnci kadar, istiridyenin kabuğu da para getiriyor. Dışı siyah, içi beyaz sedef kabuk, bilhassa, düğme endüstrisinde, çok kullanılıyor. İyi bir dalgıç iki aylık dalış mevsiminde, kırk elli bin lira para kazanırmış.

Sabahleyin dalgıç arkadaşlarla birlikte, ağaç gövdesinden oyulmuş sandallarla balık avına çıktık.

Denizin bir yerinde demir attık. Arkadaşlar, ellerinde kendi yaptıkları zıpkın tüfekleriyle balık avlamak için daldılar. Ben de daha sığ yerde yüzüp türlü renklerdeki mercan kayaları arasında deniz dibi dünyasının doyulmaz güzelliklerini seyrettim. Yaşayan mercan, ölmüşüne nazaran çok daha canlı renk ve ayrı biçimlerde oluyor.

Hele bu kayalar arasında akla gelebilen her şekil ve renkte, irili ufaklı ne acaip, ne güzel balıklar var. Bazısının kuyruğu ne tarafta, başı nerede ayırt bile edilemez. İnsan kendini, bir hayvanat bahçesinin çok zengin akvaryumunu seyrediyor zanneder.

Sadun BORO

(**Pupa Yelken** adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Kısmet: Yazarın gezisini yaptığ yelkenlinin adı. (Bu kelimenin cins ismi olduğu zamanki anlamını sözlüğünüzden araştırınız.)

İnci: Çok değerli, küçük toparlak, sert, sedef renginde, süs tanesi. Bu taneler, istiridye cinsinden bazı deniz hayvanlarının içinden çıkar.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Yazar, Tahiti yerlilerinin hangi geleneğini anlatıyor?

2 — Tahiti halkı, yazardan en çok neyi öğrenmek istiyorlar?

3 — Tahiti adalarının en büyük gelir kaynağı nedir?

4 — İnci avına çıkan dalgıçlar, hangi tehlikelerle karşılaşabilirler?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümleleri, defterinize yazınız. Bu cümlelerde eylem bildiren kelimeleri çerçeve içine alınız. Bu kelimelerin altlarına "yüklem" kelimesinin kısaltılmışı olan "y" harfini yazınız.

- Bir ara ben, küçük bir çocuğu seviyordum.
- Dalgıçlar otuz metre derinliklere iniyorlar.
- Sabahleyin hepimiz balık avına çıktık.

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelere aşağıdaki sorulardan birisini sorunuz. Alacağınız karşılığı bildiren kelimeyi de çerçeve içine alınız. Bu kelimelerin altlarına "özne" kelimesinin kısaltılmışı olan "ö" harfini koyunuz.

- Küçük bir çocuğu seven kim?
- Otuz metre derinliklere inenler kimler?
- Balık avına çıkanlar kim?

3 — Birinci alıştırmada üzerinde çalıştığınız cümlelerde, çerçeve içine aldığınız kelimelerin dışında, başka kelimeler de bulunuyor. Bu kelimeleri bulabilmek için cümlelere sırayla aşağıdaki sorulardan birisini sorunuz.

- Ben kimi seviyordum?
- Ben küçük bir çocuğu ne zaman seviyordum?
- Dalgıçlar nereye iniyorlar?

- Hepimiz balık avına ne zaman çıktık?
- Sabahleyin hepimiz neye çıktık?

4 — Okuduğunuz yazıdan, satır sonlarına sığmayan kelime örnekleri bulunuz. Bunların nasıl bölündüklerini inceleyiniz.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Aşağıdaki konulardan birisini seçerek bu konuda bir iş mektubu yazınız.

a) Okulunuz kitaplık kolu başkanısınız. Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı "Türkçe Sözlük" ve "Yeni Yazım (İmlâ) Kılavuzu" adlı kitaplardan onar tanesinin ödemeli olarak kitaplık kolu başkanlığı adına gönderilmesini istiyorsunuz.

b) Çevrenize en yakın olan "Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi"nden yayımlanan kitapların adlarının bildirilmesini istiyorsunuz.

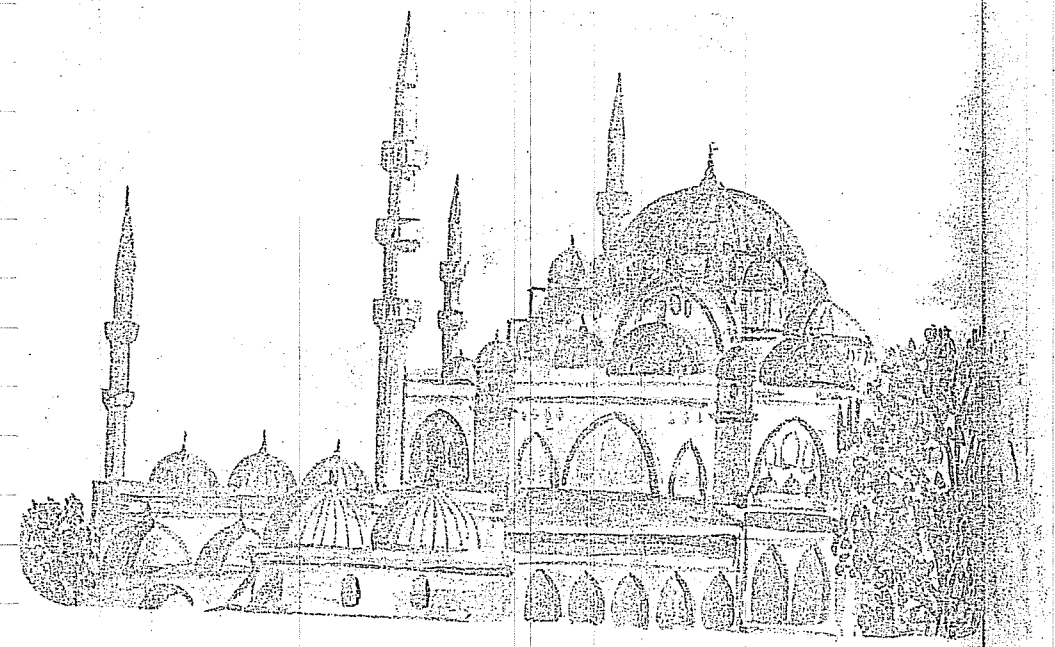

ARAŞTIRALIM

Yahya Kemal Beyatlı'nın, bazı şiirleri, Kendi Gök Kubbemiz adlı kitapta bir araya getirilmiştir. Aşağıya bir bölümü alınan şiirin tamamı da, orada vardır. Kitaptaki öteki şiirleri de okuyunuz.

SÜLEYMANİYE'DE BAYRAM SABAHI

. . . . . .

Karşı dağlarda tutuşmuş gibi gül bahçeleri,
Koyu bir kırmızılık gökten ayırmakta yeri.
Gökte top sesleri var, belli, derinden derine,
Belki yüzlerce şehir sesleniyor birbirine.

Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?
Üsküdar'dan mı? Hisar'dan mı? Kavaklardan mı?
Bursa'dan, Konya'dan, İzmir'den, uzaktan uzağa,
Çarpıyor, birbiri ardınca, o dağdan, bu dağa
Şimdi her merhaleden, tâ Beyazıt'tan, Van'dan
Aynı top sesleri bir bir geliyor, her bir yandan.

. . . . . .

Gökte top sesleri, birbir nerelerden geliyor?
Mutlaka her biri bir başka zaferden geliyor,
Kosova'dan, Niğbolu'dan, Varna'dan, İstanbul'dan...
Anıyor, her biri bir vak'ayı heybetle bu an;
Belgrat'tan mı? Budîs, Eğri ve Uyvar'dan mı?

. . . . . .

Deniz ufkunda bu top sesleri nerden geliyor?
Barbaros, belki donanmayla seferden geliyor!
Adalardan mı? Tunus'tan mı? Cezayir'den mi?
Hür ufuklarda donanmış iki yüz pâre gemi.
Yeni doğmuş, aya baktıkları yerden geliyor,
O mübarek gemiler hangi seherden geliyor?

Yahya Kemal BEYATLI
(Kendi Gök Kubbemiz
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Her merhaleden: Her taraftan, her yönden.

Vak'a: Yapılan veya olan iş, olay.

Sefer: Şiirde savaş anlamında kullanılmıştır.

İki yüz pâre gemi: İki yüz parça gemi.

Seher: Sabahın gün doğmadan önceki saati.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Dinî bayramlarımızda, bayram sabahında toplar atılır. Şair, bu olayı hangi sözlerle anlatıyor?

2 — Şair, vatanımızda, bayram sabahını hangi sözlerle tanıtıyor?

3 — Bu top sesleri, şaire, tarihimizdeki büyük zaferlerimizi ve savaş toplarını hatırlatıyor. Şiirde bunlardan hangilerinin adları anılıyor?

4 — Şair, deniz savaşlarımızı da hatırlıyor. O zaman hangi denizcimizi hatırlıyor? Onu nasıl anlatıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz şiirde, vatanımızın, hangi şehirlerinin adları sayılıyor?

Bu şehirlerin adları, ismin hangi halinde kullanılmışlar?

2 — Şiirde, bugünkü vatan sınırlarının ötesinde kalan hangi şehirlerin adları sayılıyor?

3 — Okuduğunuz şiirde, soru eki olan "mi"nin kullanıldığı yerleri bulunuz. Soru eki olan "mi"nin ayrı yazılıp yazılmadığını inceleyiniz.

4 — Bu şiiri, baştan sona kadar, yeniden okuyunuz. Şiirde, mısra sonlarında, kulağa hoş gelen ses zenginliğini sezmeğe çalışınız.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Millî bayramlarımızdan başka, dinî bayramlarımız da vardır.

Dinî bayramlarımızda, şehirlerde, kasabalarda bayram topları atılır. Bayram sabahında, erkekler bayram namazı kılmağa giderler. Kadınlar, son bayram hazırlığını yaparlar.

Çocuklar, o sabah neler yaparlar?

2 — Geçirdiğimiz dini bayramlardan birisini hatırlayınız. Bayram sabahı hazırlıklarınızı, sevincinizi anlatınız.

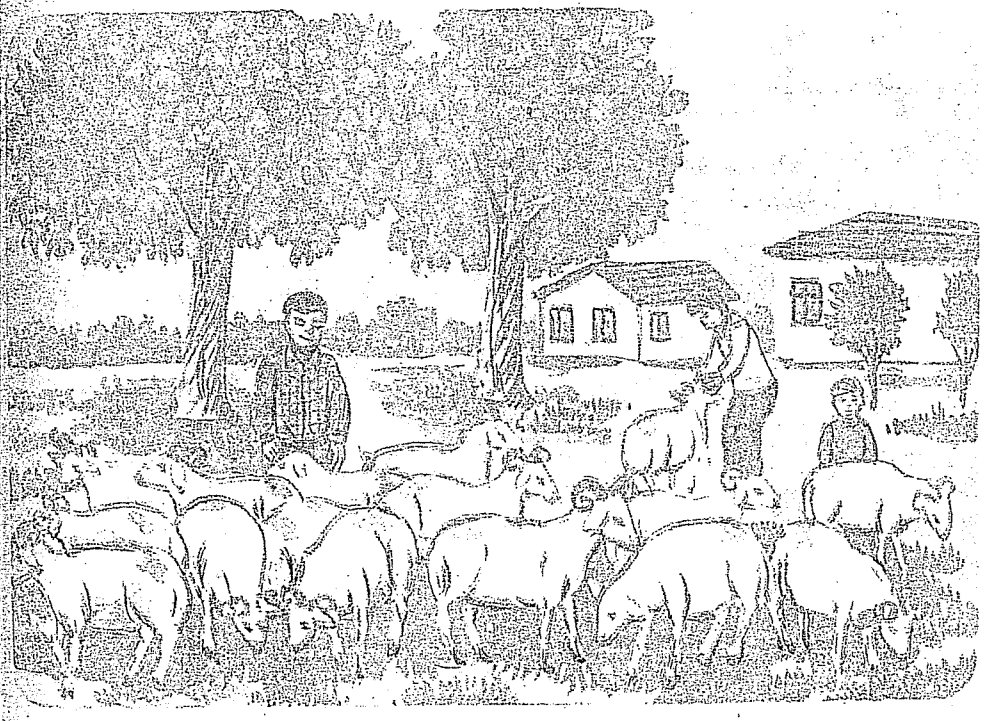

ARAŞTIRALIM

Geçen Kurban Bayramlarından birisini hatırlayınız
Bayram sabahı neler olmuştu? Anlatınız.

KURBAN BAYRAMI

Kurban Bayramı geldi. Evde bir telâş, bir telâş:

— Tülbendi getirin, ödağacı yakın, gül suyu serpin.

— Çengeli tak!.. Çukuru kaz!.. Bıçaklar nerede? Masat! Masat! Verin masadı!

— Çocuklar mutfağa bakın.

— Ahmet Ağa, şu oğlana böbreği çıkarıverin!

— Aşçı kadın! Büyük tepsi ne cehenneme gitti?

— Huu! Bey kahve istiyor.

Çocuklardan birisi — Anne!..

Anne — Ne var? Ay çıldıracağım!..

Ortanca çocuk — Anne!..

Anne — Ne var?

Küçük çocuk — Anne!

Anne — Aman Allahım, çıldıracağım.

En küçük çocuk — Anne!..

Anne, gırtlağının var gücüyle — Annesiz kalın!

Yukarıdan bir ses:

— Yahu! Bir parça külbastı yapın.

Anne — İşte böyledir... İş arasında iş...

Çat kapı:

— Kapıya bakın.

Dışarıdan:

— Etten, kurbandan...

Anne — Kapıyı açma, Allah versin de.

Çocuk — Allah versin.

Bir başka ses — Aman küçük hanım... Bir parça etten...

Çat kapı.

— Kimdir o?

— Biz.

(Kapı açılır.)

— Selâm ettiler. (Beze sarılı bir parça)

Çocuk — Anne, Kırmızı perdeli hanımların.

Çat kapı:

— Selâm ettiler. (Aynı şey)

Çocuk — Anne, taksicilerinki...

Yukarıdan bir ses:

— Yahu, bir parça kavurma yok mu?

İnce bir çocuk sesi:

— Aman!.. Elim!.. Aman!..

Anne — Ne oldun oğlum?

Çocuk — Aman!.. Acıyor!.. Yandı!..

Anne — Oh olsun!.. Acelen neydi? Sahana alsınlar da ondan sonra yeseydin.

Çat kapı:

Çocuklardan biri — Anne, misafir geldi.

Anne — Alın yukarıya.

Satır yavaş yavaş işitilmeye başlar. Çat çatlar fazlalaşır. Koyun kesilip parçalanır. Külbastının dumanı ortalıkta tüter.

Ahmet RASİM

(Şehir Mektupları

adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Masat: Bıçak bilemeye yarar çelikten çomak biçiminde alet. (Parçada masat niçin aranıyor?)

Ödağacı: Kıymık kıymık yakılan, yanarken güzel koku çıkaran bir ağaç.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Kurban Bayramı sabahında, evde herkesin telâşlı olduğunu hangi sözler belirtiyor?

2 — Anne, en sonunda niçin "Ay çıldıracağım!" diyor?

3 — Önceleri kapıya kimler geldi? Sonradan gelenler kimlerdi?

4 — Oğlan çocuk ne diye bağırmıştı? Niçin?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Okuduğunuz parçada, konuşmalara katılan kişiler kimlerdir? Her konuşmanın başında, bu konuşmanın kime ait olduğunu bildiren adlar belirtilmiş mi?

2 — Karşılıklı konuşmaların her birinin başında, uzun çizgi işareti kullanılmış mı? Bu işaret, konuşmayı yapan kişinin adından önce mi, sonra mı, kullanılmış?

3 — Aşağıdaki cümleleri, defterinize yazınız. Bu cümlelerde, eylemi bildiren kelimelerin altını renkli kalemle çiziniz.

- Anne, bize misafir geldi.
- Satırın sesi çevreye yayılır.
- Külbastının dumanı ortalıkta tüter.

4 — Üçüncü alıştırmadaki cümlelerin her birine aşağıdaki sorulardan birisini sorunuz. Bu sorulara cevap olan kelimeleri çerçeve içine alınız.

- Gelen kim?
- Çevreye yayılan ne?
- Ortalıkta tüten ne?

5 — Üçüncü alıştırmadaki cümlelere, aşağıdaki sorulardan uygun gelenini sorunuz. Alacağınız cevabın altını kırmızı kalemle çiziniz.

- Misafir kime geldi?
- Satırın sesi nereye yayılır?
- Külbastının dumanı nerede tüter?

Bulduğunuz bu kelimeler, cümlelerin anlamlarını, çeşitli yönlerden tamamlıyorlar. Bunların cümledeki görevlerine **tamamlayıcılar** deriz.

ANLATALIM, YAZALIM :

Dinî bayramlar, yılbaşı, yaş günü, düğün gibi mutlu günler veya olaylar dolayısıyle insanlar birbirlerini kutlarlar. Böyle günlerde tanıdıklar birbirlerini ziyaret ederek mutluluklarını paylaşırlar.

Birbirlerinden uzakta bulunan tanıdıklar da yazıyla birbirlerini kutlarlar. Bu kutlama yazılarına tebrik denir. Tebrik yazıları kısa olur ve tebrik kartlarına yazılır. Bazı durumlarda tebrik kartı yerine tebrik telgrafı da gönderilir.

Siz, kimlere tebrik yazdınız?

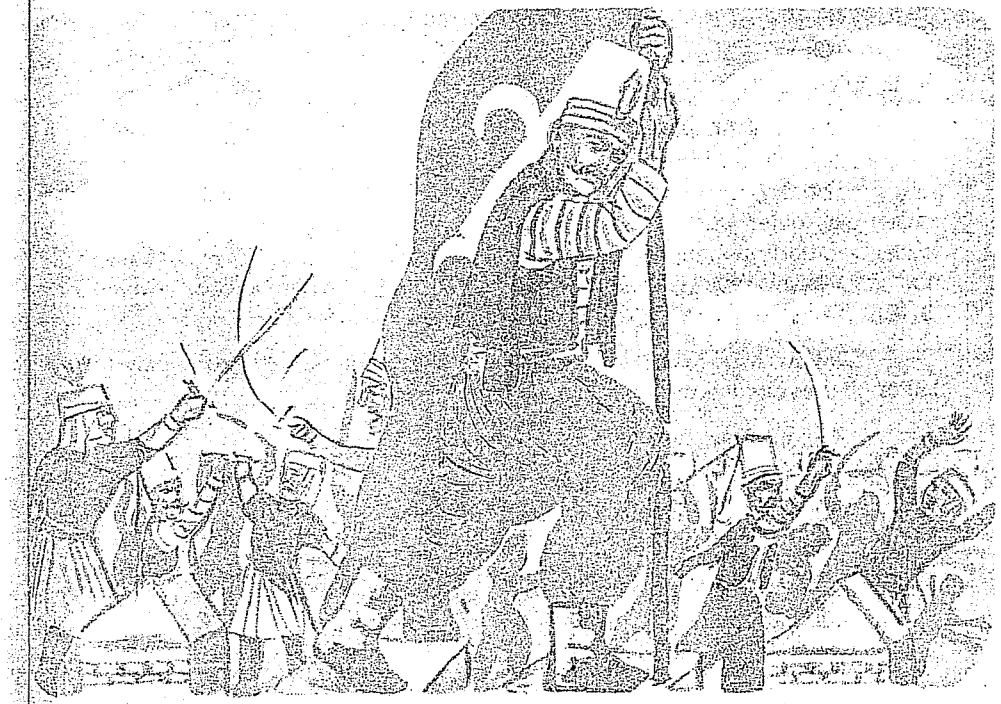

ARAŞTIRALIM

İstanbul'un alınmasından sonra Osmanlı Devletinin başşehri neresi olmuştur? Bu, ne zamana kadar sürdü?

ULUBATLI HASAN

29 Mayıs 1453'te şafak sökmeden önce müthiş Türk topları surları döverken, borular hücum işaretini vermişti. Biraz sonra hava aydınlanmış padişahın büyük sancağı çıkarılmış, herkesin görebilmesi için çok yükseklere çekilmişti. Hücum eden Türk askerleri ile İmparator Konstantin'in askerleri arasında amansız bir çarpışma başlamıştı. Bizanslılar inatla dayanıyorlar, gedikler açılıyor, kapanıyor, davul ve çan sesleri arasında dost düşman birbirine karışıyordu.

1975 Üçüncü Basılış F. 7
Türkçemiz V

İlk hatta dövüşen Türk kuvvetleri tam bir başarı gösteremiyorlardı. Ulubatlı Hasan yerinde duramıyor:

— Vezirler daha ne beklerler? diye arkadaşlarına soruyordu.

Nihayet beklenen emir geldi. Hasan ve arkadaşları dualar okuyarak surlara doğru yalın kılıç koştular. Surların üstünden, taşlar, yağlı paçavralar, oklar atılıyor, duvarlara çıkmaya imkân verilmiyordu. Hendekler şehitlerle dolmuştu. Ulubatlı ve arkadaşları düşman ateşine fedakâr göğüslerini siper ederek, kale duvarlarına tırmanmağa çalışıyorlardı. Bu yüzden sayılarının yarısından fazlasını kaybetmişlerdi.

Fakat düşenin yerini bir başkası alıyordu. Bir ara surlarda yankılanan bir ses duydular:

— Ne duruyorsunuz yiğitlerim! Atılın arslanlarım!

Bu, tarihe hükmeden Fatih'in sesi idi. Hasan, kendisinden geçmişti. Zevkine doyulmaz bir heyecanla ileri atılıyordu:

— Vurun arkadaşlarım! İşte sultanın sancakları da ateş hattına kadar gelmişti. Onların gölgesinde döğüşmekten, şehitlik mertebesine ulaşmaktan büyük ne olabilirdi?

Hasan, şahinler gibi tırmanarak surlardan birine çıktı. Otuz iki arkadaşı da arkasından geliyordu. Ok yağmuru altında, üzerine gelen düşman askerlerine sağ elindeki kılıcı ile karşı koyuyor, sol eliyle bayrağı dikiyordu. Vücudu delik deşik olmuştu. Kendisine şan ve şeref vermiş olan baba armağanı kılıcı artık sallayamıyor, fakat iki eli ile birden sarıldığı bayrağı da bırakmıyordu. Şimdi orada bulunan bütün yeniçeriler coşmuştu: Bayrağı indirtmemeli, Ulubatlı Hasan'ın, biraz sonra boş kalacak yerini doldurmalıydı. Hasan bayrağı öpmek istermiş gibi, son gücünü harcayarak doğruldu. Sonra birdenbire surlardan aşağıya düştü.

Feridun Fazıl TÜLBENTÇİ

(Kahramanlar Geçiyor adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Mertebe: Önem ve değer bakımından gitgide yükselen bir sıra. Basamaklardan, her biri, rütbe. Aşama. (Şehitlik mertebesine ulaşmak Türkler için kutsal sayılıyor mu?)

Yeniçeri: Orhan Gazi tarafından kurulan ve İkinci Mahmut zamanında ortadan kaldırılan Osmanlı Devletinin yaya askeri.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — 29 Mayıs 1453 sabahı Bizans'a karşı hücum nasıl başladı?

2 — Ulubatlı Hasan ve arkadaşları surlara doğru nasıl atıldılar?

3 — Savaş devam ederken Fatih, nerede bulunuyordu?

4 — Surlara ilk defa kim çıktı? Orada ne yaptı?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümleleri, defterinize yazınız. Bu cümlelerde, eylem bildiren kelimelerin altlarını renkli kalemle çiziniz.

- Hasan ve arkadaşları, surlara doğru yalın kılıç koştular.
- Hasan, tırmanarak surlardan birine çıktı.
- Hasan, birdenbire surlardan aşağıya düştü.

2 — Yukardaki cümlelerde, koşmak, çıkmak, düşmek eylemlerini yapan kimseleri bulmağa çalışınız.

3 — Aşağıdaki boşluklara uygun gelebilecek kelimeleri araştırınız. Kuracağınız, değişik cümleleri defterinize yazınız.

Örnek:

Çocuklar	bahçede birdirbir eltopu	oynuyorlar.
Murat	. . . .	bakıyor
Kuşlar	. . . .	cıvıldaşıyor.

4 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Cümlelerin baş kısmındaki boşlukları, yüklemin bildirdiği işin ne zaman yapıldığını belirten kelimelerle tamamalayınız.

- . . . . . kırlangıçlar yurdumuzdan ayrılırlar.
- . . . . . bazı akarsular buz tutar.
- . . . . . çiçekler açar, kuzular meler.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Şimdiye kadar resmî kurumlardan birisine, yapılmasını, yerine getirilmesini istediğiniz bir iş konusunda yazılı olarak baş vurdunuz mu? Baş vurdunuzsa ne zaman, nereye ve hangi iş için baş vurdunuz?

2 — Dilekçe bir çeşit iş mektubudur. Devlet dairelerinde, çeşitli kurum ve kuruluşlarda bir işi, bir dileği olan kimseler, isteklerini yazıyla bildirirler. Bu amaçla yazılan yazılara dilekçe denir.

Dilekçeler, düz, beyaz ve çizgisiz kâğıtlara yazılır. Dilekçelerin, dilekte bulunan kimsenin kendi el yazısıyla yazılması daha uygun olur.

Dilekçelerde, kâğıdın üst ortasına dilekçenin verileceği dairenin veya kurumun adı ile adresi yazılır.

Dilekçelerin metin kısmı iki bölümden meydana gelir. Birinci bölümde dilekte bulunulan işin konusu kısa ve tam olarak anlatılır. İkinci bölümde de istenilen şey açıkça belirtilir. Metnin bittiği yere, günün tarihi yazılır.

Dilekçelerin sağ alt köşesi dilekçeyi yazan kimse tarafından imzalanır. Sol alt köşeye de adres yazılır.

Dilekçelerde anlatım çok açık ve anlaşılır olmalıdır. Karışık ve dolambaçlı anlatımdan kaçınmalıdır. Dilekçelerde söz uzatılır veya dileğimiz açıkça belirtilmezse, eksik veya yanlış bir işlemle karşılaşabiliriz.

3 — Bu açıklamalara uygun tarzda, bir dilekçe yazınız.

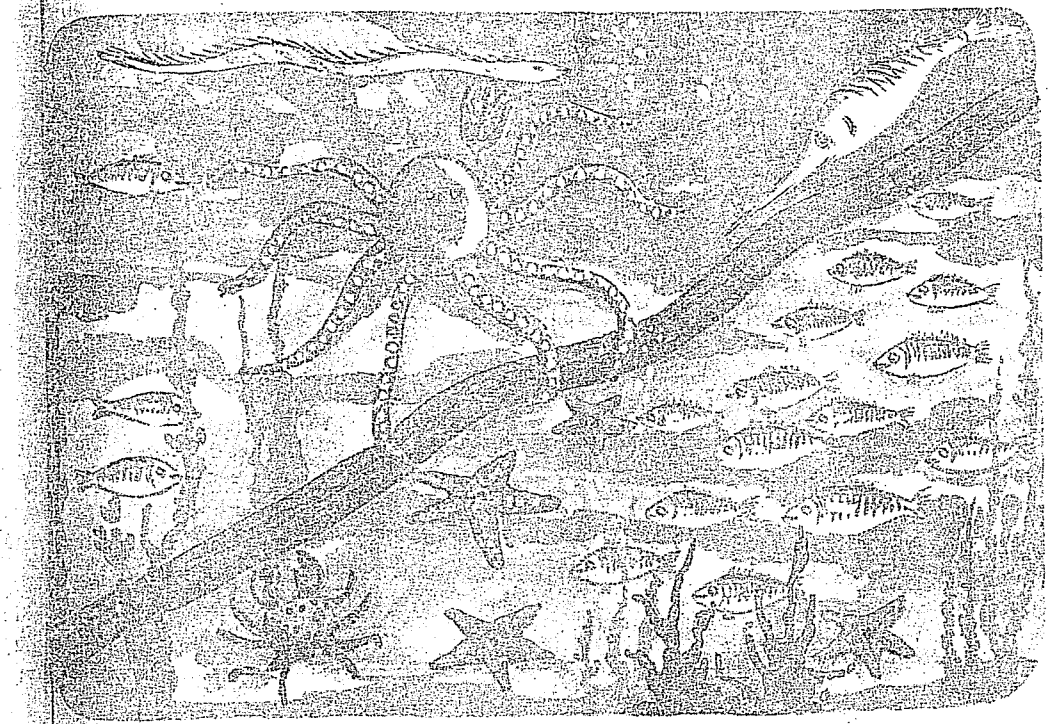

ARAŞTIRALIM

İlk insanlardan günümüze kadar haberleşme araçlarında başlıca hangi gelişmeler olmuştur?

BÜYÜK DENİZ YILANI

Güzel bir gündü. Güneşin ışıkları mavi suyun derinliklerine kadar iniyor, suyun içindeki canlılar olduğu gibi gözle görünüyordu.

Birdenbire, denizin ortasına yukarıdan çok uzun ve ağır bir şey düştü. Bu şiddetli çarpma yüzünden balıklardan yüzlercesi öldü. Diğerleri, bu uzun şeyden dehşetle ürktüler. Uzaklara doğru kaçıştılar.

Bu olay neydi? Avrupa ile Amerika arasında ilk telefon kablosu döşeniyordu.

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA 1946

Denizaltındaki canlıların heyecanı ise asla eksilmek bilmiyordu.

Aradan birkaç saat geçti. Yeni bir patırtı olmayınca, küçükler saklandıkları yerden çıktılar. Canavarın bulunduğu tarafa bakabildiler. Canavar, denizin dibine uzanmış, kıpırdamadan yatıyordu.

Yaşlı bir balık:

— Bu, hileden başka bir şey değil, dedi. Yaklaşmayalım.

Diğer balıklar:

— Suyun yüzüne çıkalım, dediler.

Bütün sürü, yukarıya doğru yüzmeye başladı. Suyun yüzünde bir değişiklik yoktu.

Küçük bir balık, çok meraklıydı, ne olup bittiğini iyice öğrenmek istiyordu. Karar verdi. Sürüden ayrıldı. Okyanusun derinliklerine doğru yüzmeye başladı.

Küçük balık, köpekbalığına ve kılıçbalığına rastladı. Onlar da upuzun canavarı görmeye karar verdiler.

Yolda, bir yılanbalığına olup bitenleri anlattılar.

Yılanbalığı:

— Benim kadar uzun mu? diye sordu. Olur şey değil, öyleyse ben de sizinle birlikte geleyim, dedi.

Balıklar yüzdüler, yüzdüler. Onuncu günün sonunda Avrupa ile yeni dünyayı birbirine bağlayan kablonun döşendiği yere geldiler. Kablo, okyanusun dibindeki dağların tepesinden, uçurumların üzerinden, mercan ormanlarının içinden geçiyor, uzayıp gidiyordu. Hep bir ağızdan:

— İşte canavar! diye bağırıştılar.

Kablonun çevresinde, bir sürü yengeç, örümcek, deniz yıldızı kaynaşıyordu. Kablo, hareketsizdi.

Küçük balık:

— Hiç kıpırdamıyor, dedi. Acaba korkudan mı?

Bir ahtapot:

— Siz bana bırakın, dedi. Uzun kollarımla bir deneyeyim.

Korkunç kollarını uzatarak kabloya doladı. Sonra:

— Hiç pulu yok, dedi. Üstelik derisi de yok. Kaya gibi sert.

Boyunu ölçmek için kabloya iyice yaklaşan yılanbalığı:

— Benden de uzunmuş, dedi.

Köpekbalığı :

— Sen kimsin? diye bağırdı. Balık mısın? Yoksa hem karada hem suda mı yaşarsın? Buraya nasıl geldin?

Kablo cevap vermedi. Buna rağmen, okyanusların dilinden anlamayan binlerce kilometre ötedeki bir insanın konuşmasını taşıyordu.

Köpekbalığı çok kızmıştı:

— Eğer bize cevap vermezsen seni parça parça ederiz, dedi.

Kablo aldırış etmedi. "Eğer beni parçalarlarsa, insanlar, onarmak için, beni yukarı çıkarırlar." diye düşünüyordu.

Zaten onun çevresindekilerle uğraşacak zamanı da yoktu. İşi başından aşkındı. İki kıta arasında, durmadan haber taşıyordu.

(ANDERSEN'in bir hikâyesinden kısaltılmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Kablo: Elektrik akımı iletiminde kullanılan ve yalıtkan bir madde ile sarılı bulunan maden tel. Parçadaki kablo, çok sağlam telefon kablosudur.

İşi başından aşkındı: İşi alışılandan çoktu, fazlaydı. Parçada, bu kablonun çok sayıda telefon konuşmasını ilettiği anlatılmak isteniyor.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Avrupa ile Amerika kıtaları arasındaki Atlas okyanusuna kablo hangi amaçla döşenmişti?

2 — Balıklar, kabloyu görünce niçin korktular? Ona niçin canavar adını verdiler?

3 — Canavar sanılan kabloyu, hangi balıklar aramaya çıktı?

4 — Balıklar, kabloyu bulunca neler yaptılar?

5 — Yazar, niçin, kablonun çevresindekilerle uğraşacak zamanı yoktu, diyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Okuduğunuz parçada sözü edilen balıkların adlarını bulunuz.

2 — Balık türlerinden daha başka hangilerini biliyorsunuz?

3 — Parçada sözü edilen kablo, hangi kıtaları birleştirmektedir? Öteki kıtaların adları nedir?

Bu adların ilk harfleri nasıl yazılır? Niçin?

4 — Kablo, hangi okyanusa döşenmiştir?

Dünyamızın öteki okyanuslarının adları nedir?

Bu adların ilk harfleri nasıl yazılır?

5 — Haberleşme araçlarından, çevrenizde hangilerinden yararlanabiliyorsunuz?

6 — Parçada, soru işareti nerelerde kullanılmıştır? Araştırınız.

7 — Parçada, hangi sözlerin başında uzun çizgi işareti kullanılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Şimdiye kadar hiç telefonla konuştunuz mu?

Bu soruya olumlu cevap veriyorsanız, ne zaman, nerede, kiminle konuştuğunuzu arkadaşlarınıza anlatınız.

2 — Şehiriçi, şehirlerarası, uluslararası telefon konuşmaları ne demektir?

Almanya'da çalışan bir akrabanız olsun. Onunla telefonla görüşseniz, hangi türde telefon konuşması yapmış olursunuz?

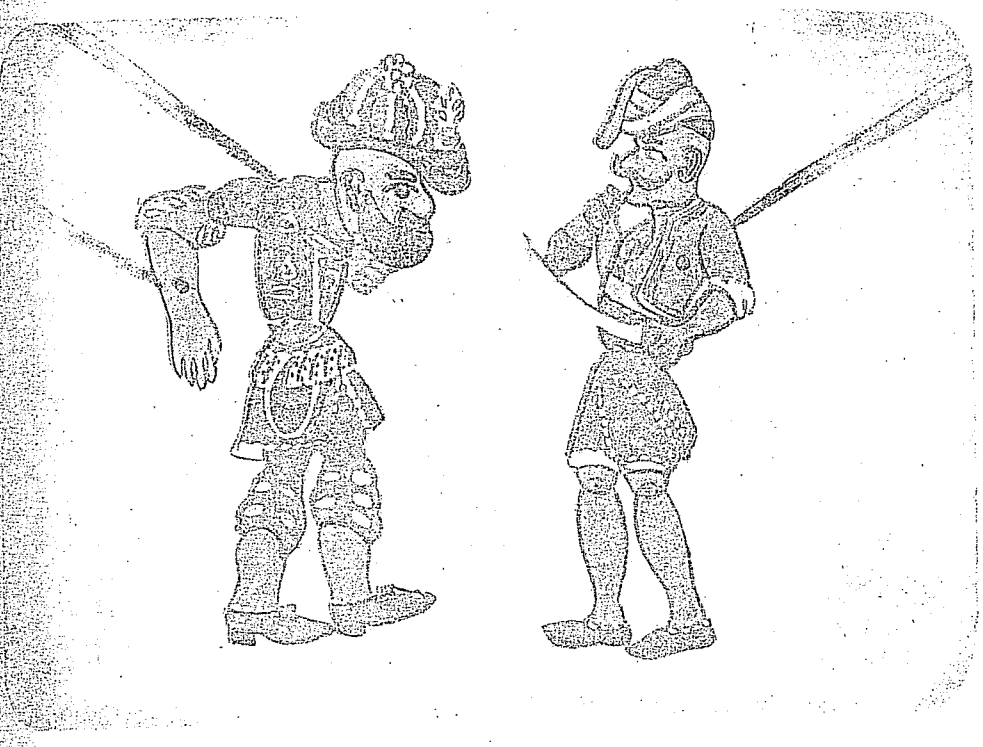

ARAŞTIRALIM

Şimdiye kadar Karagöz oyunlarından hangilerini seyrettiniz?
Karagöz'le ilgili hangi okuma parçalarını okudunuz?

KARAGÖZ'E ÇAĞRI

Karagöz'ü nasıl severdim? Her akşam beyaz perde üzerindeki konuşmalarına nasıl gülerdim.

Gitgide Karagöz sevgisi bende bir tutku olmuştu. Evde Karagöz oynatacağım diye tutturmuştum. Büyüklerim benim ısrarıma dayanamadılar. Yemek odasını boşalttılar. Köşeye bir Karagöz perdesi kurduk.

Artık babam, dayılarım, halamın oğlu, hısım akrabadan daha pek çokları her gün bana kâğıttan, deve derisinden Karagöz takımları taşı-

yorlardı: Yalova safası takımı mı istersiniz, Kargöz'ün bedestan tellâlığı mı, hamamda dayak yeyişi mi, daha neler de neler....

Akşam olur olmaz yemek odasındaki perdenin arkasına geçerdim. Karagöz'ü, Hacivat'ı, Tuzsuz Deli Bekir'i ve daha isimlerini unuttuğum birçok oyun kişilerini değneklere takardım. Lambaları yakardım. Yanımda tef çalıp türkü söyleyen lalamla temsillere başlardım. Her gün, ev halkı, bu oyunları seyretmek zorunda kalırdı. Yoksa üzülür, ağlardım. Bazen mahallenin kızlarını, oğlanlarını da nineleriyle akrabalarıyle birlikte evimize çağırırdım. Böyle kalabalık akşamlarda, daha çok sevinir, sevincimden coşardım. Karagöz'e Tuzsuz Deli Bekir'den epeyce dayak yedirirdim.

Bir aralık Bakırköy'e taşınmıştık. Orada da daha ilk akşamdan Karagöz odamı düzenledik. Ama seyircilerim pek azalmıştı. Ustalığımı yalnız evdekilere gösterebiliyordum. Bundan dolayı üzülüyordum.

Bir sabah babam yukarı kattaki odasından aşağıya bakıyormuş. Kapımızın önünde toplanan, bir şeye bakarak, gülüşen, bir kalabalık görmüş. Hemen aşağı inmiş. Bir de ne görsün!.. Kapının tam ortasında, sarı kâğıda çizilmiş renkli bir Karagöz'le Hacivat resmi... Resmin altında da "Her akşam bu evde bedavadan Karagöz temsili verileceğinden isteyenlerin gelebilecekleri duyurulur." diye bir ilân.

Bu ilânı, bir gece önce, kimse görmeden kapıya yapıştıran bendim. Ustalığımı alkışlayacak seyircilerin azalması canımı sıkmıştı. Bunda da haksız mıydım?

Halit Fahri OZANSOY

BUNLARI BİLELİM:

Tutku olmuştu: Öteki özlemlerin üstüne çıkmıştı. En aşırı özlem olmuştu.

Lala: Bir çocuğu gezmeye götürmek, oyalamak işiyle görevli, aklı başında, en çoğu yaşlı hizmetçi, uşak.

İlân: Herkesin bilmesi için duvara asılan veya gazeteye basılan yazı. Duyuru.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Çocuk, evlerine niçin Karagöz perdesi kurdurdu?

2 — Çocuk, hangi akşamlar daha çok seviniyor, coşuyor? Niçin?

3 — Çocuk, yeni taşındıkları evde, neden dolayı üzülüyor?

4 — Çocuk, Karagöz oyunlarına seyirci toplayabilmek için ne yapmış?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız.

- Yemek odasında, köşeye bir Karagöz perdesi kurduk.
- Her gün, ev halkı bu oyunları seyrederdi.
- Bir gün Bakırköy'e taşındık.
- Bir gece önce, ilânı kapıya yapıştırdım.

2 — Birinci alıştırmada yazdığınız cümlelerde, varlıkları bildiren kelimeleri çerçeve içine alınız.

3 — Bu alıştırmada gördüğünüz gibi, bazı kelimeler, bir eşyayı, bir canlıyı, kısaca varlıkları bildirirler.

Bir şahsı, bir hayvanı, bir eşyayı, kısaca varlıkları bildiren kelimelere **"İSİM"** dendiğini biliyorsunuz.

4 — Birinci alıştırmadaki cümlelerde, bulduğunuz isimlerin hangi varlıkları bildirdiklerini söyleyiniz.

5 — İsimler ya aynı cinsten varlıkları bildirirler veya tek varlığa ad olarak verilmiş olurlar.

Birinci alıştırmadaki isimlerden, yemek, oda, köşe, perde, gün, ev, halk, oyun, gece, ilân, aynı cinsten varlıkları bildirmektedir.

Karagöz, Bakırköy tek olan varlıkları bildirmektedir.

6 — Aynı cinsten varlıkları bildiren beş isim, tek varlıklara verilen üç isim de siz bulunuz.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Siz de Karagöz oyunlarını seyreder misiniz?

2 — Karagöz oyununa ait sizin de bir anınız var mı? Varsa anlatınız.

3 — Özel mektupların dışında başka bir mektup türü daha vardır: İş mektupları. İş mektupları çok çeşitlidir. Bu gibi mektupların yazılmasını gerektiren bir iş konusu bulunur. Bir ticaretevinin mal isteme konusundaki mektubu, bir öğrencinin yeni çıkan bir kitabı, ilgili kitabevinden istemesi, iş mektubu örnekleri arasında sayılabilir.

İş mektubunu yazanların her zaman birbirlerini yakından tanımaları gerekli değildir. Bunun için iş mektuplarının anlatımı kısa, kesin ve ağırbaşlıdır.

Sınıfta arkadaşlarımızla birlikte bir iş mektubu yazınız.

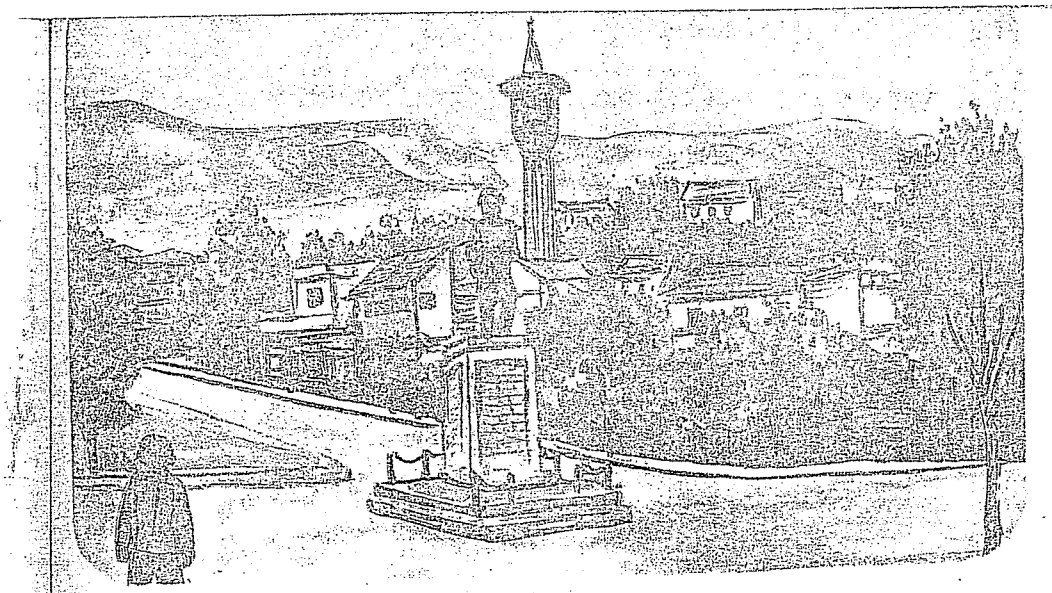

ARAŞTIRALIM

Kurtuluş Savaşı'mızdaki kahramanlıkları sebebiyle, 1973 yılında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce Maraş ilinin adı **Kahraman Maraş** olarak değiştirilmiştir. Bu kahramanlıklardan siz hangilerini biliyorsunuz?

MARAŞ TÜRKÜSÜ

Uy Maraş, sılaya nice varayım,
Açılmaz kapılar çalup durayım,
Yârimi bulmadım, kimden sorayım
Uy Maraş Maraş da bu nasıl Maraş?
Kara gözlerinde yaş, bağrında ataş...

Maraş'ın gölleri ördektir, kazdır,
Yaylaları kıştır, ovası yazdır,
Çemende lâledir, içimde közdür,
Yücel göklerim yücel, eğil dağ eğil,
Ben bildiğim Maraş bu Maraş değil...

Maraş'ı dolaştım bir uçtan uca,
Kimseler sormadı: Ahvalin nice?
Ne gündüzüm gündüz, ne gecem gece
Toprağı mezardır, suları seldir,
Dostları düşmandır, aşnası eldir...

Maraş'ın üstünden aştı turnalar,
Gönlüme bir ataş düştü turnalar,
Ben mi şaştım, yol mu şaştı turnalar?
Bu kara göklerde aylar dolunmaz,
Bu yolun ucunda Maraş bulunmaz...

Maraş'ı görünce yandım yakıldım,
Kan yaş oldum, yüzden gözden döküldüm,
Oda düşen bir saç gibi büküldüm,
Ben bildiğim Maraş bu Maraş mıdır?
Maraş mıdır, ataş mıdır, taş mıdır?

Orhan Şaik GÖKYAY

BUNLARI BİLELİM :

Uy Maraş: Maraş'a seslenilmektedir. Duyulan heyecanı anlatmaktadır.

Ataş: Ateş kelimesinin halk dilindeki söyleyişi. Parçada, Maraş'ın düşman eline geçmesinden duyulan acı, bu kelimeyle belirtilmektedir. Bu acı, çok büyüktür, içimizi yakmaktadır.

Aylar dolunmaz: Zaman geçmiyormuş gibi olur, zaman çok uzar. Acılı, üzüntülü günler, bir türlü geçmez, neşeli günlere göre çok uzunmuş gibi gelir.

Oda düşen saç: Saç ateşe düşünce yanar, yanarken kıvrılır, bükülür. Bu acı, şairin belini bükmekte, onu çok üzmektedir.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Şair, Maraş'tan uzak kaldığını hangi sözlerle anlatıyor?

2 — Maraş'ın güzelliklerini nasıl anlatıyor?

3 — Maraş'ın üstünde uçan turnalar, o yıl niçin şaşmışlar?

4 — Şair, Maraş'ın düşman işgalinden duyduğu acıyı nasıl anlatıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz şiirden altı isim bulunuz.

2 — Bulduğunuz isimler, aynı cinsten varlıkları mı, tek olan varlıkları mı, bildiriyorlar?

3 — Aynı cinsten varlıkları bildiren isimlere **"CİNS İSMİ"** denir.

Cins ismi olan kelimelerin ilk harfleri, cümle içinde küçük yazılır.

4 — Maraş, nerenin adıdır?

Bir kişiyi, bir milleti, bir şehri, bildiren isimler, tek olan varlıkları bildirmektedir. Tek olan varlıkları bildiren isimlere **"ÖZEL İSİM"** denir.

Özel isimlerin ilk harfleri, her zaman büyük yazılır.

5 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerdeki isimlerin altlarını çiziniz. Cins ismi olan isimlerin altına C. İ., özel isimlerin altına Ö. İ. kısaltmasını koyunuz.

- Çocuklar, gölde sandalla gezindiler.
- Çocuklar, Abant'tan döndüler.
- Murat başkentte oturur,
- Biz Afyon'da oturuyoruz.

ANLATALIM, YAZALIM

1 — Şair, bu şiirini kaç bölüm halinde yazmıştır?

2 — Şiirin her bölümünde anlatılan duygu ve düşünceleri sınıfta, tartışarak, tesbit ediniz.

Sonra, bu duygu ve düşünceleri, tahtaya ve defterlerinize yazınız.

ARAŞTIRALIM

Çevrenizde, cami, han, köprü gibi tarihî anıtlar var mı? Varsa, bunların ne zaman yapıldıklarını büyüklerinizden öğreniniz.

MİMAR SİNAN

Mimar Sinan, 29 Mayıs 1490 günü Kayseri'nin Ağırnas köyünde doğdu.

Sinan, orduya girdi ve yol, köprü gibi işleri yapan sınıfa ayrıldı. Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferlerine katıldı. Kanunî'nin emrinde Belgrat, Rodos, Mohaç, Viyana ve Bağdat seferlerine katıldı. Kanunî Sultan Süleyman, Sinan'ın mimarlık ve mühendislik bilgisini köprü kurmaktaki ustalığını çok beğendi. Sinan'ı ordudan aldı, bugünkü anlayışımıza göre bayındırlık bakanı yaptı.

Sinan, tükenmek bilmez çalışma gücüyle birbirinden güzel eserler yapmaya başladı. Şehzade Camiini yapınca, ünü imparatorluk sınırları dışına çıktı. Mimar Sinan, görülmemiş bir çalışkanlıkla Türk imparatorluğunu eserleriyle donatıyordu. Devrinin Türk devletinin bütün kaynakları emrindeydi. Eserlerinde istediği malzemeyi kullanabiliyordu. En büyük yazı ustalarını, oymacıları, çinicileri, camcıları da kullanabiliyordu. Mimar Sinan, İstanbul'da Süleymaniye Camiinin ardından Edirne'de Selimiye Camiini yaptı. Böylece sanatının zirvesine ulaştı.

Mimar Sinan, 9 Nisan 1588 günü İstanbul'da öldü. Öldüğü zaman doksan yedi yaşını geçiyordu. Süleymaniye Camiinin yanındaki zarif türbesine gömüldü.

Mimar Sinan eserlerinde aynı planı iki defa kullanmamıştır. Bu başarısını, bilgisi ve sanatı kadar, görgüsüne de borçludur. İran, Mısır, Mezopotamya, Suriye, Arabistan, Kırım, Macaristan ve Balkanlar'ı uzun yıllar gezip dolaşmıştır. Oralarda, çeşitli medeniyetlere ait binlerce eseri görüp incelemiştir. Onun için Sinan'ın sanat anlayışı daha geniş ve üstün olmuştur.

Mimar Sinan'ın bıraktığı eserler, insanı şaşırtacak kadar çoktur. Şöyle: 81 cami, 51 küçük cami, 81 yüksek ve orta dereceli okul, 19 türbe, 3 hastane, 7 su kemeri ve su bendi yâni baraj, 8 köprü, 33 saray, 32 hamam, 18 han. Bunların toplamı 356 dır. Bu eserlerinin bugün bile çoğu ayaktadır. Sinan'ın eserleri yalnız bugünkü Türkiye sınırları içinde kalmamaktadır. Birçok eserleri Yugoslavya, Macaristan, Yunanistan Rusya, Bulgaristan, Kıbrıs, İran, Irak, Suriye gibi ülkelerdedir. Sinan'ın eserlerinden yarısından fazlası İstanbul'da bulunmaktadır.

Sinan'ın yetiştirdiği mimarlar da, sonradan, Türk topraklarını çok değerli eserlerle süslemişlerdir.

Yılmaz ÖZTUNA

(Türk Tarihinden Yapraklar adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Sanatının zirvesi: Sanatının doruğu, sanatının en yüksek ve en olgun düzeyi.

Medeniyet: Uygarlık.

Türbe: İçinde ünlü kimselerin mezarı bulunan yapı.

1975 Üçüncü Basılış F. 8
Türkçemiz V

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Sinan, orduda hangi işlerde çalışıyordu?

2 — Mimar Sinan'ı devletin bayındırlık işlerinin başına kim getirdi? Niçin?

4 — Mimar Sinan'ın yaptığı eserlerin başlıcaları hangileridir?

5 — Mimar Sinan'ın bugünkü sınırlarımız dışında kalan yerlerde de eserleri var mıdır?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerde, geçen isimleri çerçeve içine alınız. Bunların cins ismi olup olmadıklarını kısaltmalarla gösteriniz.

- Mimar Sinan, Kayseri'nin bir köyünde doğdu.
- Sinan orduya girdi ve subay oldu.

2 — Aşağıda, her grupta ikişer cümle verilmiş. Her gruptaki birinci ve ikinci cümleyi anlam bakımından karşılaştırınız. Bu cümlelerde farklı şekilde kullanılan kelimeler hangileridir?

- Sinan sefere katıldı.
- Sinan seferlere katıldı.
- Mimar Sinan güzel bir eser yaptı.
- Mimar Sinan güzel eserler yaptı.

3 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız.

- Satıcı müşterilerine sesleniyor.
- Baba ve oğul hızlı hızlı yürüyorlar.
- Trafik polisi düdüğünü öttürüyor: Yayalar bekliyorlar, arabalar geçiyorlar.

4 — Defterinizin bir bölümünü dikey bir çizgiyle ortadan ikiye ayırınız. Üçüncü alıştırmadaki cümlelerde yalnız bir kişiyi bildiren isimleri sol bölmeye, aynı cinsten birden çok kişiyi bildiren isimleri sağ bölmeye yazınız.

Örnek:

satıcı	müşteriler

5 — Yukardaki alıştırmalarda olduğu gibi aynı cinsten bir kişiyi, bir hayvanı, bir varlığı bildiren isimlere "tekil isimler", aynı cinsten birden çok kişiyi, birden çok hayvanı, birden çok varlığı bildiren isimlere de "çoğul isimler" dendiğini, dördüncü sınıfta öğrenmiştiniz. Çoğul eki nedir? Bu ek, isimlere, nasıl eklenir? Bazı örneklerle gösteriniz.

6 — Okuduğunuz yazıda gün bildiren bir tarih var mı? Bu tarih nasıl yazılmış?

Gün bildiren tarihler, daha hangi şekillerde yazılabilir? (Bu konu için "Yeni Yazım (İmlâ) Kılavuzu" nun 38. sayfasındaki " Gün Bildiren Tarihlerin Yazılışı" başlıklı bölümü okuyunuz.)

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okuduğunuz yazıda yazar, Mimar Sinan'ı kısaca tanıtmaya çalışıyor. Sınıfınızda işbölümü yaparak Türk büyüklerinden bazılarını tanıtıcı grup çalışması yapınız.

Her grup, çalışmasının başında yararlandığı kaynakları belirtsin.

Bu çalışmanın sonunda, hangi grubun daha çok kaynaktan yararlandığını, hangi grubun tanıtmada başarılı olduğunu tartışınız.

ARAŞTIRALIM

Köyde, kasabada veya şehirde mi yaşıyorsunuz? Çevrenizin başlıca özelliklerini, halkın geçim kaynaklarını araştırınız.

KÖPÜKLÜ, SOĞUK SULAR

Hatırlıyorum: Sekiz dokuz yaşlarında bir kızdım. Erzurum'a yakın bir küçük kasabada otururduk. Etrafımız başı dumanlı dağlarla çevrilmişti. Kış yaz tepelerinden kar eksilmeyen bu dağların etekleri, koyu yeşil ormanlarla süslenmişti.

Nereden geldiğini bilmediğim köpüklü, soğuk sular, yalçın kayalar arasından aka aka kasabanın yanından geçen dereye dökülürdü. Biz bu suların sesine çok alışmıştık. Geceleri bütün kasaba ışıklarını söndürdüğü zaman, bu sular, bize ninni söyler gibi, akar dururdu.

Bütün kasaba çocukları, günlerini, bu suların dereye dökülüp yayıldığı çınarlıkta geçirirlerdi.

Bu çınarlar ne yüksek, ne yeşil ne engin ağaçlardı.

Kasaba yamaçta idi. Karşı dağın ardından uzun bir ova başlıyordu. Bütün dağlar, bahçeler ovada idi. Karlı dağlardan inen sular, bazen dereyi taşırırdı. Fakat yazın, yeşil dere, çınarlar, söğütler arasında kıvrıla kıvrıla bütün ovaya yayılır, her bağın arasından geçer, dağıla dağıla yavaşlar, kimbilir nerelerde kaybolur giderdi.

İlkbaharda çocuklar okuldan çıkınca doğru çınarlığa koşarlardı. Orada, kasabanın yaşlıları yeşil çayıra uzanıp çağlayanların sesini dinleye dinleye uyurdu. Gençler derede su oyunları yapar, biz de onlara bakardık.

Kasabanın sulara yakın tarafında, büyük sekiz gözlü, çevresi bahçelik bir evimiz vardı. Erzurum'a geçen büyük memurlar bizim evde konakladıkları için konuğumuz eksik olmazdı.

İkindiden sonra kasabanın hemen her evinde bacalar tütmeğe başlardı. Akşam karanlığı basarken, bahçelerden, ovalardan kasabaya doğru küme küme işçilerin geldiği görülürdü.

Babam yılda iki defa şehre inerdi. O zamanlar annem:

— Yaramazlık etmezsen baban sana entarilik getirecek, lokum şekerleri alacak! derdi.

Ambarlar, dolaplar daha yazdan kuru yemişler, zahirelerle doldurulurdu. Karlı, fırtınalı gecelerde camlar uğuldar, ağaçlar yerlere kapanırdı. Suların sesi bile zor işitilirdi.

Kara kış altı aydan fazla sürerdi.

Bahar birdenbire gelir, yollar açılır, koca çınarlar yeşerir, ovadan adam boyu ot fışkırırdı. O zaman tepeleri karlı Sarıçiçek dağlarının eteklerinde buram buram kekik, nane ve bin türlü dağ çiçeklerinin kokuları tüterdi.

Yılda bir defa kasabadan uzaktaki ağıllara giderdik. Bu zaman, kuzuların yetişme zamanı idi. Babam çobanlara sürüleri ayırtırdı. Satılacakları ayrı sürü yapar, damızlıkları ağıllarda bırakırdı.

Kasaba halkı dağlara, kırlara, bahçelere yayıldığı zaman şehirden konuklar gelmeğe başlardı.

Çocukluğumdan kalan acı ve tatlı anılar arasında bu suların sesi ve akışı en kuvvetlisidir.

Burhan CAHİT

(**Kırçiçeği** adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Ambar: Zahire koymaya yarar büyük ve yerli sandık. Eşya saklanacak yer.

Zahire: 1) (Parçaya göre) Sırası gelince harcanmak üzere çokça bulundurulan yemeklik şeyler. Aşlık. 2) Dövüldükten sonra savrularak temizlenen ve kurutulan buğday.

Sekiz gözlü ev: Sekiz bölümü veya odası olan ev.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Yazısının başında yazar, kasabayı ve çevresini nasıl anlatıyor?

2 — Baharda, kasabanın yaşlıları, gençleri ve çocukları nasıl eğlénirlermiş?

3 — O yıllarda, kasaba ile şehir arasında ilişkiler sık olur muymuş? Niçin?

4 — Erzurum bölgesinde kış uzun sürüyor mu? Kasabalılar kışa nasıl hazırlanıyorlar?

5 — Yazarın çocukluk anılarından en kuvvetlisi hangisiymiş?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Boş bırakılan yerleri parçaya göre tamamlayınız.

- Biz bu . . . . . çok alışmıştık.
- Bütün, ... günlerini çınarlıkta geçirirdi.
- Orada . . . . . yeşil çayıra uzanıp çağlayanların sesini dinleye dinleye uyurdu

2 — Birinci alıştırmadaki boşluklara kaçar isim yazdınız?

Bu isimler, birbirlerinin anlamlarını çeşitli yönlerden tamamlıyorlar mı?

Dördüncü sınıfta öğrendiğiniz isim tamlaması tanımını hatırlayınız. Birinci alıştırmada tamamladığınız kelime grupları bu tanıma uyuyor mu?

3 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerde kullanılan isim tamlamalarının ikinci isimleri yazılmamış, yerleri boş bırakılmış. Boşluklara uygun birer isim yazınız.

- Murat'ın . . . . . bizim eve gelecek.
- Ağaçların . . . . . kuruyor.
- Fabrikanın . . . . . bizi iyi karşıladı.
- İzmir'in . . . . . çok tanınmıştır.

4 — Hatırladığınız isim tamlaması tanımı şu tanıma uyuyor mu?

"İki ismin birbirinin anlamını tamamlayacak biçimde yan yana kullanılmasına isim tamlaması denir"

5 — Aşağıda ikişer ikişer verilen kelimelerin anlamlarını Türkçe Sözlük'ten araştırınız.

- âlem — alem
- millî — milli
- âdet — adet
- kâr — kar

6 — Beşinci alıştırmada verilen kelimeleri defterinize yazınız. Bu kelimelerin kısa okunan hecelerinin altına (.), uzun okunan hecelerinin altına (—) işareti koyunuz.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Siz de bulunduğunuz çevreyi tanıtan bir yazı hazırlayınız.

2 — Resmî daire ve kurumlar, iş ve çalışma hayatı ile ilgili olarak çeşitli bilgiler isterler. Bu bilgileri belirten yazılara "durum belgeleri" denir.

Durum belgeleri, genellikle basılı kâğıt halindedir. Bu gibi kâğıtlarda, soruların bulunduğu bir bölüm ile cevapların yazılacağı başka bir bölüm bulunur.

3 — Çevrenizdeki resmî dairelerden boş durum belgeleri örnekleri bulunuz. Bunları, doğru olarak doldurunuz.

ARAŞTIRALIM

Çeşitli ansiklopedilerden bazı dünya büyüklerinin hayatlarını ve başarılarını okuyunuz.

BÜYÜK ZORLUKLAR

Buhar makinesini bulan Ceymis Vat'ın hayatı, büyük zorluklarla geçmiştir.

Ailesi fakirdi. Vat, okula bile gidememiştir. Ona okuma yazmayı annesi, hesap yapmayı da babası öğretmiştir.

Onun en çok sevdiği oyun, küçük doğramacı aletlerini alıp parçalamak ve onları yeniden takıp eski durumuna getirmekti.

Ailesi, Ceymis Vat'ı on dört yaşında halasının yanına gönderdi.

Halası, mektupta şunları bildiriyordu:

"Bütün gün ateşte kaynayan çaydanlıkla ilgilenir. Bazen çaydanlığı çıkarır, tekrar yerine koy. Bazen kaynar suyun buharına bir kaşık veya fincan tutar. Anlayacağınız Vat, bütün günü, çaydanlığın yanında geçirir."

On beş yaşındayken küçük bir elektrik makinesi yapmış, onu arkadaşlarına göstermişti. Gök cisimlerine de çok meraklıydı. Bazen saatlerce sırt üstü yatar, gökteki cisimleri incelerdi.

Ceymis Vat'ın arkadaşlarından birisi, ona durmaksızın buhar makinesinden söz ediyordu. Buhar kuvveti tamamen bilinmeyen bir şey değildi. O zamanlarda, basit buhar makineleri, kömür madenlerinde su çıkarmak için kullanılıyordu.

Vat, ilk denemelerini bir maden kuyusunda yaptı. Aylarca gece gündüz uğraştı. Çeşitli makineler denedi. O sıralarda, bir arkadaşına yazdığı mektupta Vat, şöyle diyordu:

"Aklım devamlı olarak bu makineyle meşgul, başka bir şey düşünmüyorum."

İki ay, tasarladığı plana göre çalıştı. Nihayet makineyi bitirdi. Fakat makine her tarafından akıyordu. Çok borca girmişti. Çalışmasını sürdürebilmek için paraya ihtiyacı vardı.

Nihayet dostlarından bir demir tüccarı, kendisiyle ortak olmaya razı oldu. Vat'ın borçlarını ödedi. Yaptığı aletin kullanma iznini aldı.

Vat, makinesi üzerinde altı ay daha çalıştı. Silindirler fena dökülmüştü. Piston havanın içeri girmesini ve buharın dışarı çıkmasını kolaylaştırmıyordu. O günlerde Vat, "Bugün otuz beş yaşıma giriyorum, fakat dünyaya otuz beş kuruşluk faydam dokunmadı." diyordu.

Bir fabrikatör Vat'ı buldu. Makinesini fabrikasında denemek için izin verdi. Yapılan ilk makine büyük bir başarı sağladı. Daha sonraları yaptıkları makineler, öteki maden ocaklarında da büyük başarı sağladı.

Sonraki günlerde, dünyanın her tarafından siparişler gelmeye başladı. İşleri büyüdü. Uzun süre sıkıntı çeken Vat için parlak günler görünmeye başladı.

Büyük bir bahçe ortasında güzel bir ev yaptırdı. Buraya araştırmacıları, bilim adamlarını topladı.

Vat'ın makineleri artık bütün maden kuyularında kullanılmaya başlanmıştı.

Vat, 1819 yılında öldü. O, dünyanın yetiştirdiği sayılı kimselerden birisi oldu.

(Meşhur Olmuş Fakir Çocuklar
adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Buhar makinesi: Buhar gücüyle çalışan makine.

Fabrikatör: Fabrikası olan veya veya kendi hesabına fabrika işleten kimse.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Ceymis Vat, okuma — yazmayı kimlerden öğrendi? Niçin?

2 — Ceymis Vat, küçükken nelerle uğraşıyordu?

3 — Vat, buharlı makineyi yapıncaya kadar, hangi güçlüklerle karşılaştı?

4 — Vat, son günlerinde evine niçin araştırmacıları ve bilginleri topladı?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerdeki isimlerin altlarını çiziniz.

- Vat, okula bile gidememiştir.
- Halası, mektupta şunları yazıyordu:
- Vat, makine üzerinde altı ay daha çalıştı.

2 — Bu cümlelerdeki isimler, sonlarına çekim ekleri alarak mı, almadan mı kullanılmışlardır?

3 — Dördüncü sınıfta öğrendiğiniz bilgilere göre, ismin kaç hali bulunduğunu söyleyiniz.

4 — Dördüncü sınıfta incelediğiniz ismin halleri, aşağıda kısaca yeniden hatırlatılmaktadır:

a) İsimlerin hiç çekim eki almadan kullanılış biçimlerine "İSMİN YALIN HALİ" denir.

Örnek: Murat, ders çalıştı.

Benzer biçimde iki cümle de siz yazınız.

b) İsimlerin, büyük ses uyumuna göre, -i çekim eki alarak kullanılış biçimlerine "İSMİN -i HALİ" denir.

Örnek: Murat, çiçeği suladı.

İçinde ismin -i haline uyan kelimeler bulunan iki cümle yazınız.

c) İsimlerin, büyük ses uyumuna göre, -e çekim eki alarak kullanılış biçimlerine, "İSMİN -e HALİ" denir.

Örnek: Murat, eve gitti.

Okul, köy kelimelerini, ismin -e halinde, iki ayrı cümlede kullanınız.

ç) İsimlerin, büyük ses uyumuna göre -de çekim eki alarak kullanılış biçimlerine, "İSMİN -de HALİ" denir.

Örnek: Murat, evde çalışıyor.

Bu örneğe benzer iki cümle yazınız.

d) İsimlerin, büyük ses uyumuna göre -den çekim eki alarak kullanılış biçimlerine "İSMİN -den HALİ" denir.

Örnek: Murat, okuldan geldi.

Sokak, kitaplık kelimelerini ismin -den halinde kullanarak iki cümle kurunuz.

5 — İsmin -de ve -den hali ekinin başında hangi harf bulunuyor?

Sonu sert sessiz harflerle biten kelimeler ismin -de ve -den hallerinde ne gibi bir değişikliğe uğrar?

Bu değişmeleri gösteren örnekler yazınız.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Durum belgeleri, resmî daire ve kurumların, iş ve çalışma hayatı ile ilgili olarak istedikleri çeşitli bilgileri belirten yazılardır.

Resmî dairelere ve kurumlara verilen her çeşit durum belgelerinin gerçeğe uygun olarak doldurulması gereklidir.

Genellikle durum belgeleri basılı kâğıtlar halindedir. Bu kâğıtlar soruların bulunduğu bir bölüm ile cevapların yazılacağı bir başka bölümden meydana gelir.

2 — Bulunduğunuz yerin özelliklerine göre, resmî daire ve kurumlardan "durum belgeleri" örneklerini toplayınız. Sonra bunları doğru şekilde sınıfta doldurunuz.

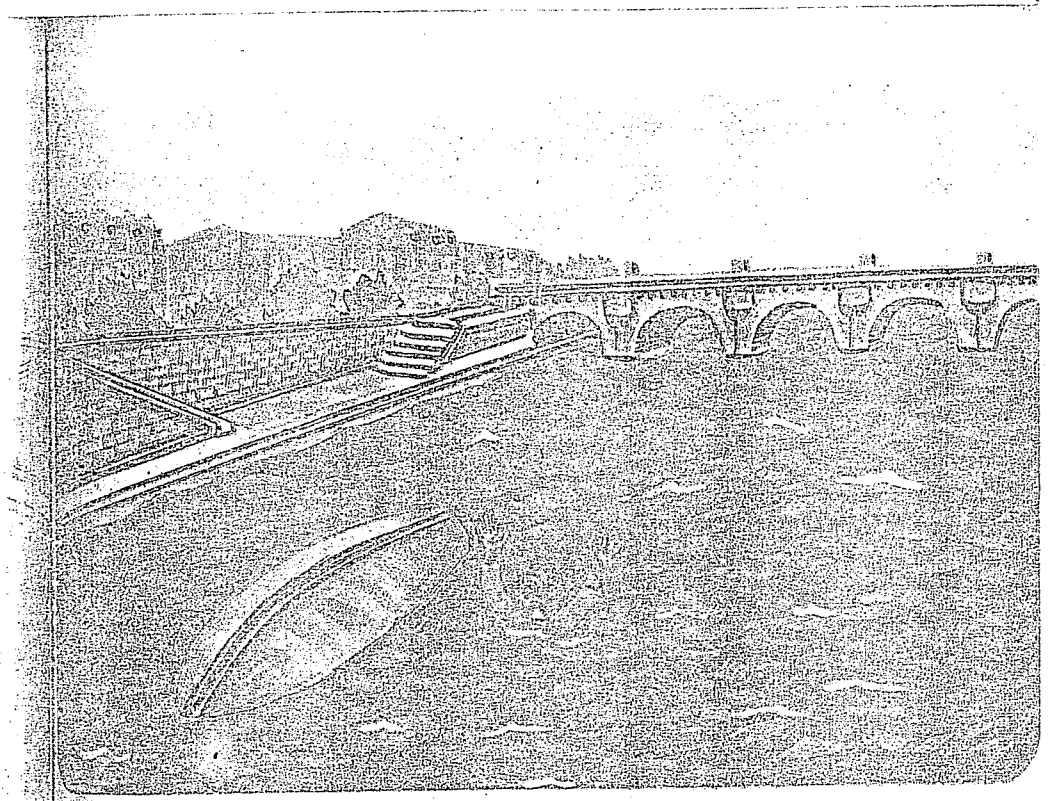

ARAŞTIRALIM

Şimdiye kadar okuduğunuz hikâye kitaplarından en çok hangisini beğendiniz? Orada geçen olayı ve olayın kahramanlarını hatırlayınız.

NİÇİN BOCALADİM

(Fransa'nın başkenti Paris'in ortasından Sen nehri geçer. Şehrin sağ ve sol yakasını birbirine bağlayan otuz kadar köprü vardır. Sen nehrinde, sandallar ve küçük gemiler yük taşır.)

Şiddetli bir rüzgâr esiyordu. Sen nehri, deniz gibi dalgalanıyordu. Karşı kıyı yakınlarından, kum yüklü bir kayık ilerliyordu. Bir süreden beri kayığı izliyordum.

Kayık birdenbire devrildi. Kayıkçının yüzmeye çalıştığını gördüm. Fakat adamcağız bir türlü yüzemiyordu. Kendi kendime: "Beceriksiz adam. Boğulacaksın." dedim.

Bir aralık suya atlamayı, onu kurtarmayı düşündüm. Fakat oldukça yaşlıydım. Üstelik romatizmalıydım. Hava da çok soğuktu... "Elbet karşı kıyıdan birisi, suya atlar, onu kurtarır" diye düşündüm. Kayıkçı suya dalıyor, sudan çıkar gibi oluyor, sonra yeniden suya dalıyordu.

Kayıkçı suyun yüzünde yeniden göründü. Bir çığlık attı. Kendi kendime: "Suya girmek benim için, gerçekten delilik olur. Hastalanıp yeniden yatağa düşersem bana kim bakar? Bu adam yüzme öğrenmeden niçin kayıkçı olmuş? Sonra kayığını niçin o kadar çok yüklemiş?" diyordum.

Yeni bir çığlık duydum. Adamcağız boğuluyor ve yardım istiyordu. Birdenbire: "Sen bir alçaksın, bir çeyrek saat sonra, kayıkçı boğulmuş olacak. Hayatın boyunca çığlıklarını duyacaksın." diye bağırmak istedim.

Bu arada, hastalığımı, romatizmadan iki ay yattığımı hatırladım. Kendimi haklı görerek: "Bırak şu adamı. Kayıkçı olan kimsenin yüzme bilmesi gerekir." diye avunuyordum.

Yeniden bir çığlık işittim. "İş zorlaşıyor" dedim. Birdenbire nehre doğru koşmaya başladım.

Elbiselerimi, ayakkabılarımı, pantolonumu çabucak çıkardım. O anda insanların en mutlusuydum. İçimden: "Sen bir alçak değilsin" dedim. Suya atladım.

Kayıkçıyı kolayca kurtardım. Ben olmasaydım, o mutlaka boğulacaktı.

Onu sıcak bir yatağa götürdüm. Biraz sonra iyileşir gibi oldu, konuşmaya başladı.

Stendal

BUNLARI BİLELİM :

Alçak: 1) Yerden yüksekliği az olan. 2) Bile bile en kötü, en ahlâksızca davranışlarda bulunan. (Parçada bu kelime hangi anlamıyle kullanılmıştır?)

Çığlık: Acı acı veya ince ve keskin bağırma, feryat.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Kayık niçin devrildi?

2 — Kayıkçı niçin çığlık atıp duruyordu?

3 — Yazar, kayıkçı boğulurken kendi kendine neler söylüyordu? Niçin?

4 — Yazar, en sonunda ne yaptı? Bu davranışıyle kayıkçı kurtuldu mu?

5 — Yazar, kendi sağlığını düşünerek suya atlamasaydı, ne olurdu?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerde geçen isimlerin altlarını renkli kalemle çiziniz.

- Sen nehrinde küçük gemiler yük taşır.
- Şiddetli bir rüzgâr esiyordu.
- Beceriksiz adam boğulacak.
- Onu sıcak bir yatağa götürdüm.

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelere sırayla aşağıdaki sorulardan birisini sorunuz. Cevap olan kelimeleri çerçeve içine alınız.

- Sen nehrinde yük taşıyan gemiler nasıl?
- Nasıl bir rüzgâr esiyordu?
- Boğulacak olan adam nasıl?
- Onu nasıl bir yatağa götürdüm?

3 — Birinci alıştırmadaki cümlelerde, çerçeve içine aldığınız kelimeler, kendilerinden sonra gelen isimleri niteliyor veya belirtiyor mu?

4 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Altı çizili kelimelerden sonra gelen boşlukları uygun gelen bir isimle tamamlayınız.

- Kış gelmişti. Kalın bir . . . . . örtüsü her yeri kaplamıştı.

- Ayşegül ırmak kenarından sivri . . . . . toplayacak.
- Yazın sıcaklar nedeniyle pamuklu . . . . . giyeriz.
- Kışın şiddetli . . . . . nedeniyle yünlü . . . . . giyeriz.

5 — Dördüncü alıştırmadaki altları çizili kelimeler, yazdığınız isimleri niteliyor veya belirtiyor mu?

6 — Bu örneklerde olduğu gibi, isimleri niteleyen veya belirten kelimelere "SIFAT" dendiğini biliyorsunuz.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okuduğunuz yazının sonu şu cümlelerle tamamlanıyor: "Onu sıcak bir yatağa götürdüm. Biraz sonra kayıkçı iyileşir gibi oldu, konuşmaya başladı."

Olayın bundan sonraki bölümünde, kayıkçı ile yazar arasında nasıl bir konuşma geçebilir?

Tasarladığınız biçimde olayın bundan sonraki bölümünü, yazarak tamamlayınız.

2 — Türkçe Sözlük'ten "makbuz" ve "alındı" sözlerinin anlamlarını araştırınız. Babanızda veya aile büyüklerinden birisinde bulunan bir makbuzu inceleyiniz. Makbuzda ne gibi bilgiler var? Bulabileceğiniz makbuz veya alındıları sınıfta, konularına göre gruplandırınız.

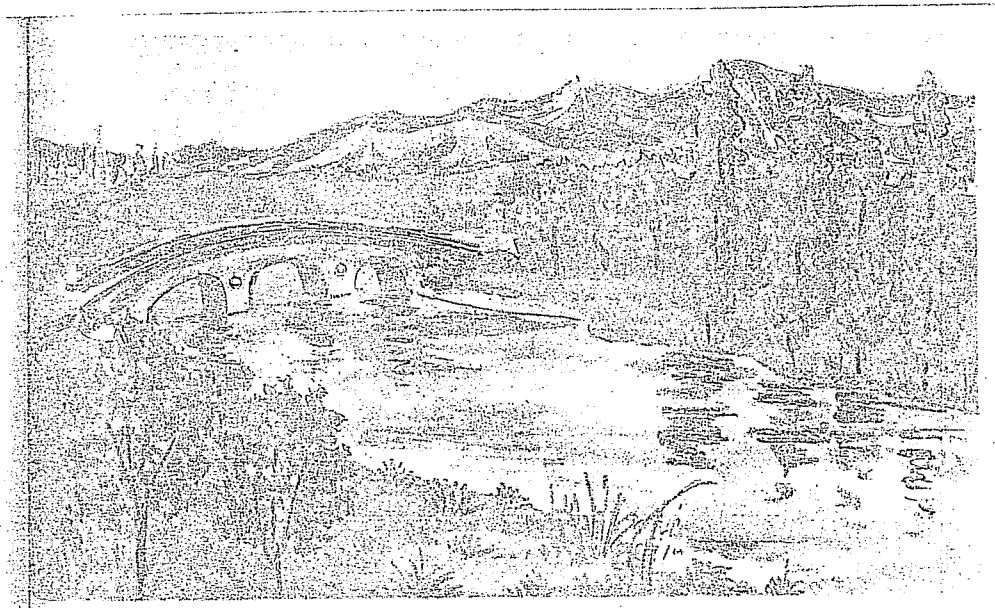

ARAŞTIRALIM

Yurdumuzun en uzun ırmağı Kızılırmak,
hangi illerimizin topraklarından geçer?

KIZILIRMAK KÖYÜNDE KIZILIRMAK'A SESLENİŞ

Sivas'lı Kızılırmak,
Çankırı'lı olmuşsun bu vadide.
Seni ben yaylada sevmiştim,
Sert rüzgârların genç saçlarımı savurduğu yerde.

Adını verdiğin köyden geliyorum şimdi
Yurt toprağı ile yıkanmış rengini.
Sen hiç de değişmemişsin ne iyi,
Sivas'lı Kızılırmak,
Tanıyamadın beni değil mi?

Geçtiğin toprakları seviyorum yine,
Kırk yılın ötesindeki gibi delicesine...
Bakma değişen yüzüme, azalan saçlarıma,
Benim dilimle de şakı.
Cümle vadilere, tarlalara, ormanlara,
Eski selâmlardan selâm söyle...

Coşkun ERTEPINAR

(**Şu Dağlar Bizim Dağlar** adlı kitaptan alınmıştır.)

Üçüncü Basılış F. 9
Yeniliz V

BUNLARI BİLELİM :

Genç saçlarımı savurduğu yerde: Çocukluğumu,gençliğimi geçirdiğim yerde.

Kırk yılın ötesindeki gibi: Kırk yıl önceki gibi.

Cümle: Şiirdeki anlamına göre, bütün hep, tüm.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Şair, bu şiirini Çankırı'nın Kızılırmak köyünde yazmış. Şair, Kızılırmak'a niçin Sivas'lı Kızılırmak diye sesleniyor?

2 — Şairin çocukluğu ve gençliği Kayseri, Sivas yörelerinde geçtiğine göre, sözünü ettiği yayla neresidir?

3 — Şair, "yurt toprağı ile yıkanmış rengini gözlüyorum" söyleyişiyle neyi anlatmak istiyor?

4 — Şair, çocukluğundan beri tanıdığı Kızılırmak'a şimdi nasıl sesleniyor? Niçin?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Defterinizin bir sayfasını ikiye ayırınız. Şiirde geçen cins ismi olan kelimeleri sol bölmeye, özel isimleri de sağ bölmeye yazınız.

2 — Şiirde, vadi, rüzgâr, saç, yıl, selâmlar isimlerini niteleyen ve belirten kelimeleri bulunuz.

Bulduğunuz kelimeleri, nitelediği veya belirttiği isimle birlikte defterinize yazınız.

Örnek: bu vadi

3 — Sıfatlar, NİTELEME SIFATLARI, BELİRTME SIFATLARI diye ikiye ayrılır.

4 — NİTELEME SIFATLARI, varlıkların renklerini, biçimlerini, durumlarını gösteren sıfatlardır.

Örnek:

- Kırmızı balık, kavanozda yüzüyor.
- Horozun, sivri, keskin gagası vardır.
- Yuvarlak masanın çevresinde toplandık.

5 — BELİRTME SIFATLARI, varlıkların yerlerini işaret ederek; sayılarını bildirerek; durumlarını, yerlerini ve sayılarını sorarak veya belli belirsiz bir şekilde göstererek belirten sıfatlardır.

1. Örnek: (işaret ederek belirten)
   - Bu kitap, şu çocuk, o ev.
2. Örnek: (sayısını bildirerek belirten)
   - İki çocuk, beş kalem, on lira.
3. Örnek: (sorarak durumunu, sayısını halini belirten)
   - nasıl araba? kaç lira? hangi hastalık?
4. Örnek: (Belli belirsiz bir şekilde göstererek belirten)
   - birkaç kişi, bazı öğrenciler

6 — Önceden okuduğunuz parçalardan çeşitli cümleler seçiniz. Önce, bu cümlelerdeki isimleri bulunuz.

Daha sonra, bu isimleri niteleyen veya belirten sıfatların olup olmadıklarını araştırınız.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okuduğunuz şiirin adı nedir? Şair, niçin bu adı seçmiş olabilir?

Siz, bu şiire, daha başka başlıklar düşünebiliyor musunuz?

2 — Şimdiye kadar, babanız veya yakınlarımız işleriyle ilgili olarak senet alıp verdiler mi? Öğreniniz.

Senetleri başlıca iki grupta toplamak mümkündür:

a) Adî senetler,

b) Resmî senetler.

a) Adî senetler, iki kişinin veya iki tarafın kendi aralarında düzenledikleri senetlerdir. Bu senetler, iki tarafın isteklerine ve şartlarına göre kendileri tarafından yazılır. Varsa konuyu bilen veya gören tanıklar tarafından da imzalanır.

b) Resmî senetler, noterlerin önünde düzenlenen senetlerdir. Taraflar noterliğe giderler, veya noteri bulundukları yere çağırırlar. Noter, kuralına uygun şekilde senedi düzenler taraflara ve tanıklara imzalatır. Notere, bu işi için belirli ücretler ödenir.

Resmî senetler adî senetlere göre daha güven vericidir.

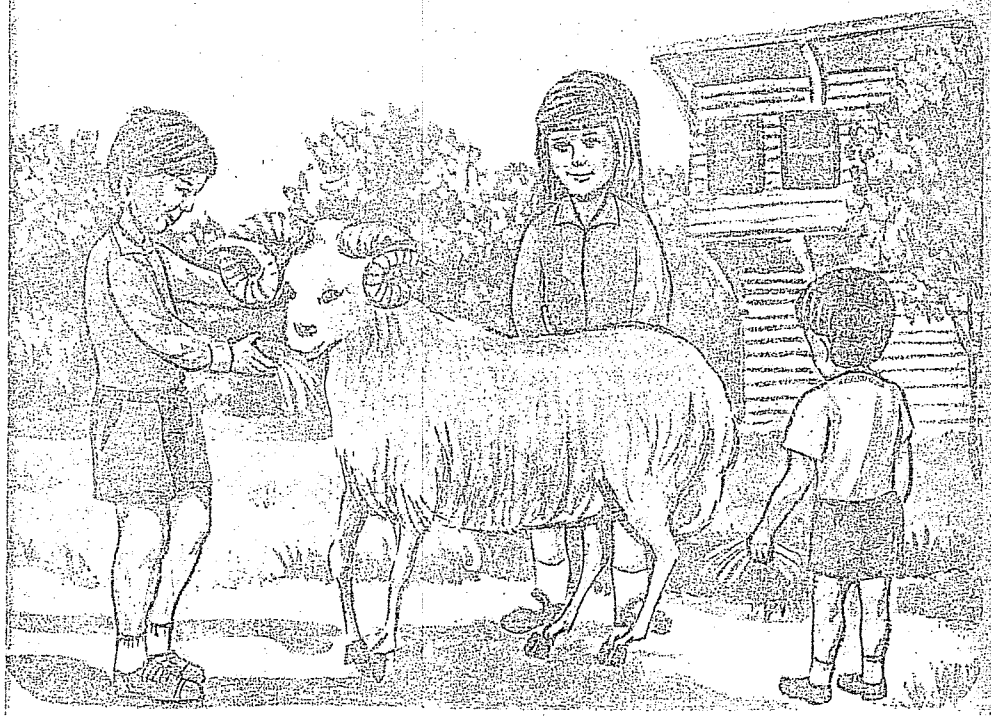

ARAŞTIRALIM

Evinizde bir kuzu, bir koyun beslediniz mi? Beslediniz onu nasıl sevdiniz? Ona nasıl baktınız?

FİLİZER VE ÇOCUKLAR

Her Kurban Bayramı Nesibe Yenge'mizi hatırlarım. Benim nem olurdu, pek bilmiyordum. Fakat bütün aile çocukları gibi ben de, ona Yenge derdim. Çocukları çok severdi.

Hayvanları da severdi. Sokaktan hasta köpekleri toplayıp onlara bakar, kışın kar yağdığı zaman aç kalan kuşlar için yem serperdi. Yalnız bir huyu vardı: Her ilkbaharda bir kuzu alır, onu bir çocuk gibi dizinin dibinde büyütür, en tatlı kelimelerle okşayıp öperdi. Fakat bu

kuzu, bayram sabahı, bağlı ayaklarıyle bahçedeki çukurun önüne yatırılır, alıştığı bir okşamayı bekler gibi uzanan kınalı boynu, bekçinin bıçağıyle kesilirdi.

Bu yıl, ailenin bütün çocukları, Yenge'nin kuzusuna çok bağlandık. Adı Filizer'di. O kadar güzel gözleri vardı ki, bu kadar yıl sonra görsem tanırım sanıyorum. Filizer'e küçükken bir araba çarpmış, ayağını kırmıştı. Nesibe Yenge, veteriner getirerek bu ayağı sardırmıştı.

İyi oluncaya kadar yanımızdan ayırmamış, elimizle üzümünü yedirerek ona bir kardeş gibi bakmıştık. Filizer'in ayağı tam iyi olmamıştı. Yürürken hafifçe aksardı. Ona olan derin sevgimizin sebebi belki de bu gizli acımaydı.

Kurban Bayramı yaklaşıyordu. Fakat bu yıl, hiç birimizde sevinç yoktu.

Bayramı sabahı, hepimiz, erkenden, yeni elbiselerimizi giyip hazırlandık.

Nesibe Yenge, aşağı odada zarif omuzlarımızdaki yün atkısıyle bir koltukta oturuyordu. Çocuklara işaret ettim. Sessizce odaya girdik. Kapının yanında kızlar bir yana, erkekler bir yana dizildik.

Nesibe Yenge, şaşkınlıkla bize bakmaya başladı. Ben saygı ile yaklaştım :

— Yengeciğim, izin verirseniz ellerinizi öpeceğim, dedim.

— El öpmek için daha vakit var. Birazdan, kurban filân kesildikten sonra gelirsiniz, yol böyledir.

Bir işaret üzerine, çocuklar çıkar gibi yaptılar. Ben, iki üç adım gittikten sonra, duraksayarak döndüm:

— Nesibe Yenge, dedim. Biz biraz sonra gelebiliriz ama, Filizer gelemeyecek. O da bizim kardeşimiz değil mi? O da sizin çocuğunuz değil mi? İzin veriniz de o, şimdiden elinizi öpsün. Zavallının daha ayaklarını bağlamadılar.

Nesibe Yenge'nin mavi gözleri derin bir şaşkınlıkla açıldı:

— Ne söylüyorsun, Lütfi? Kuzu el öper mi?

Çocuklar, hep birden:

— Siz izin veriniz, öpecek, Yenge! dediler.

Nesibe Yenge:

— Çocukluğu bırakın! diye bizi azarlamaya hazırlanıyordu. Fakat içimizden biri kapıyı araladı. Filizer başında yeşil kurdelelerle içeri girdi.

Yaşlı kadının şaşkınlıktan iki yanına düşen ellerini öper gibi yalıyordu. Ben, hafif bir hıçkırığı tutamadım. Çocuklar, hep birden ağlamağa başladılar. Nesibe Yenge, önce göz yaşlarını saklamak için başını, kınalı saçlarını, kuzunun kınalı tüylerine kapadı. Fakat o da hıçkırıklarını tutamadı.

Gürültüyü işiten kalfa, odaya girdiği zaman, Nesibe Yenge yaşla dolmuş mavi gözlerini artık bizlerden saklamadı. Bitkin bir sesle:

— Çabuk pazardan bir başka kurbanlık alınsın. Filizer'e ölünceye kadar ilişilmeyecek, dedi.

Reşat Nuri GÜNTEKİN

BUNLARI BİLELİM :

Kordele: İpekten dokunmuş geniş ve uzun şerit. (Bu kelime parçada olduğu gibi kurdele şeklinde de kullanılabilir.)

Veteriner: Hayvan hastalıkları hekimi, baytar.

Yol böyledir: Âdet böyledir, kural budur.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Nesibe Yenge, her baharda ne yapardı?

2 — Çocuklar, bu yılki kuzuya hangi adı verdiler?

3 — Kurban bayramı gelirken, çocuklar, niçin sevinemiyorlar?

4 — Çocuklar, Filizer'in kurban edilmemesini nasıl sağladılar?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümlelerde, bazı kelimeler eksik yazılmış. Bu cümlelerin parçadaki yerlerini bulunuz. Sonra eksik olan kelimeyi tamamlayınız. Cümleleri defterinize yazınız.

- Bütün aile çocukları gibi . . . . . de . . . . . yenge derdim.
- Nesibe Yenge şaşkınlıkla . . . . . bakmaya başladı.
- . . . . . da . . . . . çocuğumuz değil mi?
- İzin verin de . . . . . şimdiden elinizi öpsün.

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelerde tamamladığınız kelimeleri çerçeve içine alınız. Bu kelimelerle kimler veya ne tanıtılmak isteniyor?

Örnek:

- Bütün aile çocukları gibi ben de ona Yenge derdim.

Ben: Olayı anlatan kişinin, yazarın adı yerinde kullanılıyor.

O : Nesibe Yenge'nin adı yerine kullanılıyor.

3 — Aşağıdaki cümlelerde altları çizilen isimlerden hangilerinin tekrar edilmemesi gerekir? O zaman kaldırılan ismin yerini tutmak için, hangi kelimeleri kullanırız?

- Annem doktora gitti, annem orada uzun süre bekledi.
- Murat, dün gece hastalandı, Murat yatmadan önce hap yuttu.
- Babam fabrikada çalışıyor, babam öğleleri eve gelmiyor.

4 — Yukardaki örneklerde rastladığınız gibi, bazı isimleri daha sonra tekrar etmemek için onların yerini tutan kelimeler kullanılıyor. İsimlerin yerini tutan ve isim gibi kullanılan kelimelere ZAMİR dendiğini, dördüncü sınıfta öğrenmiştiniz.

5 — Okuduğunuz yazıda soru işareti ve iki noktanın kullanıldıkları yerleri bulunuz. Bu işaretlerin, kullanılış sebeplerini söyleyiniz.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Postanelere hangi türdeki mektuplar alındı alınmadan, hangi türdeki mektuplar alındı alınarak verilir?

2 — Postaneden para veya paket gönderme kâğıdı sağlayınız. Bu kâğıdın hangi kısmı parayı veya paketi gönderene geri verilir? Bu kısım, parayı veya paketi gönderen kimse için hangi durumlarda yararlı olur? Tartışınız.

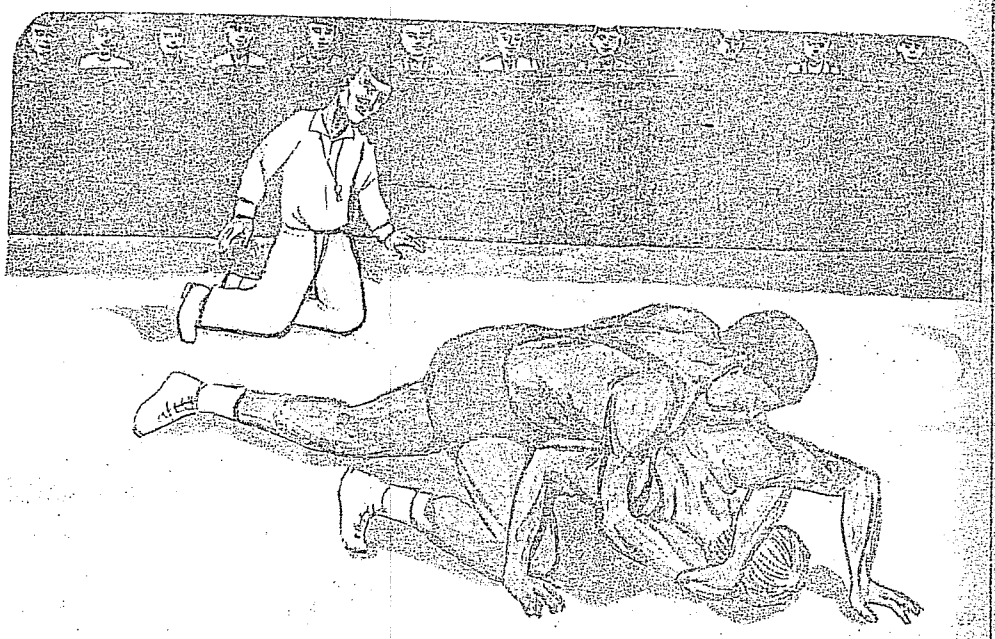

ARAŞTIRALIM

Şimdiye kadar, bir güreş seyrettiniz mi? Orada gördüklerinizi anlatınız.

TÜRK KUVVETİ

1948 Londra Olimpiyatlarında, Türk güreşçisi Mersinli Ahmet'in "Dünya Ağır Sıklet Şampiyonluğu"nu kazanması için son güreşini tuşla kazanması gerekiyordu. Güreş başlamıştı :

— Yaşa Ahmet! Haydi Ahmet! Sesleri birbirine karışıyor, salonda yankılar yapıyordu.

Güreşin yerde yapılan bölümü bitmişti. Mersinli ayağa kalktığı zaman çok dinçti, bütün kuvveti yerindeydi. Yerde güreştiği üç dakika

içinde o, iyice dinlenmiş, kendini fazlaca yormamıştı. Onun üstte güreşeceği bu üç dakikalık sürede, hasmını tuşla yenmesi gerekiyordu. Yoksa dünya şampiyonluğu tehlikeye düşecekti.

Ahmet derin bir nefes aldı. Salonun bir köşesinde kendisini heyecanla izleyen arkadaşlarına bir işaret yaptıktan sonra hasmının üzerine yumuldu. Salonda çıt çıkmıyordu. Mersinli ne yapacaktı? Dev gövdeli hasmını acaba kaldırabilecek miydi? Ahmet bu hızla onun beline sarıldı. Tam kaldıracağı sırada hasmı bir kaplan çevikliğiyle ileri atıldı. İlk hamle boşa gitmişti. Mersinli saniye kaybetmeden yine hasmına yüklendi. Hasmı, bu sırada minderin üzerindeki brandaya tutunuyor, fakat Ahmet'in acı kuvveti onunla birlikte brandayı da kaldırıyordu. Alttaki güreşçinin bu hareketi hemen hakemlerin işe karışmasına yol açtı. Hakemler ona bir "ihtar" cezası verdiler. Biraz sonra hasmı ikinci defa hakemlerden "ihtar" aldı. Böylece Ahmet, güreşi kazanma yolundaydı. Bir dakika böyle geçmişti. Mersinli, yine derin bir nefes alıp üçüncü bir hamle ile hasmını belinden yakaladı. Heyecan son sınırını bulmuştu. Yüz yirmi kiloluk insanı yerden kaldırıp atmak güç bir işti.

Mersinli, hasmını bir saniye bu şekilde sıkıca tuttu. Sonra dört bin kişinin şaşkınlıktan açılan gözleri önünde onu göğsüne kadar kaldırdı. Geriye doğru burkuldu ve başının üzerinden aşırttı. Yüz yirmi kiloluk güreşçi bir külçe gibi minderin öbür ucuna düştü. Fakat bu sırada köprü kurmayı başardı. Böylelikle tuştan kurtulmuştu. Ahmet'in bu umulmadık kuvveti karşısında hasım tarafın güreşçileri ve seyircileri arasında bir sinirlilik baş göstermişti.

— Haydi Ahmet, gayret, bir daha, bir daha Ahmet sesleri arasında Mersinli tekrar hasmına yaklaştı. Saldırmasıyle, kendisinden yirmi kilo ağır hasmını göğsüne kadar kaldırması bir oldu. İşte tuş olmuştu. Mersinli, dünya ağır sıklet şampiyonu olmuştu. Yetmiş beş yaşındaki eski dünya şampiyonlarından bir İngiliz yanındakilere şöyle diyordu:

— Ahmet'in bu güreşi bana eski Türk güreşçisi Kara Ahmet'i hatırlattı. Güreş, Türklerin kanındadır.

Atıf SAKAR

BUNLARI BİLELİM :

Olimpiyat: Eski Yunanlıların dört yılda bir yaptıkları ve zamanımızda gene dört yılda bir, her seferinde başka bir yerde yapılan uluslararası spor yarışmaları ve şenlikleri.

Şampiyon: Sporda üstünlük sağlayan, birinci.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Mersinli Ahmet'in olimpiyat şampiyonu olması neye bağlıydı?

2 — Mersinli Ahmet, hasmını yenmek için neler yaptı?

3 — Ahmet, olimpiyat şampiyonu olabildi mi? Nasıl?

4 — Eski İngiliz şampiyonu, bu güreşi görünce ne dedi?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerde, kişi adlarının yerini tutan kelimeleri bulunuz. Bunları çerçeve içine alınız.

◎ Mersinli Ahmet ayağa kalktığı zaman çok dinçti. Yerde güreştiği üç dakika içinde o kendini yormamıştı.

◎ Hakemler ona bir ihtar cezası verdiler.

2 — Aşağıdaki cümlelerde altları çizili isimleri kaldırarak bunların yerini tutacak zamirleri bulunuz.

◎ Ayşegül koşarken yere düştü. Murat, Ayşegül'ün yanına geldi.

◎ Anne sofrayı hazırlıyordu. Anne, Murat'a ve Ayşegül'e seslendi: Murat ve Ayşegül, bana niçin yardım etmiyorsunuz? dedi.

3 — Kişi adlarının yerini tutan zamirlere, ŞAHIS ZAMİRLERİ denir.

Şahıs zamirleri, üçü tekil, üçü çoğul olmak üzere altı tanedir.

	tekil	çoğul	
I şahıs	ben	biz	(söz söyleyen kimse, kimseler)
II şahıs	sen	siz	(kendine söz söylenilen kimse, kimseler).
III şahıs	o	onlar	(kendisinden söz edilen kimse, kimseler).

4 — Bir saygı, bir incelik göstermek için, karşımızdaki bir kişi bile olsa, ona sen yerine siz diye sesleniriz.

Örnek: Hayır, hayır, sizi çağırmadım.

5 — Aşağıdaki şiiri dikkatle okuyunuz.

"Horozun biri bir gün bir inci bulur,
Alıp onu kuyumcuya doğrulur.
Kuyumcu ne istediğini sorar?
O da der ki: "Bu, galiba mücevher
Al da bunu bana biraz darı var
O benim daha çok işime yarar."

◎ Horoz bulduğu inciyi kime götürüyor? İkinci mısradaki "onu" kelimesi hangi ismin yerine kullanılıyor?

◎ Dördüncü mısradaki "bu" kelimesini kaldırırsak hangi ismi kullanabiliriz?

◎ Horozun işine daha çok yarayacak olan nedir? Altıncı mısradaki "o" kelimesi hangi ismin yerini tutmaktadır?

6 — Üçüncü alıştırmada üzerinde çalıştığınız kelimelerden:

◎ "onu" kelimesi işaret yoluyle 'inci" kelimesinin yerini tutuyor.

◎ "Bu" kelimesi işaret yoluyle "inci" kelimesinin yerini tutuyor.

◎ "Bunu" kelimesi işaret yoluyle "inci" isminin yerini tutuyor.

◎ "O" kelimesi işaret yoluyle "darı" isminin yerini tutuyor.

7 — Varlıkları işaret ederek onların adı yerine kullanılan zamirlere "İŞARET ZAMİRLERİ" denir.

ANLATALIM, YAZALIM :

Şimdiye kadar bir spor karşılaşmasını seyrettiniz mi? Seyrettiyseniz, okuduğunuz yazının planından da yararlanarak, o yarışmayı anlatınız.

ARAŞTIRALIM

Kırlara gezmeğe gidiyor musunuz?
Orada gördüklerinizi anlatınız.

ÇİFTLİKTE BAHAR

Şiddetli bir kıştan sonra, çiftliğe coşkun, taşkın bir bahar gelmişti. Etrafta çiçeklerin, renklerin, ışıkların ve gölgelerin en güzelleri açılıp saçıldıkça, insanlar da büyük bir çaba ve neşe içinde çalışmaya koyulmuşlardı.

Coşkun coşkun akan derelerde kazlar, ördekler, yavrularıyle birlikte yıkanıyorlar. Sarı ipek yumakları gibi civcivler, bahçeleri dolduruyorlardı.

Koyunlar kuzular, papatya ve gelinciklerle donanmış çayırlarda oynaşan kuzucuklar, çocukların neşesini artırıyordu. Artan yalnız neşe değildi. Çiftliğin verimi de artmağa başlamıştı. Buzağlayan ineklerden her biri, sütlerini altışar kiloya çıkarmışlardı.

Peynirhanenin ve küçük tereyağ fabrikasının işleri bir hayli çoğalmıştı. Artık tabiatla beraber insanlar da sıkı bir çalışma içine girmişlerdi.

Erik ve kiraz ağaçları, gelin gibi süslendikleri çiçeklerini dökmüşlerdi. Yeşil yapraklar arasından iğne ucu gibi erikler ve kirazlar görünmeğe başlamıştı. Az sonra yeşil, dolgun erikler, kırmızı parlak kirazlar bahçeleri dolduracaklardı.

Meyve ağaçlarının dipleri kazılmış, elmalar ilâçlanmıştı. Armut, elma ağaçları salkım salkım top top açan beyaz çiçekleriyle rüzgârın önünde nazlı nazlı sallanmağa başlamışlardı.

Hele leylâklar... Açık pembeden, koyu mora kadar bütün tonlarıyle, evin etrafını bulut gibi kaplamıştı. Çardakları saran menekşe gülleri, yaseminler, yamaçları dolduran katırtırnakları, tarlalar dolusu kekik ve yaban nanesi insanları şaşırtıyordu. Bunların kokusunu taşıyan rüzgâr, herkese bir gençlik aşılıyordu.

Çiftlikteki çalışma hayatına en hızlı uyanlardan biri de Attilâ idi. İlkokulu sadece pekiyi derece ile bitirmek istemiyordu. Çünkü derslerinin hepsinde pekiyi durumdaydı. Fakat o, bununla yetinmiyordu. Büyükanne'nin hatta Paşababa'nın kitaplığını dolduran eserlerden de faydalanmak istiyordu. Büyükanne de çocuğun tükenmek bilmeyen okuma isteğine yardımcı oluyor, ona çeşitli kitaplar seçip veriyordu.

Attilâ, daha şimdiden ortaokulun en başarılı öğrencileriyle boy ölçüşecek bir halde idi. Annesi de, çiftliğe gelip gittikçe, oğlunun durumunu apaçık görüyor, seviniyordu.

Bir gün, Attilâ kitaplıkta çalışırken, Büyükanne'nin terastan gelen sesini duydu. Kendisini çağırıyordu.

— Efendim Büyükanneciğin! deyip koştu.

Yaşlı kadın, elinde bir mektup tutuyordu. Gülümseyerek:

— Bak Attilâ, dedi. Eser teyzenden mektup. Sen, tatilde, Ankara'ya gideceğimizi, Ankara'nın tarihî eserlerini gezip göreceğimizi Mustafa'ya yazmışsın. O da mutlaka seninle beraber olmak istiyormuş.

Attilâ sevinçle ellerini çırptı:

— Oh, ne güzel Büyükanneciğim! Hepinize çok teşekkür ederim. Muhakkak gideceğiz değil mi?

— Tabiî çocuğum! Sana söz vermiştim. İstediğin gibi gezip tozmak senin hakkın.

— Ne zaman gideriz Büyükanne?

— Yakında oğlum. Bak, bahar bitmek üzere. Sınavların biter bitmez hemen gideriz.

Halide Nusret ZORLUTUNA

(Büyükanne adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Coşkun taşkın: Alışılagelenden çok fazla olarak.

Yasemin: Çiçekleri güzel kokulu, beyaz, kırmızı veya sarı renkli bir süs bitkisi.

Katırtırnağı: Dalları pek ince, çiçekleri sarı bir bitki.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Baharda, kırlar nasıl olmuştu?

1 — Baharda, çiftliğin hayvanları nasıldı?

3 — Attilâ, derslerine nasıl çalışıyor?

4 — Attilâ, tatilde nereye gidecek? Niçin?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Okuduğunuz yazıda geçen şahıs zamirlerini, işaret zamirlerini bulunuz.

2 — "Her biri" kelimesi, belli, bilinen bir canlının adı yerine mi kullanılır?

3 — Aşağıdaki cümlelerde, altı çizili zamirler, yerlerini tutukları isimleri belirli olarak mı, belirsiz olarak mı, bildirirler?

- Öğrencilerden birkaçı geldi.
- Bazıları kışı çok sever.
- Herkes, okumak ister.

4 — İsimlerin yerini belirsiz olarak tutan zamirlere "BELGİSİZ ZAMİRLER" denir.

Biri, öteki birkaçı, bazısı, herhangi biri gibi.

Bu kelimelerden sonra, bir isim gelirse, bunlar o zaman, belgisiz sıfat olur.

Örnek:

Birkaç öğrenci geldi.
B. S

Öteki çocuğu tanımam.
B. S

5 — Aşağıdaki cümlelerde altları çizili kelimeler, hangi isimlerin yerlerini tutmaktadır?

- Bu kitapların hepsi güzel. Hangisini seçip alayım?
- Kapı çalındı. Kim gelebilir?
- Hava çok güzel. Nereye gitmeli?

6 — İsimlerin yerini, soru yolu ile tutan zamirlere SORU ZAMİRİ denir.

Soru zamirlerinden sonra bir isim gelmez. Soru zamiri gibi olan, hangisi, kim, nereye kelimelerinden sonra bir isim geliyorsa bunlar soru sıfatı olur.

Örnek:

- Hangi gün geleceksin?
  S. S.
- Hangisi suçlu?
  S. Z.

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okulunuzda, eğitsel öğrenci kollarından, gezi ve inceleme kolu var mı?

Varsa, bu kol, ders yılı boyunca ne gibi çalışmalar yaptı? Sizlere nasıl yararlı oldu?

2 — Siz, eğitsel öğrenci kollarından hangisinde görevlisiniz?

Görevli olduğunuz kolda, kararları nasıl alıyorsunuz? Aldığınız kararları nereye yazıyorsunuz?

ARAŞTIRALIM

Mahallenizdeki çocuklardan en çok kimlerle oynuyorsunuz ve arkadaşlık ediyorsunuz?

A N T

Tatil günleri bizim evin bahçesine bütün komşu çocukları toplanırdı. Akşama kadar birlikte oynardık. Arkamızdaki evlerin sahibi Hacıbudakların benim kadar bir çocukları vardı. En çok adı hoşuma giderdi: Mıstık. Hepimizden kuvvetli o idi. Bütün çocukları güreşte yenerdi. Yarışta da hepimizi geçerdi. Onu hiç birimiz tutamazdık. Bir cuma günü Mıstık söğüt dallarıyle geldi. Ben en uzununu kendime ayırdım. Kendi atımı yapıyordum. Mıstık'la öbür çocuklar sıralarını bekliyorlardı. Nasıl oldu farkına varamadım. Söğüdün kabuğu birden sıyrıldı. Arasın-

1975 Üçüncü Basılış F. 10
Türkçemiz V

dan kayan çakı sol elimin işaret parmağını kesti. Sulu kırmızı bir kan akmaya başladı. O anda aklıma bir şey geldi: Ant içmek... Parmağımın acısını unuttum. Mıstık'a:

— Haydi dedim hazır elim kesildi. Kan kardeşi olalım. Sen de kes. Duraksadı. Siyah gözlerini yere dikerek büyük yuvarlak başını salladı:

— Olur mu ya? Ant için kol kesmek lâzım...

— Canım ne zararı var? diye ısrar ettim. Kan değil mi hepsi bir. Ha koldan, ha parmaktan, haydi haydi...

Razı oldu, kan kardeşi olduk.

Bilmiyorum aradan ne kadar zaman geçti: Gene birlikte oynuyor, okuldan eve birlikte dönüyorduk. Bir gün hava pek sıcaktı. Öğretmen okulu tatil etti. Mıstık'la sokağın tozları içinde yavaş yavaş yürüyorduk.

Büyük geniş bir yoldan geçiyorduk. Kenarda yıkılmış bir duvarın temelleri vardı. Birdenbire karşıdan iri kara bir köpek çıktı. Koşarak geliyordu. Arkasından birkaç kişi kalın sopalarla onu kovalıyordu. Bize: "Kaçın, kaçın ısıracak!" diye bağırdılar. Korktuk, şaşırdık, olduğumuz yerde kaldık. Biraz kendimi toparlayarak : "Aman kaçalım!" dedim. Gözleri ateş gibi parlayan köpek bize yetişmişti. O zaman Mıstık: "Sen arkama saklan!" diye haykırdı ve önüme geçti. Köpek onun üzerine saldırdı. İlkin hızla birbirlerine çarptılar. Sonra tıpkı güreşir gibi boğaz boğaza geldiler. Köpek de ayağa kalkmıştı. Biraz böyle savaştıktan sonra ikisi de yere yuvarlandılar. Bu savaşma bana pek uzun geldi. Titriyordum. Sopalı amcalar yetiştiler. Köpeğe, kollarının bütün kuvvetiyle birkaç tane indirdiler. Mıstık kurtuldu. Zavallının kollarından ve burnundan kan akıyordu. Köpek kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırmış, ağzı yere dörtnala kaçtı. Mıstık: "Bir şey yok, acımıyor.. Biraz çizildi!" diyordu.

Onu, evine götürdüler. Ben de hemen evimize koştum.

Ertesi gün Mıstık okula gelmemişti. Daha ertesi gün de gelmedi. Anneme Hacıbudaklara gidip Mıstık'ı görmemizi söyledim. "Hastaymış yavrum!" dedi.

Ondan sonra, ben her sabah Mıstık'ı iyileşmiş bulacağım ümidiyle okula gittim. Fakat boş. O hiç gelmedi. Köpek kuduzmuş. Baktırmak için Mıstık'ı Bandırma'ya götürmüşler.

Oradan İstanbul'a göndereceklermiş.

Nihayet bir gün işittik ki Mıstık ölmüş!

Ömer Seyfettin

(Bir hikâyesinden kısaltılarak alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM :

Kuduz: Kudurmuş bir hayvanın ısırmasından veya salyasının vücutta bulunan bir sıyrık yoluyle kana geçmesinden iki ile sekiz hafta arasında meydana çıkan öldürücü bir hastalık. Henüz başlamadan aşı yapılırsa önlenebilir. Hele ısırıldıktan sonra vakit kaybedilmezse aşıların etkisi kesin olur.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Mıstık kimdi?

2 — Yazar çocukken, Mıstık'la nasıl kan kardeşi oldu?

3 — Köpekle karşılaşınca Mıstık ne yaptı? Niçin?

4 — O günden sonra, Mıstık, niçin okula gelemedi?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıda ikişer ikişer verilen cümleleri defterinize yazınız. Birinci cümlelerde kullanıldığı halde, ikinci cümlelerde yer almayan kelimeler, hangileridir? Bu kelimeleri çerçeve içine alınız.

İkinci cümlelerde birinci cümlelerde çerçeve içine aldığınız kelimenin yerini tutan bir ekin bulunup bulunmadığını araştırınız. Varsa bu eki de çerçeve içine alınız.

a) ◉ Benim defterim kalın, senin defterin incedir.
◉ Benim defterim kalın, seninki incedir.

b) ◉ Bu evin kapısı ağaçtan, şu evin kapısı demirden yapılmıştır.
◉ Bu evin kapısı ağaçtan, şu evinki demirden yapılmıştır.

c) ◉ Bu bahçenin çiçekleri bakımlı, şu bahçenin çiçekleri bakımsızdır.
◉ Bu bahçenin çiçekleri, bakımlı şu bahçeninki bakımsızdır.

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelerde olduğu gibi, bazı isim tamlamalarında ikinci isim tekrarlanmaz, birinci ismin sonuna eklenen "-ki" eki ikinci ismin yerini tutar. Bu durumdaki "-ki" ekine "İLGİ ZAMİRİ" denir.

3 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerde, ilgi zamiri olan -ki ekini çerçeve içine alınız. Bu örneklerde ilgi zamiri kullanılmasaydı cümlelere hangi kelimeleri eklememiz gerekirdi?

- Ayşegül'ün çantası küçük, benimki büyüktür.
- Ayşegül'ün saçları sarı, Murat'ınki kahverengidir.
- Karpuzun kabuğu kalın, kavununki incedir.
- Tuz gölünün suları tuzlu, Van gölününki sodalıdır.

4 — Aşağıdaki söyleyiş biçimleri "ev"in, kimin evi olduğunu bildiriyor mu? Tartışınız.

Örnek: evim: ev + im benim evim, bana ait olan ev.

evin : ev + in

evi : ev + i

evimiz: ev + imiz

eviniz : ev + iniz

evleri : ev + leri

5 — Varlıkların, kimin olduğunu belirtmek için isimlerin sonlarına getirilen eklere "İYELİK ZAMİRİ" denir.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Okuduğunuz hikâyedeki olayın nerede, ne zaman geçtiğini anlayabiliyor musunuz? Bunu belirten cümlelerin altını kurşunkalemle çiziniz.

2 — Okuduğunuz hikâyede adları geçen en önemli kişiler kimler? Hikâyede, bu kişileri tanıtan ve özelliklerini belirten cümleleri bulunuz.

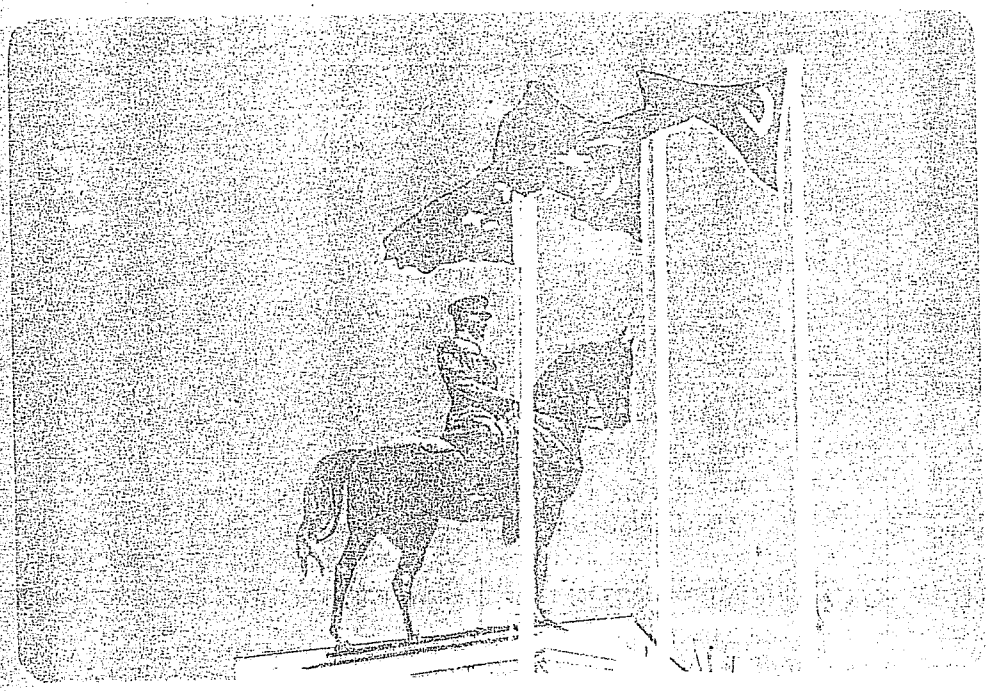

ARAŞTIRALIM

Mehmet Âkif, bu tarihî şiirini 1921 yılında yazdı. 724 şiir içinde birinciliği bu şiir kazandı. Bu şiir, Türkiye Büyük Millet Meclisince, milletimize millî marş olarak seçildi. Bu şiirin bestelenmiş iki kıtasını hangi zamanlarda söyleriz?

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak!
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır hakka tapan milletimin istiklâl.

BUNLARI BİLELİM :

Şafak : Gün doğmadan veya battıktan sonra, ufukta görülen kırmızı aydınlık. (Şair, "Bu şafaklarda yüzen al sancak" derken, bayrağımızın yurdumuzun her yerinde dalgalanacağını bildiriyor.)

Kurban olayım: Senin uğrunda canımı bile vereyim.

Hilâl: Ay. (Şiirde bayrağımız.)

Celâl: Büyüklük, ululuk, yüzün sertleşip öfkelenmesi, (Parçadaki anlamına göre) Bağımsız olarak göklerimizde dalgalanamayan bayrağımızın yüzü asılır. Bayrak öfkeli görünür.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — İstiklâl Marşı'nın yazıldığı yıllarda, Türk vatanı nasıldı?

2 — Bu yıllarda, her al renk, vatansever Türklere neyi hatırlatabilirdi?

3 — Şair, bayrağımıza nasıl yalvarıyor?

4 — İstiklâl, kimin hakkıdır?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — İstiklâl Marşı'mızın birinci dörtlüğünü (kıtasını) defterinize yazınız.

2 — Bu kıtada geçen isimlerin altlarını kurşunkalemle çiziniz.

3 — Bu isimleri niteleyen ve belirten sıfatlar da var mı? Araştırınız.

4 — Bu kıtadaki zamirlerin altlarını renkli kalemle çiziniz. Bu zamirlerin çeşitlerini söyleyiniz.

5 — Bu kıtada, iyelik zamiri de var mı? Hangisi?

6 — İstiklâl Marşı'nda, hangi kelimelerin üzerinde düzeltme işareti kullanılmıştır? Düzeltme işareti hangi harfin üzerinde bulunmaktadır? Bu harften önce, hangi harf vardır?

"l" sessiz harfinden (ünlüsünden) sonra gelen a seslisi (ünlüsü) uzun okundukları zaman, a seslisi (ünlüsü) üzerine düzeltme işareti (^) konur.

7 — Bu şiirde, ünlem ve soru işareti hangi mısraların sonlarında kullanılmıştır?

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Okulda, hangi günler bayrak töreni yaparız? Bayrak töreninde neler yaparız?

2 — Radyolarda, haber bültenlerinin başında ve sonunda verilen "haber özetlerini" dinleyiniz. Bu özetler, bültende yer alan haberlerin en önemli kısımları mıdır?

Siz de, gazetelerde okuduğunuz haberlerden ikisini özet olarak arkadaşlarımıza anlatınız.

ARAŞTIRALIM

Çeşitli kitaplardan ve ansiklopedilerden, Kurtdereli Mehmet Pehlivan'ın hayatını ve başarılı güreşlerini öğreniniz.

ATATÜRK'ÜN BİR MEKTUBU

Kurtdereli Mehmet Pehlivan, Türkiye Güreş Şampiyonluğu için hakem olarak Ankara'ya gelmiştir. Ünlü güreşçi hatıralarını anlatırken "Ben her güreşte arkamda Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürüm." demiştir. Pehlivanın bu sözünü Atatürk'e anlatmışlardır. Atatürk, Kurtdereli Mehmet Pehlivan'a, 12 Kasım 1931 tarihinde şu mektubu göndermiştir:

Kurtdereli Mehmet Pehlivana,

Seni, dünyada büyük ün almış bir Türk pehlivanı olarak tanıdım. Parlak başarılarının sırrını şu sözlerle açıkladığını da öğrendim: "Ben her güreşte arkamda Türk milletinin bulunduğunu ve millet şerefini düşünürüm."

Bu dediğini, en az, yaptıkların kadar beğendim. Onun için senin bu değerli sözünü Türk sporcularına bir meslek düsturu olarak kaydediyorum. Bununla senden ve sözlerinden ne kadar memnun olduğumu anlarsın.

Çoluk çocuğun için sana ufak bir armağan gönderiyorum. O, bu mektubumla beraberdir.

Pehlivan, ömrünün tam sağlıkla uzun sürmesini dilerim.

Kemal ATATÜRK

BUNLARI BİLELİM:

Meslek düsturu: (Bu parçada) Sporla uğraşanlar için genel kural, her zaman uyulacak yasa.

Kaydediyorum: Yazıyorum, hatırlatıyorum.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Kurtdereli Mehmet Pehlivan, Ankara'da ne demiş?

2 — Kurtdereli'nin, Atatürk'ün de beğendiği sözü nedir?

3 — Atatürk, niçin Kurtdereli'ye mektup yazmıştır?

4 — Atatürk, Kurtdereli'ye armağan da gönderiyor mu?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerde, eylem bildiren kelimelerin altlarını renkli kalemle çiziniz.

Örnek: Seni, dünyada büyük ün almış bir Türk pehlivanı olarak tanıdım.

- Bu dediğini, en az, yaptıkların kadar beğendim.
- Çoluk çocuğun için sana ufak bir armağan gönderiyorum.
- Pehlivan, ömrünün tam sağlıkla uzun sürmesini dilerim.

2 — Birinci alıştırmadaki cümleleri, altını çizdiğiniz kelimeyi kaldırarak okuyunuz. O zaman cümlelerin bir anlamı oluyor mu?

3 — Bir duyguyu, bir düşünceyi, tam olarak anlatmak için isimler, sıfatlar, zamirler yetmez.

Bir duyguyu, bir düşünceyi tam olarak anlatmak için, cümlelerde FİİLLERİ de kullanmamız gerekir.

Fiiller, varlıkların yaptıkları işleri, hareketleri veya o varlıklarla ilgili oluşları bildiren kelimelerdir.

4.— Cümlelerde kullanılan fiillerde üç kavram vardır :

a) Her fiilde, bir iş, bir hareket, bir oluş kavramı vardır.

Örnek: tanıdım. Tanımak işi bildirilmektedir.

b) Her fiilde, bir zaman kavramı vardır.

Örnek: tanıdım. Tanımak işinin ne zaman yapıldığı bildirilmektedir. Tanımak işi, sözün söylendiği zamandan önce yapılmıştır.

c) Her fiilde, işi, hareketi yapan veya oluştan etkilenen bir şahıs kavramı vardır.

Örnek: tanıdım. Tanımak işini ben yaptım. Bu işi, sözü söyleyen kimse yaptı.

5 — Dördüncü alıştırmadaki örneklerden faydalanarak aşağıdaki fiillerde, iş, hareket kavramını, zaman kavramını, şahıs kavramını söylemeğe çalışınız.

◍ beğendim ◍ gönderiyorum ◍ dilerim

ANLATALIM, YAZALIM :

1 — Kurtdereli Mehmet Pehlivan'ın yerinde siz olsaydınız, Atatürk'ün bu mektubunu alınca çok sevinir miydiniz? Niçin?

Kurtdereli Mehmet Pehlivan'ın ağzından Kemal Atatürk'e bir mektup yazmağa çalışınız.

2 — Büyük Türk güreşçilerinden kimlerin adlarını biliyorsunuz? Bunların başarılarını ve güreşlerini anlatan yazıları veya kitapları bulup okuyunuz.

ARAŞTIRALİM

Bu yıl, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda okulunuz adına konuşma yapan veya şiir okuyanlar oldu mu?

OKULDA TÖREN

23 Nisan yaklaşıyor. Hazırlıklarımız ilerledi. Çocuklarda bir sevinç, bir heyecan, bir istek... Nasıl olacağını da pek merak ediyorlar.

Kırk kişilik iki sesli korumuz var. Halk türkülerinden, okul şarkılarından seçilmiş parçalarla çalıştık. Her sınıftan birkaç çocuk, şiirler ezberledi. Yerli oyunlar ekibi, kızlı, erkekli çalışmalarında başarılı oluyor. Köylülerin karşısına birden çıkıvereceğiz. Sınıfımızı süslemek için çalışmalara başladık. Okulun dışını da süsleyeceğiz. Kasabadan renkli kâğıtlar getirdik. Kartondan levhalar hazırladık. Üzerlerine özlü söz-

ler yazdık. Herkese birini vereceğiz. Bayram çalışmalarından uzak kalan kimse yok.

Bayram için, açıklamadığım bazı tasarılarım var. Şöyle derli toplu, bir tören olsun istiyorum. Köylü, çocuklarına verdiğimiz emekleri görsün.

Köyün çevrede ün almış davulcuları var. Bütün düğünlere bizim köyün davulcularını çağırıyorlar. Ali'ye "Bayram günü bir yere söz vermesinler biz tutalım" dedim. Ali, davulcuların başını çağırdı. Konuştuk, anlaştık. Para istemediler. "Köyümüzün bir şenliği öğretmenim, dediler. Seve seve çalarız. Kayıtsız ol sen!" Birkaç marş biliyorlarmış. Oyun havalarını haydi haydi biliyorlar.

Bütün hazırlıklarımız bitti. Şimdi gün gelsin diye bekliyoruz. Çocuklar gittikçe sabırsızlanıyorlar. Her gün yeniden hazırlıklarımızı gözden geçiriyor, provalar yapıyoruz. Her şey saat gibi düzeninde yapılıyor.

Okulun önüne kâğıt fenerler astık. Sınıfımızın her köşesi ayrı bir güzellikte. Geçit töreni provalarımız başarılı geçiyor. Her gün öğleden sonra mezarlığın yanındaki alana gidiyoruz, orada yürüyüş yapıyoruz.

Kalabalık çok olsun diye, töreni erken yapacağız. İşleri olanlar işlerine gidebilsinler. Sabahleyin erkenden bütün çocuklar geldi. Fenerlerin içindeki mumları da yakacağız. Gece daha bir güzel olacak. Alanı kadınlar doldurmuş. Epeyce de erkek var. Bu kadar kalabalık olacağını sanmıyordum. Daha gelecekler de olur her halde. Muhtar öyle diyor.

Dışarıya iki sıra çıkardık. İsmail Ağa'nın evinden iki halı seccade getirdik. Sıralara yaydık. Bunlar şeref yeri olacak. Köyde, savaşlara katılmış ne kadar yaşlı varsa hepsini çağırdım. Hazırladığımız şeref yerine onlar oturdular. Daha ne olacağını pek anlamamışlar. Başta muhtar, bütün köy kurulu üyeleri de şeref bölümünde yerlerini aldılar. Alanı düzenledik. Kadınlar, çocuklar, erkekler kendilerine ayrılan yerlere geçtiler. Ortaya bir masa koyduk, ellerinde levhalar, okulun önünde sıraya girdiler. Önce bir ağızdan İstiklâl Marşı'nı söyledik, okul direğine bayrak çektik. Bizim çocuklar kızlı erkekli, sıra ile çıkıp şiirler okudular. Kızların okuması başlı başına bir olay. İsmail Ağa'nın torunu, birinci sınıftaki, minicik Zühre'nin masaya çıkışı, şiir okuyuşu kalabalığı harekete getirdi. Her sınıftan , her yaştan kız çocuklarının selâm verişleri, şiir okuyuşları gerçekten beni de heyecanlandırdı.

Gece yaptığımız fener alayı ayrı bir güzellikte oldu. Bütün köyü dolaştık. Türküler, şarkılar, marşlar söyledik. Köyün ufukları şarkı

seslerıyle çınladı durdu. Alanda büyük bir ateş yakılmıştı. Köy, yedisinden yetmişine kadar alandaydı. Evlerde kimseler kalmamıştı. Yeniden oyunlara başladık. Saat gecenin yarısını bulmuştu. Bayram sabahki hızını artırarak sürüp gitti.

Sunullah ARISOY

BUNLARI BİLELİM :

Fener alayı: Şenlik gecelerinde kalabalık grupların ellerinde fener veya meşalelerle sokaklarda dolaşarak yaptığı gösteri.

Koro: Kalabalık tarafından söylenen şarkı veya söz.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Öğrenciler, bayrama nasıl hazırlandılar?

2 — Davulcular ne dedi? Niçin?

3 — Köyde, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı nasıl kutlandı

4 — Geceleyin hangi eğlenceler oldu?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz parçadan alınan aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerde, eylem bildiren kelimeleri çerçeve içine alınız.

- Halk türkülerinden, okul şarkılarından seçilmiş parçalara çalıştık.
- Her sınıftan birkaç çocuk şiirler ezberledi.
- Sınıfımızı süslemek için çalışmalara şimdiden başladık.
- Kartondan levhalar hazırladık.
- Üzerine özlü sözler yazdık.

2 — Birinci alıştırmadaki cümlelerde eylemlerin bayram gününde mi? bayram gününden önce mi? yoksa bayram gününden sonra mı? yapıldığını araştırınız.

Örnek:

- Halk türkülerinden, okul şarkılarından seçilmiş parçalara çalıştık.
- Seçilmiş parçalara ne zaman çalıştık? Tören gününden önce.

3 — Birinci alıştırmadaki cümlelerde bildirilen eylemler, sözün söylendiği andan önce yapılmıştır. Bu eylemler, içinde bulunduğumuz şu anda yapılıyor olsa, cümlelerin yüklemleri ne gibi bir değişikliğe uğrardı? Cümleleri bu duruma göre yazınız.

Örnek:

- Halk türkülerinden okul şarkılarından seçilmiş parçalara çalışıyoruz.

4 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Cümlelerin yüklemlerini çerçeve içine alınız. Bu eylemlerin sözün söylendiği anda mı? sözün söylendiği andan sonra mı? yapıldığını söyleyiniz.

- Okulun dışını da süsleyeceğiz.
- Geçit töreni provalarımız başarılı geçiyor.
- Kalabalık çok olsun diye töreni erken yapacağız.
- Türküler, şarkılar, marşlar söylüyoruz.

ANLATALIM, YAZALIM:

Yazarın, okuduğunuz yazısında izlediği plandan yararlanarak, siz de bu yıl Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'na nasıl hazırlendığınızı, bayram günü neler yaptığınızı anlatınız.

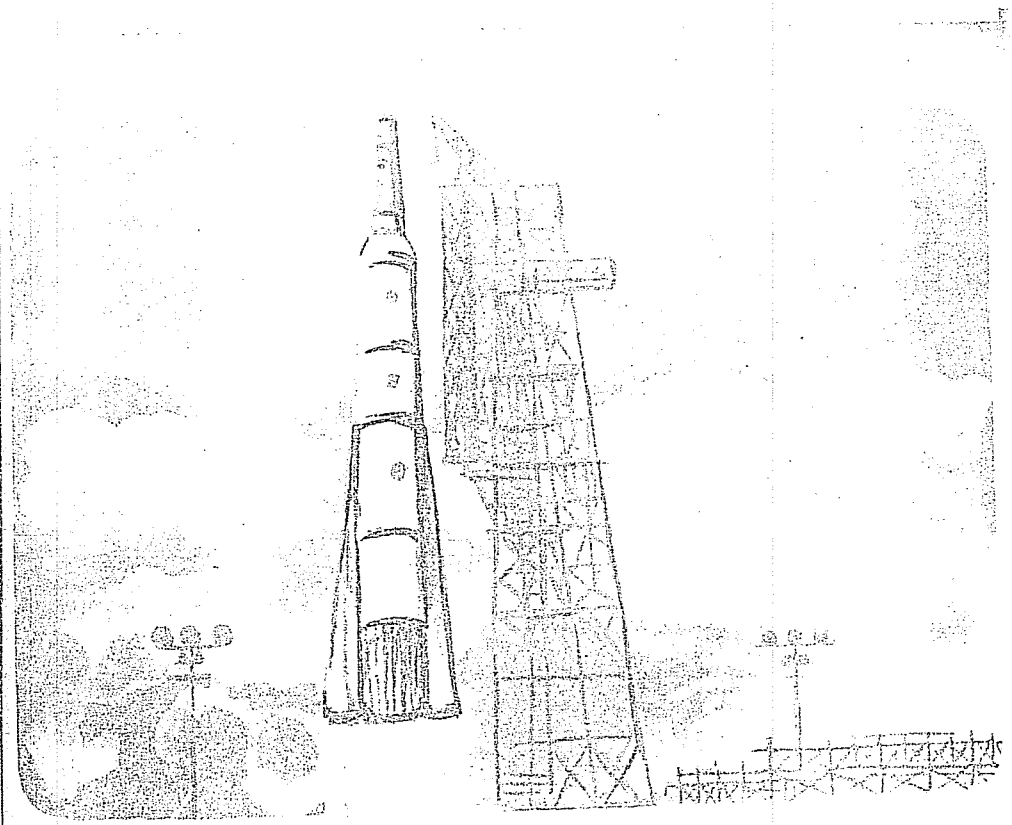

ARAŞTIRALIM

Dördüncü sınıfta, uzay yolculuğu ve insanın Aya ayak basması ile ilgili hangi yazıları okudunuz? Hatırlayınız.

AYDAN SONRA MERİH

20 Temmuz 1969 günü ihtiyar dünyamız tarihî bir olaya sahne oluyor, üç Amerikalının ay yolculuğunu başarıyla tamamlayıp yeryüzüne dönmeleriyle uzay tarihinde yeni bir çığır açılıyordu. Böylelikle, insanoğlunun yüzyıllardan beri düşündüğü, hayal ettiği şey, gerçekleşmiş. Tarihte ilk defa, bir gezegenden onun uydusuna tarihî bir yolculuk yapılmıştı. Bu yolculuk, ayın ölü olduğunu ortaya çıkarınca uzay çalışmalarının ikinci amacı kendiliğinden belli oldu: Bu defa amaç, Merih'tir.

Merih çok eski çağlardan beri insanlarca gözlenmiş, dünyamıza olan yakınlığı ve benzerliği sebebiyle öteki gezegenlerden daha çok ilgi toplamıştır. Daha 1877'de bir bilgin, turuncuya çalan rengi ile başka gezegenlerden ayrılan Merih'in iki uydusu olduğunu ortaya koydu. Başka bir bilim adamı da Merih üzerinde yapma su yollarına benzer çizgiler gördüğünü ileri sürdü. Böylelikle, Merih'te üstün bir uygarlığın bulunduğu kanısı belirdi.

Şu günlerde Amerika'da uzay çalışmalarının merkezi olan NASA'da bütün gözler Merih'e çevrilmiştir. Son yıllarda gönderilen Mariner uzay araçlarının verdiği bilgileri değerlendiren uzmanlar, Merih'te ancak tek hücreli ilkel yaratıkların yaşayabileceklerini açıkladılar. Dünyamızın yarısı kadar olan Merih, bir gününü 24 saat, 37 dakikada tamamlamaktadır. Güneşe bizden daha uzak olması yüzünden güneş çevresindeki dolaşmasını 657 günde bitirir. Merih'te de dünyamızdaki gibi dört mevsim vardır. Burada günlük sıcaklık 260 - 300 derece arasında değişmekte, geceleri ise bu sıcaklık — 1000 dereceye kadar düşmektedir.

Bilim adamları, Merih'te donmuş halde bir miktar suyun bulunduğu, bu suyun sıvı haline getirilmesi ve bundan sonra girişilecek bazı kimyasal işlemlerle önce bitkisel, daha sonra hayvansal bir hayatın başlatılabileceği görüşü üzerinde durmaktadırlar.

Merih yolculuğu çalışmalarıyle tanınan bir profesör, ilk insanın Merih'e 1986 yılında ayak basabileceğini bildirmektedir. Merih'e gönderilen Mariner IV., V. ve VI. uzay aracının gönderdiği resimlerde beliren ortak yan, bu gezegenin çıplak ve kurak bir araziden meydana gelmiş olmasıdır.

1973 yılında Merih'e yumuşak iniş yapan bir araç, 1986'daki büyük adım için gerekli bütün bilgileri toplayıp yeryüzüne gönderdi. Böylece insanoğlunun Merih'e ayak basma şansı çok artıyor.

(Radyo Kültür Yayınları adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Gezegen: Güneşin etrafında, bir yörüngeye göre dolaşan gökcisimlerinden her biri.

Uydu: Bir gezegenin çekiminde bulunarak onun çevresinde dolanan daha küçük gezegen.

Profesör: Üniversitede en bilgili öğretmen.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Ay'a, ilk insan ne zaman inebildi?

2 — Uzay çalışmalarının yeni amacı nedir?

3 — Merih nasıl bir gezegendir?

4 — Merih'e ilk insan ne zaman gidebilecek?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — İki astronot, ilk defa 16 Temmuz 1969 günü Ay'a ayak bastı. Sonra dünyamıza sağlıkla geri döndü.

İnsanların, ilk defa Ay'a ulaşmaları kaç yıl önce olmuştur? Siz o zaman kaç yaşındaydınız?

2 — İnsanlar, içinde bulunduğumuz günlerde de, uzay çalışmalarına, araştırmalarına ve yolculuklarına devam etmekte midirler?

Bu konuda çeşitli bilgiler toplayınız.

3 — İnsanoğlu, içinde bulunduğumuz zamana gelinceye kadar Merih'e gidebildi mi?

Yapılan çalışmalara göre insanoğlu, Merih'e hangi yılda gitmiş olabilecek? O yıla erişmek için daha kaç yıl var? O yıl gelince, siz kaç yaşınızda olacaksınız?

4 — Şu anda, içinde bulunduğumuz zamanı düşünelim. (Bu günün tarihini ve içinde bulunduğumuz saati söyleyiniz.) Buna göre, yaşanmış olan, geride kalmış zamanlar vardır. İçinde yaşamakta olduğumuz zaman var. Yaşayacağımız, göreceğimiz zamanlar vardır. Bunları şöylece gösterebiliriz:

Yaşanmış olan zamanlar	Yaşamakta olduğumuz zaman	Yaşanacak olan zamanlar
GEÇMİŞ ZAMAN	ŞİMDİKİ ZAMAN	GELECEK ZAMAN

5 — Bir fiilin gösterdiği iş, hareket, oluş, ya sözün söylendiği andan önce yapılmıştır, ya sözün söylendiği zaman yapılmaktadır, veya sözün söylendiği andan sonra yapılacaktır.

1975 Üçüncü Basılış F. 11
Türkçemiz V

Bunun için Türkçe'de başlıca ÜÇ ANA ZAMAN vardır:

a) Geçmiş zaman,

b' Şimdiki zaman,

c) Gelecek zaman.

6 — Okuduğunuz yazıda iki nokta nerede kullanılmıştır? Bu işaretin kullanılış sebebini söyleyiniz.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Bir konferansta hazır bulundunuz mu? Konferans veren kimseye konferansçı veya konuşmacı denir. O gün, konuşmacı kimdi? Konuşma konusu neydi? Konuşmacı, konuşmasını bütünüyle kâğıda bakarak mı yapıyordu?

2 — Bu ders yılında, önceden hazırlanarak sınıf arkadaşlarınıza bir konuda bilgi veren konuşma yaptınız mı? Konuşmanızı nasıl hazırladınız?

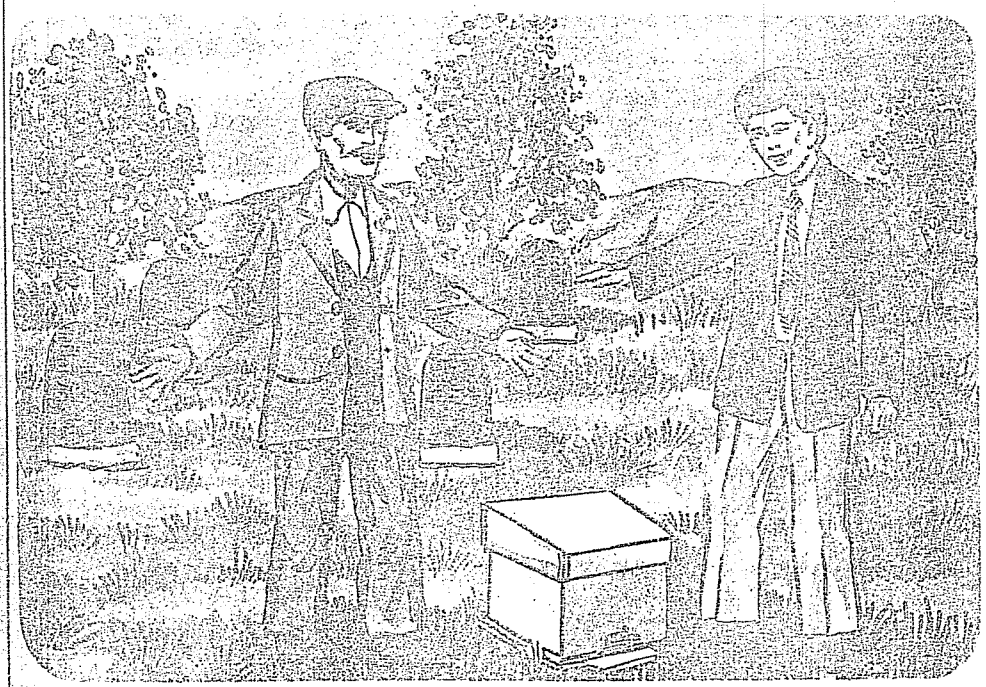

ARAŞTIRALIM

Okulunuzun bahçesinde arı kovanları veya bir kümes var mı? Varsa, buralarda hangi hayvanları besliyorsunuz?

KÖYE GİDEN ARI KOVANLARI

Görevim, Trakya'nın arıcılığını geliştirmekti. Bunun için önce arıcılık bilgimi arttırdım. Bu amaçla üç yıl çalıştım.

Herkesi sevgi ile karşılayacağıma, herkesin yanıldığı noktayı sabırla düzeltmeye çalışacağıma dair, her sabah kendi kendime söz veriyordum.

İlk işim, Süleoğlu'nda İsmail Akarçay adında bir arıcıyı bulmak oldu. Selâm verip hoşbeş ettikten sonra amacımı anlattım. Çevrenin arıcılığa elverişli olduğunu, elindeki sepet sayısını, 15'ten 170'e çıkarabile-

ceğini, fazla bal almak için modern sandıkla arıcılık etmesini, anlatmaya çalıştım.

İsmail Akarçay, beni dinledikten sonra sandıkların fiyatını sordu ve şu cevabı verdi:

— Oğul!... Benim kahve içmeğe param yok, sandık parasını nereden bulayım?

Oradan ayrıldım. Doğru kurumuma geldim. Bir sandık aldım. Birkaç gün sonra yeniden İsmail Ağa'nın yanına gittim.

Bu sefer, İsmail Ağa söylediklerimi ilgi ile dinledi. Dediklerimin doğru olduğuna inanmak istiyor, fakat bir türlü cesaret edemiyordu.

— İsmail Ağa, sen sandık alma, bana bir oğul sat.

Bir hafta sonra tekrar gittim. Beraber sandığı açtık. Arılar dokuz çerçeveyi kaplamış, altı çerçeveye de bal koymağa başlamışlar. Çerçevelerin en dolgunlarından bir tanesini çıkarıp İsmail Ağa'nın eline verdim ve tartmasını söyledim. Eli ile şöyle bir tarttı :

— Altı kilo gelir be!

— Gördün mü? Altı çerçeveyi bir haftada doldurmuşlar. Hele bir de senin sepetteki petekleri tartalım.

Bizi seyreden herkesi merak sarmıştı. Geçen hafta çıkan oğulların yanına gittik. İsmail Ağa bir tanesini kaldırdı, altına baktık, bembeyaz beş altı parça petek sarkıyordu, ağırlığına bakınca iş ortaya çıktı: Zavallı arılar, bir haftadır, ancak petek yapabilmişler. İçlerine bal da koymuşlar ama bir kilo kadar.

— Bey, dedi. Al bakalım şu geçen hafta bana verdiğin oğul parasını geri, sonra kaç lira idi bu sandık? Onu da vereyim de sen gelecek hafta gelirken bana bir iki tane daha bu sandıklardan getiriver.

Bugün İsmail Ağa'nın elinde beş ve o köyde de otuz kadar modern sandık var.

Bu başarı, benim de hevesimi arttırdı. Arabayı her gün beş altı sandıkla dolduruyor, her gün bir başka köyün yolunu tutuyorum.

Bir köyde bir defa işe giriştik mi, ondan sonra her şey kolaylaşıyor. İkinci, üçüncü sefer aynı köye giden arkadaş, hoş karşılanıyor.

Vedat PINAR

BUNLARI BİLELİM :

Hoşbeş etmek: Buluşanlar arasında bir araya gelenler arasında, hatır sorma çeşidinden söylenen ilk sözlere hoşbeş denir. Hoşbeş etmek, bu anlamda karşılıklı konuşmaktır.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Yazar, aldığı göreve nasıl hazırlandı?

2 — İsmail Akarçay önce, neden modern kovanlardan almak istemedi?

3 — Yazar, bu durumda nasıl bir yol izledi?

4 — Yazar, modern kovanla arıcılık yapmanın faydalarını, köylülere anlatarak mı, yoksa örnekleri göstererek mi, ispatlamış? Birincisini yapsaydı aynı başarıyı elde edebilir miydi?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

DÜN BUGÜN YARIN

1 — Yukardaki resimlerde bir bahçıvanın çalışmaları tanıtılıyor.

Zamanlara uygun olarak bahçıvanın çalışmalarını birer cümle ile belirtiniz.

2 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Cümlelerde, fiil olan kelimeleri, çerçeve içine alınız.

Bunun için memur, önce arıcılık bilgisini artırdı.

Bu amaçla, memur üç yıl çalıştı.

Memur selâm verip hoşbeş ettikten sonra amacını anlattı.

Memur oradan ayrıldı, doğruca kurumuna geldi.

Bu sefer İsmail Ağa, söylediklerini ilgi ile dinledi.

3 — İkinci alıştırmadaki cümlelerde, çerçeve içine aldığınız eylemler hangi zamanda yapılmıştır? Bu eylemlerin yapıldığı, kesinlikle bilinmekte veya görülmekte midir?

4 — İkinci alıştırmadaki cümleleri aşağıdaki şekillerde söylersek eylemler, yapıldığı zaman bakımından bir değişikliğe uğrar mı? Tartışınız.

Bunun için memur, önce arıcılık bilgisini artırmış.

Bu amaçla memur üç yıl çalışmış.

Memur selâm verip hoşbeş ettikten sonra amacını anlatmış.

Memur oradan ayrılmış, doğruca kurumuna gelmiş.

Bu sefer İsmail Ağa, söylediklerini ilgi ile dinlemiş.

5 — Dördüncü alıştırmadaki cümlelerde eylemlerin yapıldığı, kesin olarak bilinmemekte başkalarından işitilmiş gibi bildirilmektedir.

6 — Yukardaki alıştırmaların sonucuna göre geçmiş zamanda yapılan eylemleri ikiye ayırabiliriz:

a) Geçmiş zamanda yapılan eylem, görülmüştür veya yapıldığı kesin olarak bilinmektedir.

Örnek:

Ben ödevimi bitirdim.

Murat, dersine çalıştı.

Bu cümlelerde anlatılan ödevin bitirilmesi benim tarafımdan kesinlikle bilinmekte, Murat'ın dersine çalıştığı da benim tarafımdan görülmektedir.

b) Geçmiş zamanda yapılan eylem, sonradan başkasından öğrenilmiş veya sonradan farkına varılmış olabilir.

Örnek:

Annem çalışma odama girmiş.

Ayşegül şiirini ezberlemiş.

Bu cümlelerde ben, annemin çalışma odama girdiğini sonradan farkettim, Ayşegül'ün şiirini ezberlediğini de başkasından öğrendim.

7 — Geçmiş zamanlı fiilleri ikiye ayırırız:

a) "-di'li GEÇMİŞ ZAMAN

b) "-miş'li GEÇMİŞ ZAMAN

ANLATALIM, YAZALIM:

Okuduğunuz parçada tanıtılan kişiler kimlerdir? Defterinizin bir sayfasını ortadan dikey bir çizgiyle ikiye ayırınız. Sol bölmeyi tarım memuruna, sağ bölmeyi de İsmail Ağa'ya ayırınız. Bu kişilerin parçada tanıtılan özelliklerini ilgili bölmelere yazınız.

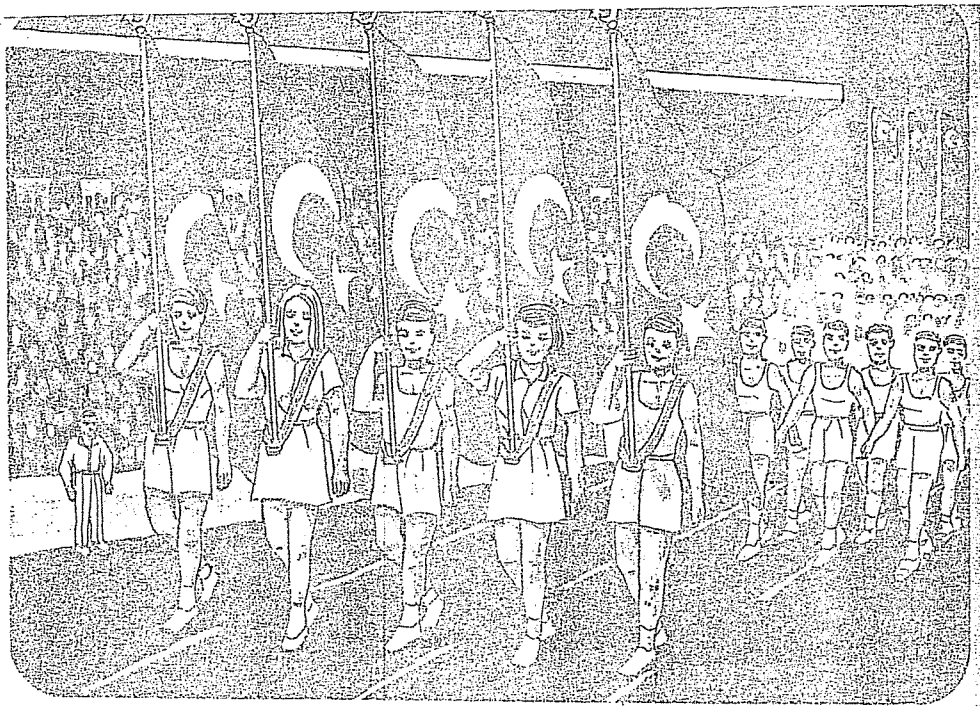

ARAŞTIRALIM

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'mızdır. Bu bayramda, İstiklâl Marşı'ndan sonra, hangi marşı söyleriz?

DAĞ BAŞINI DUMAN ALMIŞ

Dağ başını duman almış.
Gümüş dere durmaz akar.
Güneş ufuktan şimdi doğar,
Yürüyelim arkadaşlar.

Bu gök, deniz nerede var?
Nerede bu dağlar, taşlar?
Bu ağaçlar, güzel kuşlar?
Yürüyelim arkadaşlar.

Sesimizi yer, gök su dinlesin;
Sert adımlarla her yer inlesin.

Sesimizi yer, gök su dinlesin;
Sert adımlarla her yer inlesin

Her geceyi güneş boğar,
Ülkemizin günü doğar;
Yol uzun da olsa ne var,
Yürüyelim arkadaşlar.

Sesimizi yer, gök su dinlesin;
Sert adımlarla her yer inlesin.

Ali Ulvi ELÖVE

BUNLARI BİLELİM :

Duman almış: Duman bürümüş, sis bürümüş.

Her geceyi güneş boğar: Bütün acılar biter, hürriyete ve bağımsızlığa kavuşuruz.

Gümüş dere: Suları gümüş gibi parlak ve beyaz dere.

Sert Adım: Sıkı ve güçlü adım.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Birinci dörtlükte günün hangi saati tanıtılıyor?

2 — Yurdumuzun güzelliklerinin eşsiz oluşu, şiirde nasıl anlatılıyor?

3 — "Ülkemizin günü doğar" sözüyle şair, neyi anlatıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — "Dağ başını duman almış." mısraındaki yüklemin zamanını söyleyiniz.

Bu yüklemi, -di'li geçmiş zamana göre nasıl söyleriz?

2 — Bu resimde gördüğünüz eylemi:

- Murat, geçen pazar günü yapmış, bitirmiş olsa,
- Murat, bu işi sözün söylendiği şu anda yapıyor olsa,
- Murat bu işi, önümüzdeki pazar günü yapacak olsa, nasıl anlatırız?

3 — -di'li geçmiş zaman, bir eylemin geçmiş zamanda yapılıp bittiğini haber veren zamandır.

"-di" zaman eki, ses uyumuna ve sessizler benzeşmesine göre, fiil kök veya gövdelerine getirilir.

Örnek: I söylemek:

Ben	söyle + di + m
Sen	söyle + di + n
O	söyle + di
Biz	söyle + di + k
Siz	söyle + di + niz
Onlar	söyle + di + ler

Örnek: II yapmak:

Ben	yap + tı + m
Sen	yap + tı + n
O	yap + tı
Biz	yap + tı + k
Siz	yap + tı + nız
Onlar	yap + tı + lar

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Çevrenizde 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı nasıl kutlandı? Gördüklerinizi anlatınız.

2 — Her yıl, 19 Mayıs günü, Türk sporcularının Samsun'dan getirdikleri bayrak, Ankara'da 19 Mayıs Stadyumunda, Cumhurbaşkanı'mıza verilir. Bu bayrak, Samsun'dan Ankara'ya getirilirken hangi illerimizden geçer? Niçin?

ARAŞTIRALIM

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yurdumuzu yer yer düşmanlar işgal etmişti. Nerelere hangi düşmanların geldiğini söyleyiniz.

HEDEFİMİZ

Hayatının otuz dokuzuncu yılına bastığı ayda, Mustafa Kemal, Türkiye'yi kurtarma ve yeni bir devlet kurma devrine girmiştir. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığı gün, derhal işe başlamıştır. Türk vatanının, Ege sahiline, düşman silâhlı kuvvetleri çıkıp yerleşmek istiyordu. 22 Mayıs 1919 da Samsun'dan İstanbul hükümetine Mustafa Kemal imzasıyle giden raporun bir cümlesi şöyledir:

"Millet birlik olup hâkimiyet esasını ve Türk duygusunu hedef tutmuştur."

1918 mütarekesinden sonra, bazı yerlerde, bölgesel kurtuluş çareleri aramak için teşkilât kuruluyordu. Bazı yerlerde Osmanlı devletinden tamamen ayrılarak, başka devletlerin koruyuculuğunu isteyen cemiyetler kuruluyordu. Bunların karşısında Mustafa Kemal, Türk Kurtuluş Savaşı'nın asıl ilkesini: "**BİRLİK, ULUSAL EGEMENLİK ve TÜRK DUYGUSU**" diyerek belirtmiştir.

28 Mayıs 1919'da Havza'dan Anadolu'daki kumandan ve valilere gönderdiği genelgenin özü şu cümlede beliriyor:

"Yurt bütünlüğünün korunması, bunun için millî teşkilât kurulması, düşman işgalini protesto etmek için toplantılar düzenlenmesi ve bu hareketlerin kamu oyuna, İstanbul hükümetine ve yabancı devletlere telgraflarla duyurulması".

22 Haziran 1919'da Amasya'dan çekilen telgraflarla "Vatanın bütünlüğü, milletin istiklâli tehlikededir!" cümlesiyle bütün kumandan ve valilere tehlike işareti verilmiştir.

Erzurum ve Sivas kongrelerine, memleket temsilcilerini çağıran bu imza sahibi kimdir? Mustafa Kemal'in askerî heybeti, Türkiye'ye dalga dalga yayılmağa başlıyor. Milletçe öğreniliyor ki, O, Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan bir devletin ordusunda başarılı bir komutandır.

Temmuz 1919, Erzurum kongresinde Mustafa Kemal askerî görevinden ayrılmış ve İstanbul hükümetine karşı çıkmıştır. Eylül ayında Sivas Kongresinin başkanıdır. 27 Aralık 1919'da Sivas Kongresinin seçtiği "Temsil Heyeti" başkanı olarak Ankara'ya gelmiştir. 1920 yılında ise, memlekette başlayan eylemin, resmen bir önder etrafında örgütlendiğini görmekteyiz.

1920 ile 1923 yılları arasındaki zamanda Türkiye'ye bakalım: Asker kuvveti, başlangıçta hemen hiç yok gibidir. Fakat 1922 Eylülünde düşman ordularını denize dökecek bir duruma gelmiştir. Türk milleti, Gazi Mustafa Kemal'in idaresi altında Türk vatanını dört yıl mücadeleden sonra, düşman işgalinden kurtarmıştır.

24 Temmuz 1924'te imza edilen Lozan Barışıyle, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, bütün dünya devletleri tarafından sınırları belirli, bir devlet olarak tanınmıştır. Bu barış, askerî zaferimizin bir sonucu olmuştur.

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilân edilmiş ve ilk Cumhurbaşkanlığına Gazi Mustafa Kemal seçilmiştir. Bundan sonra da Cumhuriyet ilkelerine uygun yeni Türk devletinin temelleri atılmıştır. 1923'ten 1938'e

kadar on beş yıl, Atatürk kurduğu devletin başkanı olarak görev görmüştür. 1934'te, Türkiye Büyük Millet Meclisi bir kanunla O'na Atatürk soyadını vermiştir. Bu tarihten sonra Mustafa Kemal, ATATÜRK adı ile anılmıştır.

Prof. Dr. Afet İNAN

(M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarımdan adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARİ BİLELİM :

Hakimiyetimizin esası: Bağımsızlığımızın temeli.

Genelge: Bütün ilgililere gönderilen, bir konuya dair istek ve kurallar. Tamim.

Protesto: Herhangi bir davranışın haksız görülerek onanmadığını bildiren resmî açıklama.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Mustafa Kemal, İstanbul hükümetine Samsun'dan yazdığı raporda neyi bildiriyor?

2 — Mustafa Kemal, Türk İstiklâl Savaşı'nın asıl ilkesini nasıl belirtiyor?

3 — Amasya genelgesinde vatanımızın durumu nasıl belirtiliyor?

4 — Bugünkü millî sınırlarımız ne zaman tespit edilmiştir?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Aşağıdaki cümlelerde -di'li geçmiş zamana göre söylenen yüklemleri, -miş'li geçmiş zamana göre nasıl söyleriz?

- Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı.
- Millet birlik oldu, İstiklâl Savaşı'na hazırlandı.
- 29 Ekim 1923 günü Cumhuriyet ilân edildi.

2 — "-miş'li geçmiş zaman" geçmiş zamanda yapılmış bir eylemi, başkasından duyulmuş, veya sonradan farkına varılmış gibi haber veren zamandır.

"Ona bir mektup gelmiş." cümlesinde, gelmek eylemi geçmiş zamanda yapılmıştır. Ama, sözü söyleyen kimse, bu işin yapılıp yapılmadığını kesin olarak bilmiyor, başkasından işitmiş gibi anlatıyor.

3 — "miş'li geçmiş zaman" eki, "-miş"tir. Bu ek, ses uyumuna uygun biçimde, fiil kök ve gövdelerine getirilir.

Örnek:	bilmek:
Ben	bil + miş + im
Sen	bil + miş + sin
O	bil + miş
Biz	bil + miş + iz
Siz	bil + miş + siniz
Onlar	bil + miş + ler

4 — Bildiğiniz masallardan birisini yazınız. Masallarda genellikle, hangi geçmiş zaman kullanılır?

5 — Okuduğunuz parçada, hangi sözler, tırnak işareti içinde kullanılmıştır? Buralarda, tırnak işaretinin kullanılış nedenini açıklayınız.

ANLATALIM, YAZALIM :

Ayşegül'ün annesi, bir gün hastalanmış, hastaneye yatmış Ayşegül, babasıyle birlikte annesini ziyarete gidiyor. Aşağıdaki resimlerde bu durum anlatılıyor.

Resimleri sırayla inceleyiniz. Bu kişilerin yaptıkları işleri ve konuşmalarını anlatınız.

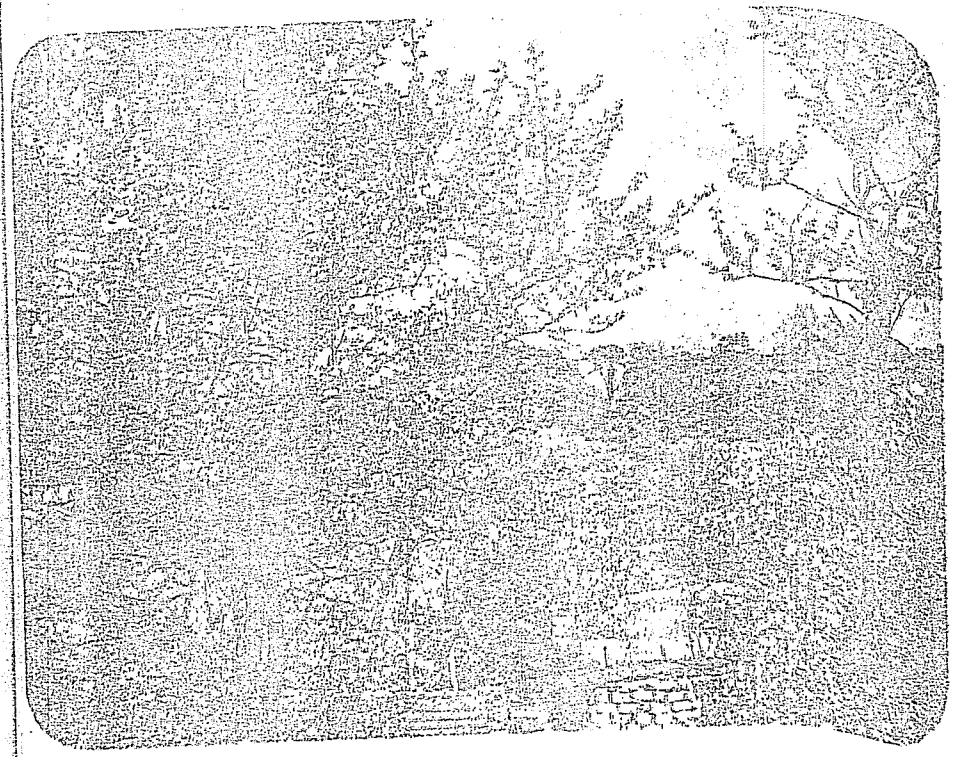

ARAŞTIRALIM

Bahar gelince çevrenizde ne gibi değişmeler oluyor?

ANADOLU'DA BAHAR

Anadolu'nun benim gezdiğim taraflarında baharlar birbirine benzemez. Anadolu baharları arabalarla geçerken göze görünmez. O yerlerde baharı ırmak kenarlarında, dağlar ardında aramak gerekir.

Yol üzerinde, dört beş söğütle, ucu bucağı bulunmaz geniş ekin tarlalarından başka, bahardan bir iz yoktur. Bazen saatlerce gidersiniz de bir ağaç ve bir ekili toprak bile bulamazsınız. Bunun için Anadolu, insana her mevsimde ıssız, çorak görünür.

Fakat bir kasabada yerleşir ve biraz yerlileşirseniz iş değişir. Bir gün sizi alırlar. Şehrin yarım saat ötesinde iki dağın arasında, bozuk bir yola sokarlar. Döne döne, düşe kalka ve sıcaktan terleye bunala kayalar üzerinden iner, inersiniz. Düşünemezsiniz ki bu çorak yer, sizi bir cennete götürsün. Birdenbire hayretle haykırırsınız: "Ah! Ne güzel!..."

Gözünüzün önüne serilen manzara eşsizdir. Sanki yarım saatte başka bir dünyaya varmışsınızdır. Aşağıdaki, o ne yeşillik, o ne bereket, o ne güzelliktir. Çiçek açmış meyve ağaçlarıyle dopdolu bir vadi. Arasında değirmenler dönüyor, sular çağlıyor, ciğerlerinize çiçek kokusu doluyor... Yolunuz her adımda daha fazla güzelleşir. Sevimli kuşlar ve süslü böcekler arasında şarkılar dinleyerek gidiyorsunuz.

Bir aralık yabani güller yolunuzu kaplar. Biraz ötede dere ile buluşursunuz.

Yanda bir su değirmeni: Loş, kuytu, bir dam altında, taşların uğultusu, köpüren fışkıran suyun sesiyle karışmış. Önünde uysal merkepler yüklerini bekliyorlar.

İşte Anadolu'nun kıyı ve köşelerinde böyle baharlar, böyle cennetler saklıdır.

Refik Halit KARAY

BUNLARI BİLELİM:

Çorak: Bitkisi iyi olmayan veya hiç bitki vermeyen bitek olmayan toprak.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Anadolu'nun baharları birbirine benzer mi?

2 — Anadolu baharlarını yolda giderken görmek mümkün müdür?

3 — Gerçek Anadolu baharlarını görmek için nerelere gitmek gerekir?

4 — Yazar böyle bir yurt köşesinin güzelliklerini nasıl anlatıyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Bu cümlelerin yüklemlerini çerçeve içine alınız. Bu yüklemlerin bildirdikleri eylemler, hangi zamanda oluyor?

- Sevimli kuşlar ve böcekler arasında gidiyorsunuz.
- Değirmenin önünde uysal merkepler yüklerini bekliyorlar.

2 — Yukardaki cümlelerde bildirilen eylemler yapılmaya başlanmış, henüz bitmemiş, devam etmektedir. Bu eylemler, bitmiş olsaydı, nasıl söylerdik?

3 — İkinci alıştırmadaki cümleleri, başkasından öğrenmiş olsaydık, nasıl söylerdik?

Örnek:

Vadinin arasında değirmenler dönmüş.

4 — ŞİMDİKİ ZAMAN, sözün söylendiği sırada işin, hareketin, oluşun yapılmakta olduğunu haber veren zamandır.

"Kitap okuyorum" cümlesinde, sözün söylendiği sırada, okuma işinin yapılmakta olduğunu haber veriyoruz.

5 — Şimdiki zaman eki "-yor" dur.

Örnek: Okumak:

Ben	oku + yor + um
Sen	oku + yor + sun
O	oku + yor
Biz	oku + yor + uz
Siz	oku + yor + sunuz
Onlar	oku + yor + lar

Sonu sessiz harfle biten fiillere şimdiki zaman eki "-(i)yor" şeklinde getirilir.

Örnek: bilmek

Ben	bil + iyor + um
Sen	bil + iyor + sun
O	bil + iyor
Biz	bil + iyor + uz
Siz	bil + iyor + sunuz
Onlar	bil + iyor + lar

1975 Üçüncü Basılış F. 12
Türkçemiz V

5 — Çalışmak, yürümek fiillerini, çeşitli cümlelerde şimdiki zamana göre kullanınız.

ANLATALIM, YAZALIM :

Yazar, okuduğunuz yazıda Anadolu'da baharı çeşitli görünüşleriyle tanıtıyor. Bu yazıda izlenen plandan da faydalanarak, bulunduğunuz çevredeki baharı çeşitli görünüşleriyle anlatınız. En başarılı ödevleri, okulunuzun duvar gazetesinde yayımlayarak diğer arkadaşlarınıza da duyurunuz.

ARAŞTİRALIM

Aşağıdaki parça, "Değirmenimden Mektuplar" adlı kitaptan alınmıştır. Bu yıl, ders kitaplarının dışında hangi kitapları okudunuz?

DAĞ ÖZLEMİ

(Aşağıdaki yazıda adı geçen kimse Mösyö Sögen (Monsieur Seguin yazılır.) diye adlandırılır. Mösyö kelimesi, Türkçemizdeki bay kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır.)

Mösyö Sögen'in, keçilerden yana hiç talihi yoktu. Hepsini de benzer şekilde, elden çıkarırdı. Keçiler, gizlice dağa kaçar ve orada kurda yem olurlardı. Mösyö Sögen'in bu şekilde altı keçisi yok olmuştu.

O, geçen gün, yedinci defa bir keçi satın aldı. Sögen, keçisini bahçenin en güzel yerinde, bir kazığa bağladı. Keçi sevinçli görünüyordu. Sögen, kendi kendine:

— İşte, canı sıkılmayan bir keçi bulabildim, diye söylendi.

Günler geçti. Bu keçinin de canı sıkıldı. Keçi, bir gün dağa doğru baktı, kendi kendine:

— Kim bilir, dedi. Oraları ne kadar güzeldir!

O günden sonra, bahçenin otları, keçiye tatsız geldi. Keçi zayıfladı, sütü azaldı.

Bir gün keçi, sahibine:

— Beni serbest bırakın da, dağa gideyim, dedi.

Mösyö Sögen:

— Nasıl? Beni bırakıp da gitmek mi istiyorsun? dedi.

Keçi:

— Evet.

— Sana burada ot mu yok?

— Var.

— Öyleyse neyin eksik?

— Dağa gitmek istiyorum.

— Dağda kurt olduğunu bilmiyor musun? Karşına çıkarsa ne yaparsın?

— Tos vururum.

— Ama, kurt çok kuvvetlidir.

Bu konuşmadan sonra, Mösyö Sögen, keçiyi ahıra götürdü kapısını da kilitledi. Mösyö Sögen kapıyı kilitlemişti ama, pencereyi unutmuştu. Köylü, kapıdan çıkar çıkmaz, keçi pencereden atlayıp kaçtı.

Keçi, sevinç içinde koşarak dağa vardı. Dağdaki bütün çiçekler keçiyi çok iyi karşıladılar. Bütün dağ, ona bayram etti.

Keçi, otların arasında yuvarlanıyordu. Otlar, keçinin boynuzlarını aşıyordu. Öğleye doğru, yaylaya geldi. Oradan, ta aşağılardaki Mösyö Sögen'in evini ve kendi ağılını gördü. Keçi:

— Orası ne kadar da küçükmüş! Nasıl olmuş da sığmışım, dedi.

Nihayet hava serinledi. Akşam olmuştu. Küçük keçi, şaşırıp kaldı.

— Ne çabuk, dedi,

Birdenbire dağda bir uluma duyuldu:

— Huu! Huuu! Huuu!

Bu kurdun sesiydi. Keçi, geri dönmek istedi. Ama, ağılı hatırlayınca, dağda kalmaya karar verdi. Keçi, tam arkasında, bir yaprak hışırtısı duydu. Döndü, karanlıkta kısa iki kulakla, pırıl pırıl bir çift göz gördü. Bu kurttu.

Kurt koskocamandı. Keçiyi yemek için acele etmiyordu. Keçi, yok olacağını anladı. Keçiler kurtları öldüremezdi. Az sonra, kurt, keçinin üzerine yürüdü. Keçi, boynuzlarıyle kendini savundu. Bu kavga bütün gece devam etti. Keçi, boynuzlarıyle kendini savunuyor, kurt da dişleriyle ona saldırıyordu. Sabaha karşı, keçi kanlar içinde, böylu boyunca yere serildi.

O zaman kurt küçük keçinin üzerine atıldı ve onu parçalayıp yedi.

Alphonse Daudet

(Alfons Dode diye okuyunuz.)

BUNLARI BİLELİM :

Ulumak: Kurt ve köpek gibi hayvanların uzun ve sinir bozucu bir sesle ağlar gibi bağırması.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM :

1 — Mösyö Sögen, önceki keçilerini nasıl yitirmiş?

2 — O, son defa keçi alınca kendi kendine ne dedi?

3 — Bu keçi de dağa gitmek istedi mi?

4 — Keçi, dağda, gündüzün ne yaptı? Geceleyin ne oldu?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM :

1 — Okuduğunuz hikâyede yazar, fiilleri genellikle "-di'li geçmiş zaman" biçiminde kullanıyor. Aşağıya alınan bölümü, "-miş'li geçmiş zaman" biçiminde değiştirerek yazınız.

Mösyö Sögen, geçen gün yedinci defa bir keçi satın aldı. O, keçisini bahçenin en güzel yerinde bir kazığa bağladı.

Günler geçti. Bu keçinin de canı sıkıldı. Keçi bir gün dağa doğru baktı, kendi kendine,

— Kimbilir, oraları ne kadar güzeldir! dedi.

2 — Hikâyede tanıtılan keçi, ağıldan kaçışını, dağa varışını, şu anda yapıyormuş gibi anlatmağa başlıyor. Keçinin söylediklerini onun ağzından yazınız.

Örnek:

"Dağa gitmek istiyorum. Sahibim bana dağa gitmek için izin vermiyor..."

3 — Aşağıdaki cümlelerde, yüklemlerin altı çizilmiştir. Bu cümlelerde bildirilen iş, hareket, sözün söylendiği anda mı, yoksa, daha sonra mı yapılacaktır?

- Dağa gideceğim.
- Oradaki güzellikleri göreceğim.
- Dağdaki taze ve kokulu otlardan yiyeceğim.
- Dağda, her yer benim olacak.

4 — Üçüncü alıştırmadaki yüklemler işin, gelecek zamanda yapılacağını bildirirler.

GELECEK ZAMAN, bir eylemin gelecekte yapılacağını haber veren zamandır.

"Leylekler gelecek." cümlesinde, gelme eyleminin sözün söylendiği sırada henüz yapılmadığı, sonra yapılacağı haber veriliyor.

Gelecek zaman eki "-ecek"tir. Bu ek, fiillere, büyük ses uyumu kuralına göre getirilir.

Örnek: I bilmek

Ben	bil + ecek + im
Sen	bil + ecek + sin
O	bil + ecek
Biz	bil + ecek + iz
Siz	bil + ecek + siniz
Onlar	bil + ecek + ler

Sonu sesli harfle biten fiillere, gelecek zaman eki, araya "y" harfi alarak getirilir.

Örnek: II okumak

Ben	oku + y + acak + ım
Sen	oku + y + acak + sın
O	oku + y + acak
Biz	oku + y + acak + ız
Siz	oku + y + acak + sınız
Onlar	oku + y + acak + lar

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Okuduğunuz parça, hangi kitaptan alınmıştır? Siz bu kitabı okudunuz mu?

2 — Okuduğunuz kitaplardan en çok hoşunuza giden birisini, arkadaşlarınıza tanıtınız.

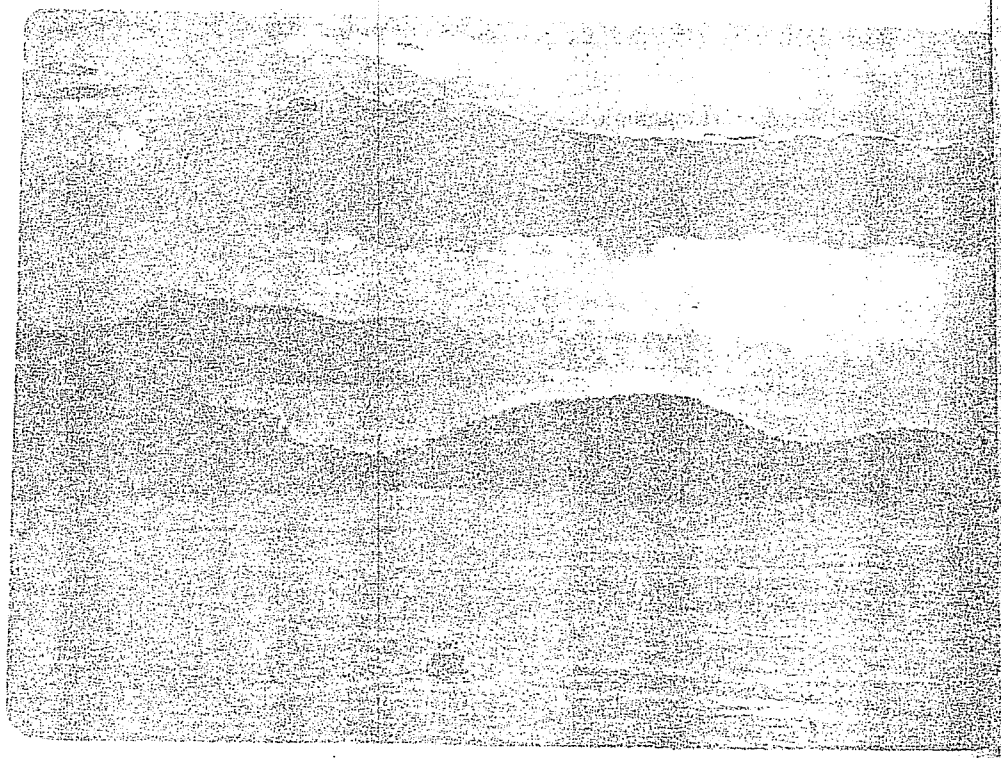

ARAŞTIRALIM

Yurdumuzun hangi bölgesinde bulunuyorsunuz?
Bölgenizde ormanlar var mı?

KARADENİZ BÖLGESİ GEZİNTİSİ

Ankara'da Dikmen'in ardındaki Çaldağı'nın doruğunda yaşlı bir ağaç vardır. Ben o ağacı çok severim. Ona "Dikmen Alıcı" adını, ben verdim.

Ara sıra, Dikmen'e çıkar alıç ağacıyle karşılıklı konuşurum.

Dikmen alıcını görmeyeli altı ay olmuş, bu arada, Karadeniz gezilerimi bitirmiştim. Bir pazar günü onu görmeye gittim. Ağaçla konuşmağa başladık:

— O! Hoş geldiniz. Anadolu gezilerini bitirdiniz mi?

— Anadolu gezilerini değil, Karadeniz gezilerini bitirdim.

— Hep kıyılarda mı dolaştınız?

— Hayır, bu defa kara yolundan gittiğim için kıyı dağlarını da aştım. Ayrıca kıyıdan dağlara da tırmandım.

— Çok güzel! İyi gezmişsiniz. Her yeri görmüşsünüz. Nasıl, Karadeniz kıyılarını beğendiniz mi?

— Ah! Ne kadar sevdim bilseniz. Bütün gördüklerimi anlatacak zamanım yok. Bu çok uzun sürer.

— Kıyıdan, denizin bittiği yerden başlayarak anlatınız.

— Karadeniz kıyılarında, denizin bittiği yerde orman başlıyor. Kıyılar boydan boya yemyeşil.

— Kıyı dağlarının eteklerinde düz kumsallar, nehirlerin denize döküldükleri yerlerde ovalar yok mu?

— Kıyı dağları, çoğunluk dimdik denize dalıyor. Orada hemen orman başlıyor. Düzlükler pek az.

— Peki neden oraları hep orman da buraları bozkır?

— Orada iklim buradan farklı da ondan. Yurdumuzun en yağışlı bölgesi Karadeniz kıyılarıdır.

— Ne önemi var bunun?

— Çok, bir yer yağışlı sulak olursa orada orman olur.

— Öyleyse oralarda yayvan yapraklı ağaçlar pek bol olur. Yayvan yapraklı ormanlara girince dikkatini bir şey çekti mi?

— Kimi yerlerde ağaçların dalları birbirine giriyor. Gökyüzü görünmüyordu.

— Bu ormanlarda yalnızca gürgenle fındık mı var?

— Hayır. Bu ormanlarda, Karadeniz kıyılarında yetişen her çeşit ağaç var.

— Karadeniz kıyılarında nüfus çok mu?

— Niçin sordunuz?

— Sebebi var.

— Kıyılarda çok, yükseklere çıkıldıkça azalıyor.

— Öyleyse, o kıyıların boydan boya yemyeşil olmasına imkân yok. Çünkü insanla orman çok zor geçinirler.

— Doğru söylüyorsun. Önceleri Karadeniz kıyılarında ormanlar boydan boya yaygın imişler. Ama şimdi öyle değil. Ormanın yok edilmesinden arta kalan açmalar. Bugün kıyıdaki tarlalar, bağlar, bahçeler hep bu ormanlardan açılan yere kurulmuş. Fındık bahçeleri de öyle, Fındık ormanlarından öteki ağaç ve çalılar kesilir, ayıklanır, fındık bırakılır. Fındık oranın yerli ağacı olduğu için üretilmesi kolaydır. Trabzon'a kadar bütün kıyıda fındık bahçelerine rastlanır. Ama en yaygın bahçeler Ordu - Giresun arasındadır.

— Kıyıda, engin yerlerde, vadilerde, ırmak ve kaynakların kenarında da hep aynı ağaçlar mı var?

— Hayır. Vadilerde, derelerin tabanlarında çınar var. Hem de kendi kendine üreyen, yer yer orman gibi topluluklar halinde gelişen çınarlar, aralarında ayrı olarak da güzel ceviz ağaçları var.

Zamanım azdı. Dikmen alıcına:

— Allahaısmarladık! Yakında gene gelir, konuşuruz, dedim ve Dikmen sırtlarından inmeye başladım.

Hikmet BİRAND

(Alıç Ağacı İle Sohbetler adlı kitaptan alınmıştır.)

BUNLARI BİLELİM:

Doruk: Dağ, ulu ağaç gibi büyük şeylerin en yüksek yeri, zirve.

Sulak: Suyu olan, suyu bol.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Yazar gerçekten alıç ağacıyle konuşmuş mudur? Yoksa düşüncelerini bu yolla mı anlatıyor?

2 — Yazarın anlattığına göre Karadeniz kıyıları nasılmış?

3 — Karadeniz kıyılarının orman, Ankara dolaylarının bozkır olmasının sebebi neymiş?

4 — Kıyı bölgelerinde ormanların yok edilmesinin sebebi neymiş? Ağacı, bu düşünceye götüren zararlı alışkanlıklarımız nelerdir?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Aşağıdaki cümleleri defterinize yazınız. Cümlelerin yüklemlerini çerçeve içine alınız.

- Ona, Dikmen alıcı adını ben verdim.
- Sık sık, onu görmeğe giderim.
- Karadeniz bölgesindeki gezilerimi bitirdim.
- Karadeniz kıyılarında, denizin bittiği yerde orman başlar.
- Dikmen sırtlarından inmeğe başlıyorum.

2 — Bu cümlelerden hangilerinde yüklemler, -di'li geçmiş zaman biçiminde kullanılmıştır.

3 — Cümlelerin hangisinde yüklem, "şimdiki zaman" biçiminde kullanılmıştır,

4 — "giderim", "başlar" yüklemlerinde "gitme", "başlama" eylemleri olmuş, bitmiş midir?

Bu cümlelerdeki biçimine göre, "gitme", "başlama" eylemleri, hem geçmiş zamanda, hem şimdiki zamanda hem de gelecek zamanda olmaktadır.

5 — GENİŞ ZAMAN, bir eylemin her zaman yapıldığını, yapılacağını haber veren zamandır.

"Ağaç büyür" cümlesinde, bildirilen "büyümek" eylemi her zaman olmaktadır.

6 — Geniş zaman eki "-r"dir. Fiillerin sonunda bir sesli harf varsa, bu ek doğrudan doğruya gelir. Fiillerin sonunda, bir sessiz harf varsa oraya, a, e, ı, i, u, ü sesli harflerinden uygun gelen birisi girer.

Örnek: I okumak (Sesli harf oluşuna göre)

Ben	oku + r + um
Sen	oku + r + sun
O	oku + r
Biz	oku + r + uz
Siz	oku + r + sunuz
Onlar	oku + r + lar

Örnek: II (sessiz harf oluşuna göre) bilmek.

Ben	bil + ir + im
Sen	bil + ir + sin
O	bil + ir
Biz	bil + ir + iz
Siz	bil + ir + siniz
Onlar	bil + ir + ler

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Okuduğunuz yazıda, yazar değişik bir anlatım tarzı kullanıyor: Bir ağaçla karşılıklı olarak konuşuyor. Yazar, bu yazısında okuyucularına bazı bilgiler veriyor, düşüncelerini anlatıyor mu?

2 — Okuyuculara bir bilgi vermek, bir düşünceyi anlatmak amacıyle yazılan gazete yazılarını araştırınız. Bulabileceğiniz yazıda yazar, hangi düşünceyi anlatmak, açıklamak istiyor?

3 — Bulunduğunuz yazılarda yazarların izlediği yazı plânlarını sezmeye çalışınız. Bu yazılarda yazar, önce bilgi vereceği, düşüncelerini söyleyeceği konuyu açıklıyor mu? Daha sonra, yazar bu konudaki düşüncelerini, örnekler de göstererek inandırıcı bir şekilde açıklıyor mu? Yazının son bölümünde yazarın ulaşmak istediği amaç açıklanıyor mu? Tartışınız.

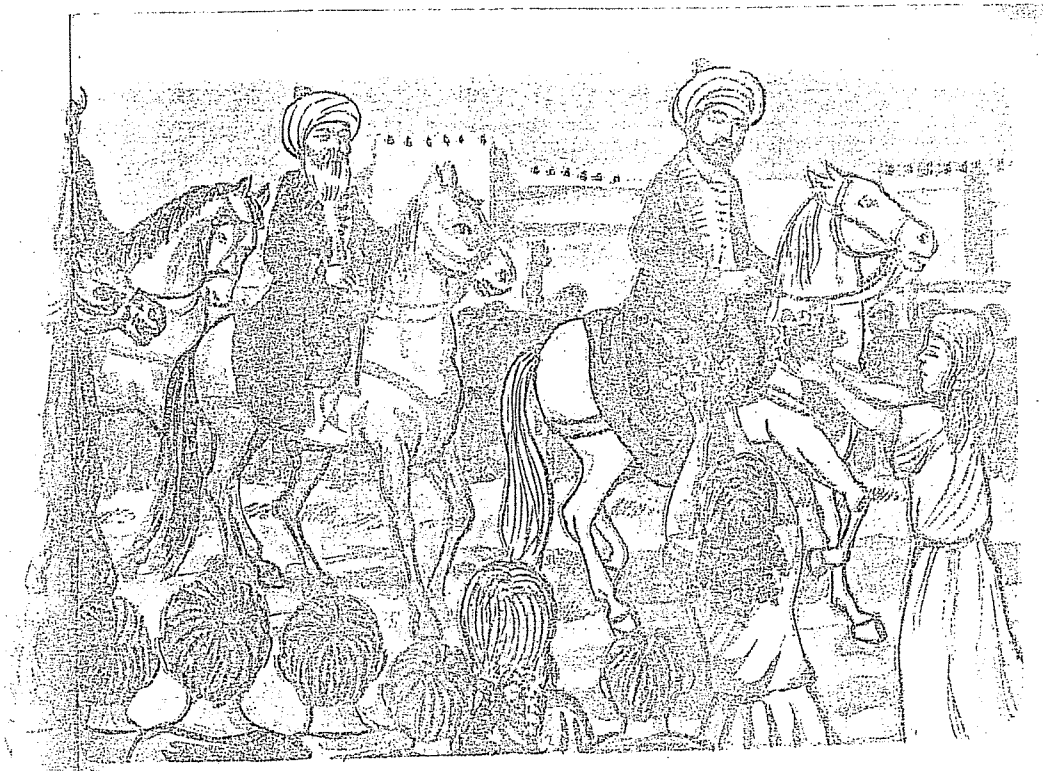

ARAŞTIRALIM

Yakında, ilkokul bitirme sınavına girecek, ilkokul diploması alacaksınız. Okul yıllarına ait unutamadığınız anılarınız var mı? İlginç olanını anlatınız.

TARİHİMİZDEN ÜÇ OLAY

1. ÖĞRETMENE SAYGI

29 Mayıs 1453 günü sabahıydı.

Fatih Sultan Mehmet, beyaz atına binmişti. Ordusunun önünde İstanbul'a ilk defa giriyordu. Fatih Sultan Mehmet'in yanında hocaları da vardı. Şehir halkı caddelerin iki yanına yığılmış, heyecanla Türk ordusunu karşılıyordu.

Bizans halkından kızlar, ellerindeki çiçekleri padişaha vermek istiyorlardı. Kızlar, aksakalıyle, ağır duruşuyle, Fatih'in hocası Akşemseddin'i padişah sanmışlardı. Çiçekleri ona vermek istiyorlardı. Akşemseddin, atını geri geri çekti. Padişah'ı gösterdi:

— Sultan Mehmet odur. Çiçekleri ona veriniz, demek istiyordu.

Fatih de, çiçeklerle kendisine doğru yürüyenlere, Akşemseddin'i gösterdi:

— Gidiniz çiçekleri gene ona veriniz, dedi. Sultan Mehmet benim, fakat o benim hocamdır.

2. BİLGİNLERİN DEĞERİ

Mısır alınmış, Osmanlılar'a geçmişti. Padişah Yavuz Sultan Selim, ordusuyle İstanbul'a dönüyordu. Yavuz'un çok saygı gösterdiği büyük bilim adamı İbni Kemal de bu sefere katılmıştı.

Mehter alayı zafer havaları çalıyor, Yavuz Sultan Selim, yanında İbni Kemal ordunun başında ilerliyorlardı. Mısır'ın piramitleri, Nil'in suları geride kalmıştı. İbni Kemal'in atı birdenbire ürktü. Atının sıçrattığı çamur, Yavuz'un sırmalı kaftanına bulaşmıştı. İbni Kemal, sapsarı kesildi. Vezirler de donakaldılar.

Yavuz Sultan Selim:

— Korkma efendi, korkma! dedi.

Padişah vezirine döndü:

— Çabuk bana başka bir kaftan verilsin. Bu kaftan da çamuru temizlenmeden hazinemde saklansın. Ben ölünce sandukamın üstüne örtülsün. Bilginlerin atının ayağından sıçrayan çamurun değerini torunlarım ibretle görsün, dedi.

3. ÖĞRETMENİN ÖNEMİ

Atatürk, 1925 yılında yaptığı konuşmalardan birisinde, öğretmenin önemini şu sözleriyle belirtmiştir:

"Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir. Bir topluluk, millet olabilmek için mutlaka öğretmenlere muhtaçtır."

BUNLARI BİLELİM:

O benim hocamdır: O benim öğretmenimdir. O beni yetiştiren, eğiten, öğreten kimsedir.

Sefer: Orduların savaş amacıyle hareketi, yolculuk.

Kaftan: Eskiden kullanılan, çoğu ipekli bir çeşit uzun ve hafif üstlük, giysi.

Sanduka: Mermerden veya kumaş kaplı tahtadan tabut biçiminde mezar üstü.

OKUYALIM, SÖYLEYELİM:

1 — Bizans halkı, Fatih Sultan Mehmet'i nasıl karşılıyordu?

2 — Ortaçağı kapatıp yeniçağı açan Fatih, öğretmenine olan saygısını nasıl gösterdi?

3 — Mısır seferine, İbni Kemal gibi bilim adamının da katılması size neler düşündürür?

4 — Yavuz Sultan Selim, bilim adamlarına saygısını hangi sözlerle açıklıyor?

5 — Atatürk, öğretmenlerin önemini hangi sözlerle belirtiyor?

GÜZEL DİLİMİZİ ÖĞRENELİM:

1 — Okuduğunuz parçalardan dört özel isim bulunuz.

Bu isimlerin ilk harfleri nasıl yazılmış? Niçin?

2 — Bu isimlerden hangileri, çekim eki eklenerek kullanılmıştır?

Özel isim ile eklenen çekim eki arasında hangi işaret kullanılmıştır?

3 — Parçadan beş tane cins ismi olan kelime bulunuz. Bunlar, cümle içinde kullanılırken ilk harfleri nasıl yazılır? Niçin?

4 — Birinci okuma parçasında geçen sıfatları araştırınız.

5 — Bu parçalarda geçen iki zamir bulunuz.

6 — Okuduğunuz parçadan üç fiil bulunuz. Bu fiillerin şahıs ve kipini araştırınız.

7 — Okuduğunuz parçadan bir cümleyi defterinize yazınız.

Bu cümlenin yüklemini, öznesini varsa tümleçlerini (tamamlayıcılarını) yazınız.

ANLATALIM, YAZALIM:

1 — Bitirme sınavınız ne gün başlayacak?

Türkçe dersi için önce yazılı sınava, daha sonra sözlü sınava gireceksiniz. Bu sınavlara nasıl hazırlanıyorsunuz?

2 — Bitirme sınavının sonunda, okulda bir tören yapacak mısınız? Yapacaksanız, anne ve babalarınıza çağrı yazıları (davetiyeler) hazırlayınız.

3 — İlkokuldan sonra, öğreniminize nerede devam etmek istiyorsunuz?

SÖZLÜK

— A —

Ahval: 1) Haller. 2) Olup bitenler.

Avunmak: Acısı hafiflemek, acısını unutmak, teselli bulmak.

— B —

Başkomutan: Savaşta yurdun bütün kara, deniz ve hava kuvvetlerini komutası altında tutan en büyük komutan.

Belge: Bir olayın veya öne sürülen bir düşüncenin doğruluğunu gösteren, kanış verici şeyler.

Bilge: Çok ve sağlam bilen ve bildiğini kendisi ve başkaları için en yararlı şekilde kullanabilen kimse.

Buyruk: Buyrulan şey, emir.

— C — Ç —

Cankurtaran: Yaşaması tehlikede olanları kurtarmak için kullanılan araç.

Çağdaş: Aynı çağda olanlardan her biri.

Çetin: Elde edilmesi, istenilen yola getirilmesi, çözümlenmesi, işlenmesi güç veya engeli çok olan.

Çorak: Bitkisi iyi olmayan veya hiç bitki vermeyen, bitek olmayan.

— D —

Delikanlı: Çocukluk çağından çıkmış genç ve gürbüz kimse. (Erkekler için kullanılır.)

Doludizgin: (Süvari ve at arabası hakkında) Son hızla.

Dönemeç: Bir yolun yön değiştirdiği yer.

— E —

Emniyet: 1) Güvenlik. 2) Güven. 3) İnanma.

Eşik: Kapı boşluğunun alt kısmında bulunan alçak basamak.

Evlât: Bir kimsenin oğlu veya kızı.

— F —

Fanila: 1) Yumuşak yünden yapılmış, hafif ve gevşekçe kumaş. 2) Örme iç gömleği.

1975 Üçüncü Basılış F. 13
Türkçemiz V

Fer: 1) Parlaklık, aydınlık. 2) (Gözlerde) Canlılık.

— G —

Güverte: Gemide ambar veya kamaraların üstü.

— H —

Hafıza: Öğrenilmiş şeyleri akılda tutma yetisi, bellek.

Hakem: Yargıcı.

Hamle: Atılış, saldırış.

— İ —

İhtar: 1) Hatırlatma. 2) Uyarma, dikkatini çekme.

İnci: Çeşitli şekillerde kullanılan, yüksek değerli, küçük hacimli, toparlak, sert, sedef renginde süs tanesi.

— K —

Kabahat: Suç, kusur.

Kaide: 1) Kural. 2) Taban.

Kale: Eskiden düşmana karşı konmak üzere yapılan yüksek ve kalın duvarlı burçlu ve mazgallı geniş yapı.

Keloğlan: Türk masallarının çoğunda geçen ve ilkin silik bir kişi iken yavaş yavaş birçok erdemleri beliren ve sonunda zekâsı ve yiğitliğiyle muradına eren bir kahramanın adı.

— L —

Liman: Gemilerin barınarak yük alıp verdikleri yer.

Loca: Tiyatro, sinema gibi eğlence yerlerinde veya parlamento salonlarında üç beş kişilik özel bölme.

— M — N —

Manzara: Gönünüş.

Mola: Yorgunluğu gidermek için duraklama.

Nesil: 1) Soy. 2) Göbek, kuşak.

Nükte: İnce anlamlı, zarif ve şakalı söz.

— O — Ö —

Ok: Yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa değnek.

Önder: Büyük bir işte, bir topluluk davasında önayak olan, kendine uyanları yöneten kimse. (Kurtuluş Savaşı'nda Türk milletinin önderi Mustafa Kemal'di.)

— P —

Pabuç: Koncu olmayan ayakkabı.

Patika: Keçiyolu, çoban çığırı, yolak.

— R —

Rüzgârlı: Yel esen, yelin estiği.

— S —

Sarp: Dik, geçilmesi ve çıkılması güç.

Sıla: Ulaşma, kavuşma.

Sur: Kale duvarı.

Süvari: 1) Atlı. 2) Atlı asker.

— T —

Teras: 1) Taraça. 2) Seki.

Tezgâh: Üzerinde iş görülen masa veya masa gibi yüksek şey.

— U — Ü —

Ulus: Dili, kültürü ve ülküsü bakımından başka topluluklardan ayrılan topluluk, millet.

Ünlü: Ün salmış olan, şöhretli.

— Y — V —

Vezir: İmparatorluk zamanında devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerini gören ve paşa ünvanını taşıyan kimselere denirdi.

Yatırım: 1) Yatırılan para. 2) Kazançlı bir işe para yatırma.

Yay: Ot atmaya yarayan bir ucundan öbür ucuna kiriş çekilmiş eğri ve esnek çubuk.

— Z —

Zerzevat: Sebze.

Zifiri: Pek koyu karanlık.

İÇİNDEKİLER

Zeyniler Köyü Okulunda . . . . . 4 — 7
Reşat Nuri GÜNTEKİN

İlköğretim Haftası . . . . . 8 — 10

Oğuz Han . . . . . 11 — 14
Yılmaz ÖZTUNA

Çekirgeler . . . . . 15 — 18
Fen ve Tabiat Ansiklopedisinden

Bu Vatan Kimin . . . . . 19 — 20
Orhan Şaik GÖKYAY

Düşman Ege'ye Yayılıyor . . . . . 21 — 24
Aslan Tufan YAZMAN

Keltepe Ormanlarında . . . . . 25 — 28
Hikmet BİRAND

9 Eylül Sabahı . . . . . 29 — 32
Aslan Tufan YAZMAN

Cumhuriyet Devrindeki Başarılarımız . . . . . 33 — 36
Ferhan OĞUZKAN

Çağlarda Atatürk . . . . . 37 — 40
İbrahim Zeki BURDURLU

Ölüm Odasında . . . . . 41 — 44
İsmail Habib SEVÜK

Çocukluğumun Atatürk'ü . . . . . 45 — 48
Ayhan GÖKSAN

Kamyon . . . . . 49 — 51
Reşat Nuri GÜNTEKİN

Yangın . . . . . 52 — 55
Peyami Safa

Mehmet Anıtkabir'i Geziyor . . . . . 56 — 58
Ahmet ALTÜMSEK

Boğaç Han . . . . . 59 — 62
Muharrem ERGİN

Niğbolu Zaferimiz . . . . . 63 — 66
Feridun Fazıl TÜLBENTÇİ

Akıllı Köylü . . . . . 67 — 69
Nafiz EDGÜER

Yeni Bir Ülkenin Bulunuşu . . . . . 70 — 72
Bütün Dünya

Ahmet'im . . . . . 73 — 75
Faruk Nafiz ÇAMLIBEL

Vatan Haritası . . . . . 76 — 78
Hamdullah Suphi TANRIÖVER

Issız Adada İlk Günler . . . . . 79 — 82
Daniel Do Foe

Atlas Okyanusu'nu Aşarken . . . . . 83 — 85
Falih Rıfkı ATAY

Tahiti'de İnci Dalgıçları . . . . . 86 — 89
Sadun BORO

Süleymaniye'de Bayram Sabahı . . . . . 90 — 92
Yahya Kemal BEYATLI

Kurban Bayramı . . . . . 93 — 96
Ahmet Rasim

Ulubatlı Hasan . . . . . 97 — 100
Feridun Fazıl TÜLBENTÇİ

Büyük Deniz Yılanı . . . . . 101 — 140
Andersen

Karagöz'e Çağrı . . . . . 105 — 108
Halit Fahri OZANSOY

Maraş Türküsü . . . . . 109 — 111
Orhan Şaik GÖKYAY

Mimar Sinan . . . . . 112 — 115
Yılmaz ÖZTUNA

Köpüklü Soğuk Sular . . . . . 116 — 119
Burhan Cahit

Büyük Zorluklar . . . . . 120 — 124
Ansiklopediden

Niçin Bocaladım . . . . . 125 — 128
Stendal

Kızılırmak'a Sesleniş . . . . . 129 — 131
Coşkun ERTEPINAR

Filizer ve Çocuklar . . . . . 132 — 135
Reşat Nuri GÜNTEKİN

Türk Kuvveti . . . . . 136 — 139
Atıf SAKAR

Çiftlikte Bahar . . . . . 140 — 144
Halide Nusret ZORLUTUNA

Ant . . . . . 145 — 148
Ömer Seyfettin

İstiklâl Marşı . . . . . 149 — 151
Mehmet Âkif ERSOY

Atatürk'ün Bir Mektubu . . . . . 152 — 154
Mustafa KEMAL

Okulda Tören . . . . . 155 — 158
Sunullah ARISOY

Aydan Sonra Merih . . . . . 159 — 162

Köye Giden Arı Kovanları . . . . . 163 — 167
Vedat PINAR

Dağ Başını Duman Almış . . . . . 168 — 176
Ali Ulvi ELÖVE

Hedefimiz . . . . . 171 — 174
Afet İNAN

Anadolu'da Bahar . . . . . 175 — 178
Refik Halit KARAY

Dağ Özlemi . . . . . 179 — 183
Alphonse Daudet

Karadeniz Bölgesi Gezintisi . . . . . 184 — 188
Hikmet BİRAND

Tarihimizden Üç Olay . . . . . 189 — 192

SÖZLÜK . . . . . 193 — 195

İÇİNDEKİLER . . . . . 196 — 199

DİZİN (İndeks) 200

İNDEKS

belirtme sıfatları: 130, 131
bileşik kelimeler: 10, 20, 51, 58
büyük harflerin kullanılışı: 66, 104
cins ismi: 107, 108, 130, 131, 191, 192
"-ci" yapım eki: 17, 20
cümle: 6, 7, 13, 14, 68, 69
çoğul isim: 110, 111, 114, 115
-daş yapım eki: 35, 36
"-di'li" geçmiş zaman: 165, 166, 167, 169, 170
düzeltme işareti: 43, 44, 72, 118, 119, 150, 151
ek halindeki zamirler: 147, 148
fiil: 150, 151, 153, 154, 157, 158, 161, 162
fiillerde şahıs: 153, 154, 157, 158
fiillerde zaman: 161, 162
hece: 23, 24
geçmiş zaman: 165, 166
geniş zaman: 187, 188
gelecek zaman: 181, 182
"-di"nin "ile"nin yazılışı: 47, 48, 61, 62
iki nokta: 43, 44.
ilgi zamiri: 147, 148
"-inci" yapım eki: 23, 24
isim: 6, 7, 104, 106, 107, 110, 111, 114, 115, 150, 151
isimlerde teklik - çokluk: 110, 111, 114, 115, 127, 128
isim tamlaması: 118, 119, 122, 123
ismin halleri: 31, 32
iyelik zamiri: 147, 148
kelime: 6, 7, 78
kesme işareti: 191
"ki" ve "-ki"nin yazılışları: 147, 148
kıta (dörtlük): 20, 151
küçük çizgi: 47, 72, 135
"-li" yapım eki: 13, 14, 18, 35, 58, 72
"-lik" yapım eki: 18
"-me" yapım eki: 54, 55
"-miş'li" geçmiş zaman: 165, 166, 167, 169, 170, 173, 174
mısra: 20, 92
niteleme sıfatı: 130, 131
özel isim: 31, 92, 107, 108, 110, 111, 130, 131, 191, 192
özne: 85, 88, 89, 95, 96
paragraf: 6, 7
satır sonuna sığmayan kelime: 65, 66, 88, 89
sesli harf (ünlü): 23, 24, 27, 28
sessiz harf (ünsüz): 23, 24, 27, 28
sert sessiz harfler: 23, 24, 31, 32, 74
sessizler benzeşmesi: 27, 28, 74
sıfat: 130, 131, 150
soru eki mi: 92, 151
soru işareti: 92, 131, 150
şahıs zamiri: 138, 139
şimdiki zaman: 176, 177, 187, 188
tekil isim: 110, 111, 114, 115
tırnak işareti: 58, 173, 174
tümleç: 95, 96
uzun çizgi: 68, 69, 95, 96
üç nokta: 161, 162
ünlem: 39, 40, 54, 74, 150
virgül: 51, 74, 78
yüklem: 68, 69, 72, 78, 81, 88, 89, 99, 100
zamir: 134, 135, 138, 139, 142, 143, 150

23 Şubat 1975

21 Ocak 1975